

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

(आ.व. २०८१/८२)

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्ध्डी विकास मन्त्रालय

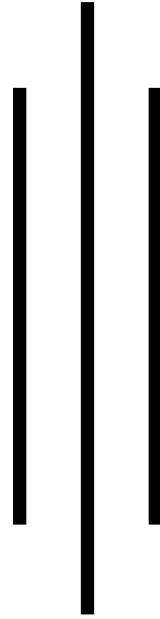
कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

२०८२

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

(आ.व. २०८१/८२)

प्रकाशक

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्धी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

२०८२

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका (आ.व. २०८१/८२)

प्रकाशक:

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन : ०१-५४२१३२३

वेबसाइट : www.doanepal.gov.np

इमेल : doa.agri2014@gmail.com

मन्तव्य

कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दिगो, आत्मनिर्भर एवम् व्यावसायिक कृषि क्षेत्रको विकासमार्फत जीवनस्तरमा सुधार ल्याउने दुरदृष्टिसहित कृषि विभागको स्थापना भई विगत ७ दशकभन्दा बढी समयदेखि कृषि विकासका विभिन्न आयामहरूमा क्रियाशील रहँदै आएको छ। मुलुकको अर्थतन्त्रको प्रमुख आधारको रूपमा रहेको कृषि क्षेत्रको समग्र विकासमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता एवम् कृषिजन्य बाली/वस्तुको आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धनका लागि सङ्घीयताको मर्मअनुरूप तीनै तहका सरकारको समन्वयमा रूपान्तरणसहितको कृषि आधुनिकीकरणको कार्यक्रमहरू सञ्चालन र समन्वय गर्दै आएको कृषि विभागले उपलब्ध स्रोत र साधनको आधारमा प्रत्येक वर्ष कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन र तीनै तहका सरकारहरूबाट कृषि क्षेत्रको विकासमा भए/गरेका कार्यहरूको प्राविधिक समन्वय गर्दै आएको छ। आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा कृषि विभाग र मातहतका निकायहरू तथा आयोजनाहरूबाट सञ्चालित विभिन्न कृषि विकासका कार्यक्रमहरूबाट हासिल भएका उपलब्धिहरू, कृषि विकासका समसामयिक विषयहरू र सम्बन्धित तथ्याङ्कहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखापरेका समस्याहरू, ती समस्याहरू समाधानार्थ अबलम्बन गरिएका प्रयासहरू र अनुभूत गरिएका महत्त्वपूर्ण सिकाइहरूलाई आगामी दिनहरूमा हृदयङ्गम गर्ने सन्दर्भमा गत आ.व. २०८१/८२ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरणलाई संक्षेपण गरी यो प्रतिवेदन प्रकाशित गरिएको छ।

यस प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा आवश्यक पर्ने विभिन्न जानकारी एवम् विवरणहरू उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने विभागका विभिन्न महाशाखाहरू र मातहतका विभिन्न कार्यालय/आयोजनाहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। प्रतिवेदन प्रकाशनको संयोजन गर्नुहुने उप-महानिर्देशक राजेन्द्र कोइराला र यस प्रकाशनका लागि आवश्यक विवरण एवम् तथ्याङ्कहरू सङ्कलन, विश्लेषण र प्रतिवेदन लेखन कार्यमा सक्रिय रूपमा लाग्नु भएका योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखाका प्रमुख वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ तिलकराज चौलागाई, कृषि अर्थ विज्ञ चण्डिका लामा, बाली संरक्षण अधिकृत दामोदर पोखरेल लगायतलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु।

अन्त्यमा, यो प्रतिवेदन कृषि क्षेत्रमा संलग्न योजनाकार, अनुसन्धानकर्ता, कार्यक्रम कार्यान्वयन निकायलगायत कृषि विकाससँग सम्बन्धित कार्यक्रमबारे जानकारी राख्न चाहने सबै पाठकहरूका लागि उपयोगी हुने विश्वास लिएको छु। साथै यस प्रतिवेदनलाई आगामी वर्षहरूमा अझ बढी उपयोगी बनाउन पाठकहरूबाट रचनात्मक प्रतिक्रिया एवम् सुझावको अपेक्षा राखेको छु।

धन्यवाद!

चैत्र, २०८२

प्रकाशकुमार सन्जेल
महानिर्देशक

विषय-सूची

खण्ड-१

साङ्गठनिक परिचय र संस्थागत संरचना

१.१	कृषि विभागको परिचय	१
१.२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन	१३
१.३	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर	१७
१.४	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	२२
१.५	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	२८
१.६	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन	३५
१.७	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला (माटो, बीउ, बाली संरक्षण), हरिहरभवन, ललितपुर	४०
१.८	कृषि विभाग मातहतका आयोजनाहरूको संक्षिप्त परिचय	४३

खण्ड-२

आ.व. २०८१/८२ को वार्षिक प्रगति स्थिति

२.१	पृष्ठभूमि	४५
२.२	कृषि विभागको वार्षिक कार्यक्रम र प्रगति स्थिति	४६
२.३	वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्चको प्रगति स्थिति	६२
२.४	समष्टिगत वित्तीय प्रगति स्थिति	६६
२.५	वर्गीकृत वार्षिक प्रगति स्थिति	६६
२.६	भारित तथा वित्तीय प्रगति स्थिति	६७
२.७	बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित बुँदाहरू अन्तर्गतका क्रियाकलाप र प्रगति विवरण	६८
२.८	प्रगति नपुगका क्रियाकलापहरू र कारणहरू	७२

खण्ड-३

कार्यक्रम/आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू

३.१	कृषि विभाग	७५
३.२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	८१
३.३	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास कार्यक्रम	८५
३.४	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल	९०
३.५	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	९६
३.६	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन	१००
३.७	केन्द्रीय प्रयोगशाला, हरिहरभवन	१०३

खण्ड-४

आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू

४.१ रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना (बजेट उप-शीर्षक नं. ३१२०११०७)-----	१११
४.२ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना-----	११३

खण्ड-५

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय वा अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत

सञ्चालन गरिने वार्षिक कार्यक्रमहरू (आ.व. २०८१/८२)

५.१ संघबाट सञ्चालन गरिने कृषि विभाग र मातहातका कार्यालयहरूतर्फका कार्यक्रम, आयोजना तथा बजेट सारांश-----	११७
५.२ संघमार्फत सञ्चालन गरिने कृषि विभाग र मातहातका कार्यालयहरूको कार्यक्रम/ आयोजना तथा बजेटको विस्तृत विवरण (आ.व. २०८१/८२)-----	११७
५.३ प्रदेशमा सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरूको सारांश आ.व. २०८१/८२-----	१२०
५.४ प्रदेशमा आ.व. २०८१/८२ मा कृषितर्फको सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरू-----	१२०
५.५ कृषि विभाग (३१२०१०११) बाट आ.व. २०८१/८२ मा स्थानीय तहमा स्थानीय तहमा सशर्त हस्तान्तरित कार्यक्रमहरू-----	१२२

खण्ड-६

अनुसूची-१

१. सोह्रौँ योजनामा कृषि क्षेत्र-----	१२४
--------------------------------------	-----

अनुसूची-२

१. बीमालेख सम्बन्धी विवरण-----	१२८
--------------------------------	-----

अनुसूची-३

१. कार्यालयहरूको श्रेणीगत दरबन्दी -----	१३४
---	-----

अनुसूची-४

१. विभाग अन्तर्गत राजस्व विवरण आ.व. २०८१/८२ -----	१३६
---	-----

अनुसूची-५

१. विभाग अन्तर्गत विभिन्न कार्यालयहरूको बेरुजु विवरण (रू.) आ.व. २०८१/८२-----	१३८
--	-----

अनुसूची-६

१. वैदेशिक तालिम, गोष्ठी, सेमिनारमा सहभागीहरूको मनोनयन विवरण २०८१/८२-----	१४०
---	-----

अनुसूची-७

१. कृषि विभागका महानिर्देशकज्यूहरूको विवरण -----	१४१
--	-----

अनुसूची-८

Technical Cooperation Project Implementation Progress Status Review Forum (Model template)-----	१४३
---	-----

साङ्गठनिक परिचय र संस्थागत संरचना

१.१ कृषि विभागको परिचय

१.१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

कृषि विकासका लागि संस्थागत प्रयास वि.सं. १९७८ मा कृषि अड्डाको स्थापना भएपछि सुरु भएको मानिन्छ। यस क्रममा कृषि विकासको संस्थागत प्रयासलाई गति दिन वि.सं. २००८ सालमा कृषि विभागको स्थापना भएपश्चात् कृषि विकासको योजनाबद्ध थालनी भएको पाइन्छ। कृषि विकास कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले विषयगत सङ्गठनको आवश्यकता महसुस गरी वि.सं. २०२३ सालमा कृषि विभागलाई पाँच विभागहरू (कृषि प्रसार, मत्स्य, बागवानी, पशु स्वास्थ्य र कृषि शिक्षा तथा अनुसन्धान) मा पूर्णगठन गरी वि.सं. २०२८ सम्म यथावत कायम राखियो। यस बीचमा कृषिको विकासमा उल्लेखनीय प्रगति भए तापनि विभागहरूबीच आपसी समन्वयको कमी महसुस भई वि.सं. २०२९ सालमा पाँचै विभागहरूको एकीकरण गरी पुनः कृषि विभाग कायम गरियो। यसै सिलसिलामा २०२९ सालमा कृषि बजारको संवेदनशीलता एवम् आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरी खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभागको स्थापना भयो। देशमा कृषि विकास कार्यक्रमको प्रभावकारिता एवम् आवश्यकताको आधारमा समयानुकूल परिवर्तन गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०३६ सालमा पुनः कृषि विभाग र पशु सेवा विभागको स्थापना भयो।

वि.सं. २०४५ सालमा कृषि विभागबाट छुट्टै बागवानी विभाग गठन गरियो तर वि.सं. २०४९ सालमा कृषिका निकायहरूलाई एउटै छानोमुनी राखे नीति अनुरूप बागवानी विभाग, बाली तथा मत्स्य विभाग, खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग, पशु स्वास्थ्य तथा पशु विकास विभाग र केन्द्रीय खाद्य अनुसन्धान प्रयोगशालालाई गाभी एउटै कृषि विकास विभागको स्थापना गरी कृषि विभागको सङ्गठनमा ठूलो परिवर्तन गरियो। वि.सं. २०५२ सालमा कृषि विकास विभागको सङ्गठनमा पुनः हेरफेर गरी तत्कालीन कृषि विकास विभागबाट कृषि विभाग, पशु सेवा विभाग र केन्द्रीय खाद्य अनुसन्धान प्रयोगशाला गरी तीन विभागहरू स्थापना गरियो। तद्अनुरूप स्थापना भएको कृषि विभागबाट प्रदान गरिँदै आएको सेवालालाई प्रभावकारी एवम् समय सापेक्ष बनाउन यसको सङ्गठन स्व रूपमा वि.सं. २०५७ सालमा पुनः केही हेरफेर गरिएको थियो। जसअनुसार कृषि विभाग अन्तर्गतका ११ वटा प्राविधिक महाशाखाहरूलाई १२ वटा कार्यक्रम निर्देशनालयमा परिवर्तन गरिएको थियो। वि.सं. २०६१ सालमा कृषि विभागको पुनर्संरचना गरी कृषि विभागमा एक महानिर्देशक अन्तर्गत भइरहेका दुई उपमहानिर्देशकमा एक उपमहानिर्देशक (प्रविधि विस्तार) थप गरियो र प्रविधि तथा समन्वय महाशाखाको समेत व्यवस्था गरियो।

वि.सं. २०७२ सालमा नेपालको संविधान लागु भई देश सङ्घीय संरचनामा प्रवेश गरेसँगै विद्यमान कृषि विभागको पुनर्संरचना भई पहिले रहेका सबै निकायहरू खारेज भएका छन्। हाल कृषि विभाग मातहत ६ वटा केन्द्रीय निकाय र १४ वटा विभिन्न फार्म/केन्द्रहरू रहेका छन्। कृषि विभागको आन्तरिक संरचनामा समेत परिवर्तन गरिएको छ। जस अन्तर्गत कृषि विभागमा १ महानिर्देशक, ४ उपमहानिर्देशक (योजना, अनुगमन तथा व्यवस्थापन, कृषि उत्पादकत्व, प्रविधि तथा समन्वय र केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ) र ११ वटा प्राविधिक एवम् प्रशासनिक शाखाहरू रहेका छन्।

१.१.२ दूरदृष्टि

कृषि प्रणालीमा रूपान्तरण गरी दिगो कृषि विकासको माध्यमबाट जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनु यस विभागको दूरदृष्टि रहेको छ।

१.१.३ लक्ष्य

व्यावसायिक एवम् प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीबाट उच्च एवम् दिगो आर्थिक वृद्धि हासिल गरी खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुर्याउनु यस विभागको लक्ष्य रहेको छ।

१.१.४ उद्देश्यहरू

- कृषि उत्पादन एवम् उत्पादकत्व बढाउने,
- व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी क्षेत्रीय र विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धात्मक बनाउने,
- प्राकृतिक स्रोत, वातावरण र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन एवम् सदुपयोग गर्ने।

१.१.५ कार्य विवरण

- राष्ट्रिय कृषि उत्पादकत्व वृद्धि सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- कृषि शिक्षा अनुसन्धान र प्रसारबीच समन्वय,
- गुणस्तरीय कृषि उत्पादन स्रोत तथा सामग्रीहरूको उपलब्धतामा समन्वय,
- कृषिको व्यावसायीकरण तथा आधुनिकीकरणको लागि नीतिगत एवम् समन्वयात्मक कार्यहरू गर्ने,
- कृषि कर्जा एवम् बाली बीमा सम्बन्धी कार्यमा समन्वय,
- कृषि विकाससँग सम्बन्धित सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रका निकायहरूबीच समन्वय कायम गर्ने,
- करार खेती प्रवर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि बाली वस्तुमा प्रतिस्पर्धात्मकता प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि अनुदान व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि विकास रणनीतिको कार्यान्वयन सहजीकरण र समन्वय,
- कृषि योग्य जमिनको सदुपयोग तथा गैरकृषिमा प्रयोग निरुत्साहन सम्बन्धी कार्यहरूको समन्वय,
- कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक बजेट तथा जनशक्ति प्रक्षेपण, विश्लेषण तथा अध्ययन अनुसन्धानमा सहयोग र समन्वय,
- कृषि उपजहरूको मूल्य निर्धारण कार्यको समन्वय,
- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई नीतिगत पृष्ठपोषण गर्ने,
- कृषि वस्तुमा भन्सार छुट लगायतका व्यवस्थाका लागि मन्त्रालयमा सिफारिस गर्ने,
- मातहतका निकायहरूबाट सञ्चालित कृषि विकास कार्यक्रमहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा आवश्यक समन्वय,
- कृषि विकासका साझेदारहरूसँग सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य सम्बन्धी कार्य,
- सङ्घीय कृषि विकास योजना, नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- कृषि विकास योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा अन्य निकायहरूसँग समन्वय,
- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रम तर्जुमा, मार्गदर्शन तथा समन्वय,
- प्राङ्गारिक कृषिको लागि फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,

- कृषि बजार व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- सङ्घीय कृषि फार्म केन्द्रहरूको समग्र व्यवस्थापन,
- बाली, बागवानी, व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी नीति, योजना, मापदण्डको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन एवम् नियमनको व्यवस्था,
- कृषि पूर्वाधार तथा बजार विकास सम्बन्धी नीति, योजना, मापदण्ड, संरचना विकास, नियमन सम्बन्धी कार्य,
- केन्द्रीय रिफरेन्स प्रयोगशालाको व्यवस्थाका लागि नीति, मापदण्ड र नियमन सम्बन्धी कार्य,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूसँग आवश्यक समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन।

१.१.६ सङ्गठनात्मक संरचना

१.१.६.१ कृषि विभाग

(क) योजना, अनुगमन तथा व्यवस्थापन महाशाखा

यस महाशाखा अन्तर्गत ३ वटा शाखाहरू (योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा, प्रशासन शाखा र बजार विकास, आर्थिक विक्षेपण तथा तथ्याङ्क शाखा) रहेका छन्। यस महाशाखाले मुख्यतया वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कर्मचारी प्रशासन, सामान्य प्रशासन, कर्मचारी व्यवस्थापन र आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कार्य गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- दैनिक सामान्य प्रशासन सञ्चालनमा महानिर्देशकलाई सहयोग गर्ने,
- कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,
- आर्थिक प्रशासन सञ्चालनमा नेतृत्व प्रदान गर्ने,
- सरकारी सम्पत्तिको सुरक्षा, आवश्यक मर्मत सम्भार र प्रयोगको आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- विभागमार्फत सञ्चालन हुने वार्षिक सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाको व्यवस्था गर्ने,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालन हुने आयोजनाको कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन र मूल्याङ्कनमा सहजीकरण गर्ने,
- विभाग अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन र मूल्याङ्कन एवम् आवधिक समीक्षाको व्यवस्था गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा खाद्य सुरक्षा स्थितिको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने।

१. योजना, कार्यक्रम तथा अनुगमन शाखा

- सङ्घीय कृषि विकास योजना, नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन व्यवस्था,
- कृषि विकास योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा अन्य निकायहरूसँग समन्वय,
- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रम, मार्गदर्शन तथा समन्वय,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक कार्यविधि तथा निर्देशिकाको तयारी तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनको लागि कार्यक्रम तर्जुमा एवम् समन्वय,
- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूको कार्यक्रम तर्जुमामा समन्वय,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको नीति तथा मापदण्डको कार्यान्वयन,
- अन्तर्गतका निकायहरूको वार्षिक कृषि विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन,

- वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कृषि विकास सम्बद्ध आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, जनशक्ति व्यवस्थापन तथा वैदेशिक अध्ययन, तालिम, भ्रमण व्यवस्थापन,
- सङ्घीय कृषि विकास कार्यक्रमहरूको आवधिक समीक्षा।

२. प्रशासन शाखा

- सङ्घीय निजामती सेवा ऐन र नियमावली अनुसार विभाग अन्तर्गत कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी माग, नियुक्ति, पदस्थापन, सरुवा, बढुवा, विदा, अवकाश, उपदान, निवृत्तिभरण, प्रोत्साहित पुरस्कार, वृद्धि विकास, दण्ड, सजाय र विभागीय कारवाही सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- विभाग अन्तर्गत कर्मचारीहरूको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, स्वेच्छिक अवकाश, उपदान, निवृत्तिभरण, प्रोत्साहन पुरस्कार, वृद्धि विकास, दण्ड सजाय सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको जनशक्ति विवरण अद्यावधिक राख्ने,
- विभाग र अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरूको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू गर्ने,
- आयोजनाहरूको दरबन्दी सृजना, जनशक्ति व्यवस्थापन लगायत प्रशासनिक कामकारवाही सम्बन्धमा मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- विभागको दैनिक प्रशासन सम्बन्धी कार्यहरूमा महानिर्देशकलाई सहयोग गर्ने,
- विभागको जनसम्पर्क र सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने,
- अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगबाट प्राप्त र भ्रष्टाचार नियन्त्रण एवम् उजुरी, गुनासो सम्बन्धी कार्य, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय र राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रबाट प्राप्त गुनासाहरू फछ्यौट गर्न मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- विभागमा आवश्यक सामग्री खरिद, वितरण लगायतका कार्य गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको सवारी साधन व्यवस्थापन र परिचालन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- विभागको जिन्सी व्यवस्थापन, सुरक्षा व्यवस्था सम्बन्धी कार्य,
- विभागमा प्राप्त चिठी पत्रहरूको अभिलेख सम्बन्धी कार्य,
- विभागको सरसफाई तथा बगैँचा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- साधारणतर्फको बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- बजेट निकास गराउने र नियमित आर्थिक कारोबार सञ्चालन गर्ने,
- लेखापरीक्षण तथा बेरुजु फछ्यौट सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने,
- विभाग मातहतको लेखा सम्बन्धी कामको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन व्यवस्था मिलाई उपयुक्त कारवाही गर्ने,
- आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी अन्य काम गर्ने,
- निजामती सेवा ऐन तथा निजामती सेवा नियमावली अनुसार औषधी उपचार सम्बन्धी सम्पूर्ण कार्यहरू गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको कानुनी राय प्रदान गर्ने,
- ऐन, नियम, विनियम जस्ता कानूनहरूको मस्यौदामा मन्त्रालयलाई सहयोग गर्ने,
- विभाग र अन्तर्गतको निकाय विपक्षी भएको मुद्दा मामिलामा प्रतिरक्षा गर्ने,
- सम्बन्धित न्यायालयबाट विभाग सम्बन्धी भएका मुद्दा फैसला कार्यान्वयनको कारवाही गर्ने।

३. बजार विकास, आर्थिक विश्लेषण तथा तथ्याङ्क शाखा

- राष्ट्रियस्तरको बजार विकासको नीति तथा मापदण्ड सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रियस्तरको बजार संरचना विकास तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्य,
- कृषि सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरको तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रियस्तरमा खाद्य सुरक्षाको अवस्थाबारे अध्ययन, अनुसन्धान, विश्लेषण एवम् प्रक्षेपण,
- कृषि बजार सूचना तथा कृषि तथ्याङ्क सङ्कलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धमा सूचना प्रविधिको नविनतम माध्यमको प्रयोग गर्ने गराउने,
- कृषि तथ्याङ्क सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरमा सफ्टवेयरको विकास तथा सञ्चालन एवम् प्रदेश तथा स्थानीय तहमा विस्तार सम्बन्धी कार्य,
- कृषि तथ्याङ्कको सूचकको विकास एवम् अद्यावधिक गर्ने सम्बन्धी कार्य,
- विभिन्न बालीहरूको ऋप कटिड र उत्पादन प्रक्षेपण,
- बाली वस्तु उत्पादन लागत एवम् प्रतिफल विश्लेषण,
- स्थानीय तहमा कृषि क्षेत्रमा भएको लगानी र प्रतिफलको विश्लेषण गरी मन्त्रालय र प्रदेशस्तरलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- कृषिको प्रतिस्पर्धात्मकता बढाउने सन्दर्भमा राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन एवम् विश्लेषण गरी मन्त्रालय र प्रदेशस्तरलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरको कृषि बजार सञ्चालक समितिको गठन तथा अनुगमन गर्ने,
- कृषक, कृषक समूह साथै कृषि सहकारीहरूलाई बजार सूचना व्यवस्थापन र बजारीकरण विषयमा क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- कृषि उपज बजारको बिक्री तथा खुद्रा मूल्य साथै सिमावर्तिय मूल्य सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रवाह गर्ने,
- कृषि सूचना सङ्कलन, प्रशोधन तथा प्रवाह सम्बन्धमा राष्ट्रिय केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- वार्षिक कृषि बजार बुलेटिन प्रकाशन गर्ने,
- कृषि बजार सञ्चालक समिति, कृषक, कर्मचारी, सहकारी संस्था लगायतलाई प्रशिक्षण तथा तालिम प्रदान गर्ने,
- उत्कृष्ट बजारीकरण प्रविधिहरूको पहिचान एवम् विस्तार कार्यको समन्वय,
- कृषि उपज बजार सञ्चालन निर्देशिका तथा कार्यविधिहरू तयार, परिमार्जन सम्बन्धी कार्यहरू,
- स्थानीय सम्भाव्यता, तुलनात्मक लाभ तथा विशिष्ट अवसरहरूको उपयोग गरी कुन कुन वस्तु निर्यात गर्न सकिन्छ, सोको सवल र दुर्बल पक्ष केलाई निर्यात प्रवर्द्धनका लागि सुधारात्मक उपायहरू निजी सरकारी साझेदारीको अवधारणा अनुरूप अबलम्बन गर्ने,
- विश्व व्यापार सङ्गठनको प्रावधान अनुरूप गुणस्तरीय उत्पादन, स्थानीय तथा बाह्य बजारमा उपजहरूको प्रवाह गर्दा मापदण्ड लगायत अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरूका बारेमा आवश्यक सूचना सङ्कलन एवम् प्रवाह,
- कृषि व्यवसायमा आइपरेका समस्याहरू केलाउँदै आन्तरिक एवम् बाह्य बजारमा कृषि उपजहरूको सुलभ पहुँच बढाउन आवश्यक जानकारी र विवरणहरू सङ्कलन गर्ने र सम्बद्ध पक्षलाई प्रवाहित गर्ने,
- संघ अन्तर्गत रहेका कृषि उपज थोक बजारहरूको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट स्वीकृति दिने र कृषि उपज बजार सञ्चालन निर्देशिका अनुसार भए नभएको अनुगमन गर्ने,
- निर्यातजन्य कृषि वस्तुहरूको प्रवर्द्धनात्मक कार्यमा सहयोग पुर्याउन सामग्री एवम् उपकरणहरू कृषकस्तरमा अनुदानमा दिने व्यवस्था मिलाउने,
- नेपालबाट आयात निर्यात भएका प्रमुख कृषि वस्तुहरूको विवरण एवम् आयातकर्ता तथा निर्यातकर्ताको विवरण तयार गर्ने।

(ख) कृषि उत्पादकत्व महाशाखा

यस महाशाखा अन्तर्गत ४ वटा शाखाहरू (बागवानी विकास शाखा, बाली विकास शाखा, व्यावसायिक कीट विकास शाखा र माटो व्यवस्थापन शाखा) रहेका छन्। यस महाशाखाले मुख्यतया देहाय बमोजिम कार्य गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- बागवानी, बाली तथा व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा मापदण्डको व्यवस्था,
- कृषिजन्य जैविक विविधता संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा उपयोग सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रिय कृषि उत्पादकत्व वृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- राष्ट्रियस्तरमा माटोको उर्वराशक्ति व्यवस्थापन कार्यको समन्वय,
- सम्बन्धित बाली वस्तुको सङ्घीय नीति तथा कार्यक्रमहरूबारे प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने।

१. बागवानी विकास शाखा

- बागवानी बालीहरूको प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रियस्तरमा नीति, मापदण्ड तर्जुमा,
- राष्ट्रियस्तरमा बागवानी विकास सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा, प्रविधिहरूको आयात र प्रदेशस्तरमा समन्वय,
- बागवानीजन्य बालीको जैविक विविधता संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्य,
- विभिन्न सरकारी बागवानी सम्बद्ध फार्म/केन्द्रहरूबाट उत्पादन हुने स्रोत बीउ बेर्नाहरूको अभिलेख तयार गरी प्रदेश र स्थानीयस्तरलाई समन्वय गर्ने,
- अनुसन्धानबाट विकसित भएका बागवानी सम्बन्धी प्रविधिहरूको प्रदेशस्तरमा हस्तान्तरण, प्रदेशस्तरबाट बागवानी सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण गरी प्रदेशस्तर र मन्त्रालयलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरबाट आएका बागवानी सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- बागवानी सम्बन्धी सङ्घीय नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

२. बाली विकास शाखा

- अन्न बाली, दलहन, तेलहन र औद्योगिक बालीहरूको प्रवर्द्धनका लागि राष्ट्रियस्तरमा नीति, मापदण्ड तर्जुमा,
- राष्ट्रियस्तरमा बाली विकास सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा, प्रविधिहरूको आयात र प्रदेशस्तरमा समन्वय,
- बालीजन्य कृषि जैविक विविधता संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्य,
- परम्परागत बालीका जातहरूको राष्ट्रियस्तरमा अभिलेख तयार गर्ने,
- विभिन्न सरकारी बालीसँग सम्बद्ध फार्म/केन्द्रहरूबाट उत्पादन हुने स्रोत बीउहरूको अभिलेख तयार गरी प्रदेश र स्थानीयस्तरमा समन्वय गर्ने,
- अनुसन्धानबाट विकसित भएका बाली सम्बन्धी प्रविधिहरूको प्रदेशस्तरमा हस्तान्तरण,
- प्रदेशस्तरबाट बाली सम्बन्धी तथ्याङ्कहरूको सङ्कलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण गरी प्रदेशस्तर र मन्त्रालयलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरबाट प्राप्त भएका बाली सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- बाली सम्बन्धी सङ्घीय नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

३. व्यावसायिक कीट विकास शाखा

- च्याउ, मौरी, रेशम जस्ता बालीहरूको नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- च्याउ, मौरी, रेशम जस्ता व्यावसायिक कीट विकासमा संलग्न सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरमा आएका व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने।

४. माटो व्यवस्थापन शाखा

- माटो, मल तथा माटोमा प्रयोग हुने सुक्ष्मतत्व तथा अन्य additives सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, नीति तर्जुमा र कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- स्थानीयस्तर र प्रदेशस्तरबाट आएका माटो व्यवस्थापन सम्बन्धी समस्या तथा सवालहरूलाई राष्ट्रियस्तरमा समाधान गर्ने र तत् निकायलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- माटो, मल तथा माटोमा प्रयोग हुने सुक्ष्मतत्व तथा अन्य additives को नियमन तथा अनुगमन।

(ग) प्रविधि तथा समन्वय महाशाखा

यस महाशाखा अन्तर्गत ४ वटा शाखाहरू (प्रविधि विस्तार शाखा, बाली संरक्षण शाखा, कृषि उत्पादन सामग्री व्यवस्थापन शाखा र कृषि इन्जिनियरिङ तथा पोष्टहार्भेष्ट शाखा) रहेका छन्। यस महाशाखाले मुख्यतया देहाय सम्बन्धी कार्य गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

- राष्ट्रियस्तरमा कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसारबीच समन्वय,
- विपद् व्यवस्थापन एवम् राहत सम्बन्धी कार्यहरू,
- कृषि प्रविधि विकास एवम् विस्तारमा संलग्न सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय,
- कृषि यान्त्रीकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन,
- पोष्टहार्भेष्ट प्रविधि र क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी,
- कृषि सामग्रीहरूको माग र आपूर्ति व्यवस्थाको समन्वय,
- राष्ट्रिय महत्त्वका रोगकीरा व्यवस्थापन तथा महामारी रोकथाम सम्बन्धी।

१. प्रविधि विस्तार शाखा

- राष्ट्रियस्तरमा कृषि शिक्षा, अनुसन्धान र प्रसारबीच समन्वयात्मक कार्यहरूको सञ्चालन,
- सहुलियत कर्जा सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरी स्थानीय र प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापन एवम् राहत सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरी स्थानीय र प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने,
- कृषि प्रविधि विकास एवम् विस्तारमा संलग्न सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय।

२. बाली संरक्षण शाखा

- रोगकीरा व्यवस्थापन तथा महामारी रोकथाम सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,
- बाली संरक्षण सम्बन्धमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षमता विकास,
- बाली संरक्षण सेवाको नीति, मापदण्ड र नियमन,
- बाली संरक्षणसँग सम्बद्ध प्राविधिकहरूको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने गराउने,

- आकस्मिक बाली संरक्षण सेवा सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यको समन्वय।

३. कृषि उत्पादन सामग्री व्यवस्थापन शाखा

- कृषि सामग्रीहरूको माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचना सङ्कलन, प्रक्षेपण र आपूर्ति व्यवस्थाको समन्वय,
- आयातित मलको आपूर्ति सहजीकरण सम्बन्धी कार्य,
- कृषि सामग्रीहरूसँग सम्बद्ध सरकारी कम्पनीहरूसँगको समन्वयमा आपूर्ति व्यवस्थापन तथा नियमन,
- निजी क्षेत्रबाट हुने मल तथा अन्य कृषि सामग्रीहरूको कारोबार नियमन,
- मन्त्रालयलाई कृषि सामग्रीहरूको आपूर्ति व्यवस्थापन सम्बन्धमा नीतिगत पृष्ठपोषण,
- मल बीउ लगायतका कृषि सामग्रीको गुणस्तर, मूल्य, आपूर्ति स्थितिको अनुगमन,
- बीउविजन निरीक्षक, कृषक र मल निरीक्षकको क्षमता विकास राख्ने,
- स्रोत बीउ तथा उन्नत बीउको माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचना सङ्कलन तथा प्रक्षेपणमा र आपूर्ति व्यवस्था सम्बन्धी कार्य,
- बीउविजनसँग सम्बद्ध सरकारी कम्पनीहरूसँगको समन्वयमा आपूर्ति व्यवस्थापन तथा नियमन,
- राष्ट्रियस्तरमा बीउविजनमा आत्मनिर्भरता सम्बन्धमा आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन,
- बीउ मूल्य-शृङ्खला विकास सम्बन्धी आवश्यक कार्य,
- राष्ट्रियस्तरमा बाली बीमाको तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रक्षेपण गरी स्थानीय र प्रदेशस्तरमा पृष्ठपोषण गर्ने।

४. कृषि इन्जिनियरिङ तथा पोष्ट हार्भेष्ट शाखा

- कृषि यान्त्रीकरण सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति तथा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- कृषि मेसिनरी तथा औजार उपकरण उत्पादन तथा Fabrication को मापदण्ड तथा नियमन,
- कृषि यन्त्र, औजार तथा उपकरण मर्मत सम्भार कार्यशालाको मापदण्ड तथा नियमन,
- कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१ मा उल्लिखित नीति कार्यान्वयनको व्यवस्था,
- अन्य सरकारी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरूबीचको साझेदारीमा राष्ट्रियस्तरमा यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- कृषि यन्त्र अनुसन्धान, विकास, परिमार्जन, उत्पादन, वितरण प्रणालीको अनुगमन, अध्ययन तथा मूल्याङ्कन गरी प्रभावकारी एवम् उत्तरदायी बनाउने सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- राष्ट्रियस्तरमा यान्त्रीकरण कार्यक्रमहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन र विश्लेषण सम्बन्धी कार्य,
- राष्ट्रियस्तरमा पोष्टहार्भेष्ट प्रविधि विकास र विस्तार कार्यको समन्वय,
- पोष्टहार्भेष्ट क्षति न्यूनीकरण सम्बन्धी प्रविधि विकास र विस्तार,
- पोष्टहार्भेष्ट प्रविधि सम्बन्धमा प्रदेश तथा स्थानीय तहको क्षमता विकास।

घ) केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ

यस आयोजना व्यवस्थापन एकाइले मुख्यतया वैदेशिक सहायतामा सञ्चालित आयोजनाहरूको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमामा समन्वय, वैदेशिक आयोजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र आयोजना परियोजना तयारी सम्बन्धी देहाय बमोजिमका कार्यहरू गर्ने गरेको छ।

कार्यक्षेत्र

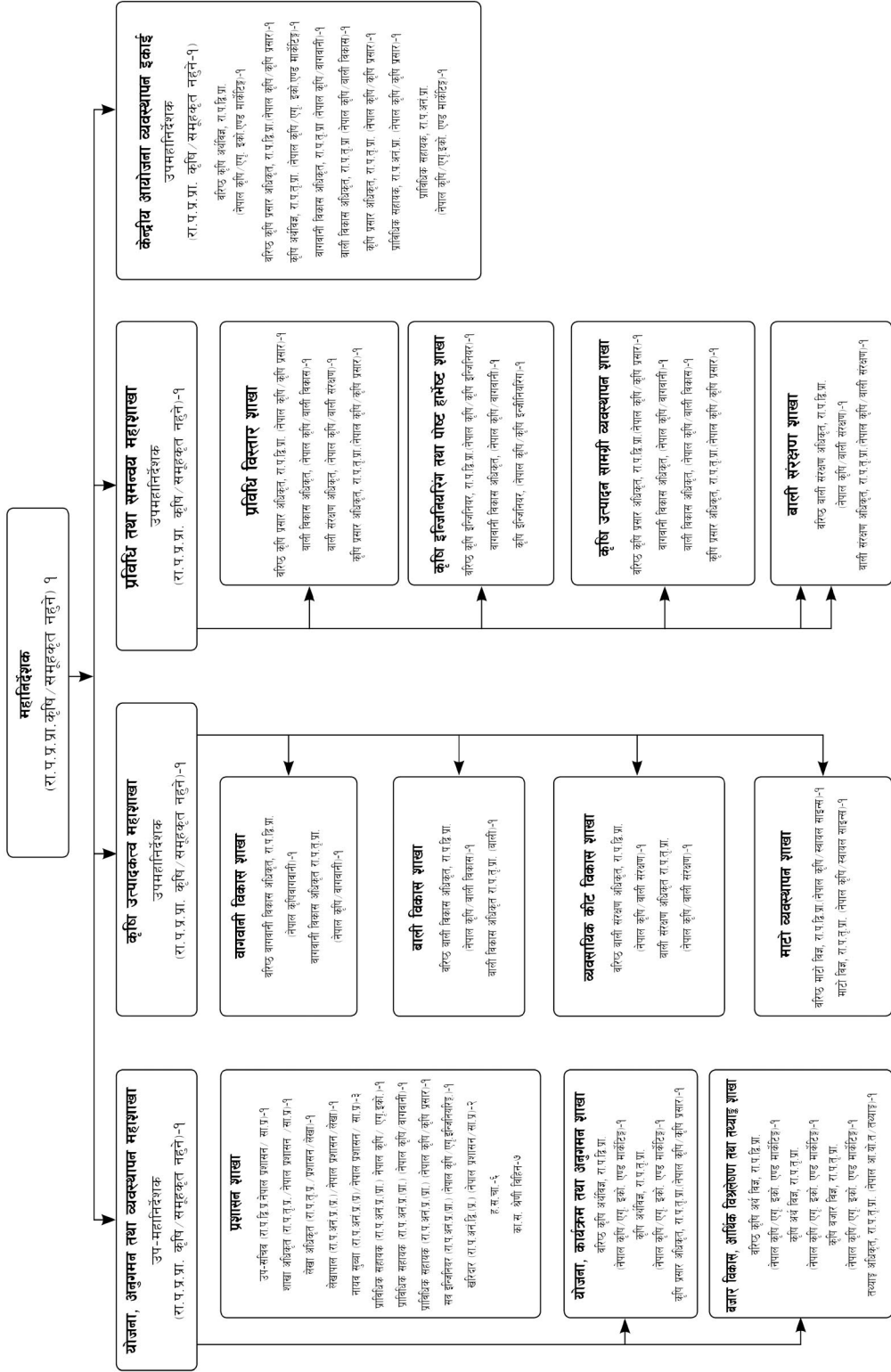
- विभाग अन्तर्गतका आयोजनाहरूका लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन कार्यको समन्वय,
- सम्पन्न आयोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने,
- नयाँ आयोजना तयारी तथा आयोजना नेगोसिएसन गर्ने,
- आयोजना बैंक तयारी गर्ने,
- कृषि विभाग अन्तर्गत रहेका वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित आयोजनाहरूसँग समन्वय तथा अनुगमन,
- कृषि क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संस्थाहरूलाई कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा आवश्यक समन्वयको व्यवस्था।

१.१.६.२ कृषि विभागको दरबन्दी

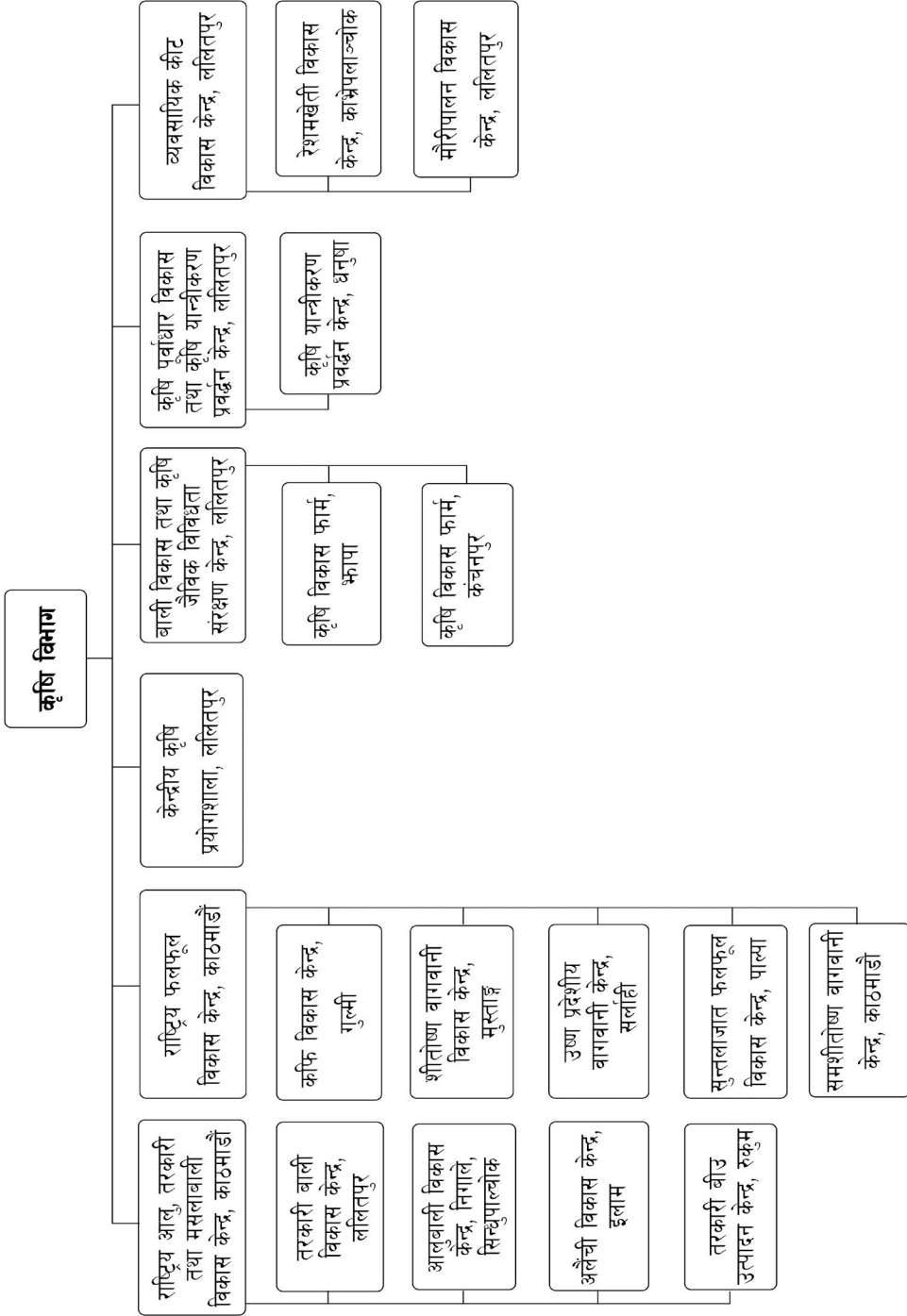
पद	श्रेणी	सेवा	समूह	दरबन्दी
महानिर्देशक	रा.प. प्रथम	नेपाल कृषि सेवा	समूहकृत नहुने	१
उपमहानिर्देशक	रा.प. प्रथम	नेपाल कृषि	समूहकृत नहुने	४
उपसचिव	रा.प. द्वितीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१
वरिष्ठ कृषि अर्थविज्ञ	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	एग्री.इको. एण्ड मार्केटिङ	३
वरिष्ठ कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	३
वरिष्ठ बागवानी विकास अधिकृत	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	बागवानी	१
वरिष्ठ बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	बाली संरक्षण	२
वरिष्ठ बाली विकास अधिकृत	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	बाली विकास	१
वरिष्ठ माटो विज्ञ	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	स्वाइल साइन्स	१
वरिष्ठ कृषि इन्जिनियर	रा.प. द्वितीय	नेपाल कृषि	कृषि इन्जिनियर	१
शाखा अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१
लेखा अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल प्रशासन	लेखा	१
कृषि अर्थ विज्ञ	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	एग्री.इको. एण्ड मार्केटिङ	३
कृषि बजार विज्ञ	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	एग्री.इको. एण्ड मार्केटिङ	१
कृषि प्रसार अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	४
बाली विकास अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	बाली विकास	४
बागवानी विकास अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	बागवानी	४
बाली संरक्षण अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	बाली संरक्षण	३
माटो विज्ञ	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	स्वाइल साइन्स	१
कृषि इन्जिनियर	रा.प. तृतीय	नेपाल कृषि	इन्जिनियर	१

पद	श्रेणी	सेवा	समूह	दरबन्दी
तथ्याङ्क अधिकृत	रा.प. तृतीय	नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	नेपाल आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क	१
प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	एगू.इको. एण्ड मार्केटिङ	२
प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	कृषि प्रसार	२
प्राविधिक सहायक	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	बागवानी	१
सब इञ्जिनियर	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल कृषि	इञ्जिनियर	१
नायब सुब्बा	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	३
लेखापाल	रा.प.अनं. प्रथम	नेपाल प्रशासन	लेखा	१
खरिदार	रा.प.अनं. द्वितीय	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	२
हलुका सवारी चालक	विहीन	इञ्जिनियर	मेकानिल	६
कार्यालय सहयोगी	विहीन	नेपाल प्रशासन	सामान्य प्रशासन	७
जम्मा				६७

१.१.६.३ विभाग अन्तर्गतका महाशाखा र शाखाहरू

३ १.१.६.४ विभाग र अन्तर्गतका केन्द्र र फार्महरू

१.१.६.५ फार्मस्तरका कार्यालयहरू

प्रदेश	कृषि विभाग मातहातका निकायहरू	सम्बन्धित राष्ट्रिय केन्द्र	फार्म/केन्द्रले ढाकेको क्षेत्रफल (हेक्टर)
कोशी (२ वटा)	५६	५६	५६
	१९.	१९.	१९.
जम्मा			७५.
मधेश (२ वटा)	१९.५	१९.५	१९.५
	१८५.५४	१८५.५४	१८५.५४
जम्मा			२०५.०४
बागमती (५ वटा)	२.	२.	२.
	२१	२१	२१
	६.०६	६.०६	६.०६
	६.४	६.४	६.४
	३.०५	३.०५	३.०५
जम्मा			३८.५१
गण्डकी (१ वटा)	९.९७	९.९७	९.९७
लुम्बिनी (२ वटा)	९.२	९.२	९.२
	१०.९	१०.९	१०.९
जम्मा			२०.१
कर्णाली (१ वटा)	५.८५	५.८५	५.८५
सुदूरपश्चिम (१ वटा)	१७.४९	१७.४९	१७.४९
जम्मा			२३.३४
सबैको जम्मा (१४ वटा)			३६२

१.२ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन

१.२.१ दुरदृष्टि

आधुनिक तथा व्यावसायिक कृषि क्षेत्र।

१.२.२ लक्ष्य

कृषि पूर्वाधार विकास तथा यान्त्रीकरण सम्बन्धी कार्यहरूमा Center of Excellence को रूपमा रहँदै कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरणमा टेवा पुर्याउने।

१.२.३ उद्देश्य

- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहकार्य र समन्वयमा मुलुकभर आधुनिक कृषि पूर्वाधारहरूको निर्माण गरी कृषि व्यवसायको सहज वातावरण सृजना गर्ने,
- कृषि पूर्वाधार तथा कृषि औजार उपकरणहरूको राष्ट्रिय मापदण्ड तयार गरी गुण परीक्षणमार्फत यान्त्रीकीकरणमा टेवा पुर्याउने,

- आधुनिक कृषि यन्त्रहरूको प्रचार-प्रसार तथा प्रवर्द्धन गर्ने,
- जग्गाको चक्लाबन्दीमार्फत आधुनिक खेती प्रणालीको विकास तथा विस्तार गर्ने, पूर्ण यान्त्रीकरण खेती प्रणाली (Fully Mechanized Farm) हरूको प्रवर्द्धनात्मक कार्य गर्ने,

१.२.४ कार्य विवरण

- कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरणको क्षेत्रमा देशको फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय र कृषि विभागको सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- अन्तर्गतका केन्द्रहरूको तालुक कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा बजार पूर्वाधार निर्माण, स्तरोन्नती, सुधार तथा विकासमा सहयोग गर्ने,
- शीत भण्डारहरूको पूर्वाधार विकास तथा प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्ने,
- सार्वजनिक निजी साझेदारीमा कृषि बजार पूर्वाधार विकास गर्ने,
- कृषि यान्त्रीकरण तथा पूर्वाधार विकास सम्बद्ध समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि कृषि विभाग तथा मन्त्रालयलाई नीतिगत सुझाव दिने,
- अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूमा नविनतम प्रविधि प्रदर्शन, तालिम तथा प्रसारणको व्यवस्था सम्बन्धी कार्य,
- कृषि क्षेत्रका पूर्वाधारहरूको विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने, देशव्यापी कृषि यन्त्रहरूको प्रवर्द्धन, प्रसार तथा सम्बद्ध कार्यहरू सञ्चालन गर्ने,
- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिका लागि सिँचाई सुविधाको प्रभावकारी उपयोग सम्बन्धी कार्यको समन्वय,
- कृषि यान्त्रीकरण एवम् पूर्वाधार विकासमा कृषक एवम् अन्य सरोकारवालाहरूको दक्षता एवम् क्षमता अभिवृद्धि,
- राष्ट्रियस्तरमा कृषि मेसिनरी तथा औजार उपकरण उत्पादक तथा वितरकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- स्थानीय तहबाट परम्परागत रूपमा उत्पादन भई प्रयोगमा आइरहेका कृषि यन्त्र र औजारहरूको अभिलेख तयार गरी उत्पादकको क्षमता र दक्षता अभिवृद्धि तथा औजारको क्षमता वृद्धि गर्न अध्ययन तथा कृषि यान्त्रीकरणसँग सम्बन्धित Ergonomic/Safety का कार्यहरू,
- Land consolidation (चक्लाबन्दी) मार्फत आधुनिक खेती प्रणालीको विकास तथा विस्तार गर्ने,
- सामुदायिक पोष्टहाभेष्ट तथा सामुदायिक कृषि यान्त्रीकरण सेवा स्थापनाको लागि आवश्यक सहयोग गर्ने,
- कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन नीति, २०७१ अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा यान्त्रीकरण कार्यक्रमको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण सम्बन्धी कार्य गर्ने
- पूर्ण यान्त्रीकरण खेती प्रणाली (Fully Mechanized Farm) हरूको प्रवर्द्धनात्मक कार्य गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको कृषि पूर्वाधार विकास, कृषि यान्त्रीकरण एवम् कृषि बजार प्रवर्द्धन सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.२.५ मातहतका कार्यालय

१. कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र नक्टाङ्गिज, धनुषा

जनकपुर अञ्चल कृषि विकास योजना (जे.ए.डि.पी) नामले तत्कालीन श्री ५ को सरकार तथा मित्र राष्ट्र जापान सरकारको संयुक्त प्रयासबाट सञ्चालन भई २०२९ साल जेष्ठ महिनामा यस केन्द्रको कार्यालय जनकपुरधाममा स्थापना भयो। केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र मुख्य रूपमा धनुषा, महोत्तरी, सर्लाही र सिराहा जिल्ला रहेकोमा आ.व. २०६६/६७ देखि कोशीदेखि नारायणीसम्मको तराईका ९ जिल्ला कायम गरिएको थियो। आ.व. २०७२/७३ देखि तराईका बाँकी १२ जिल्लासमेत गरी जम्मा २१ जिल्लामा कृषक उपभोक्ताको मागको आधारमा स्यालो तथा डिप ट्यूबवेल जडान सेवा विस्तार गर्दै कृषकहरूको दिगो एवम् समुन्नत विकासतर्फ लक्षित रही काम गर्दै आइरहेको थियो।

आ.व. २०७५/७६ देखि भने यस केन्द्रको देशभरि नै कार्यक्षेत्र कायम भई भूमिगत जलस्रोतको उपयोग गरी सिञ्चित क्षेत्र विस्तार गर्ने, कृषिमा आधुनिक प्रविधि र यन्त्रहरूको प्रयोग बढाउन तालिम तथा प्रसारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने र साना तथा मझौला सिँचाइ प्रविधि विस्तार गर्ने कार्यहरू सुरु भएका छन्।

कार्य विवरण

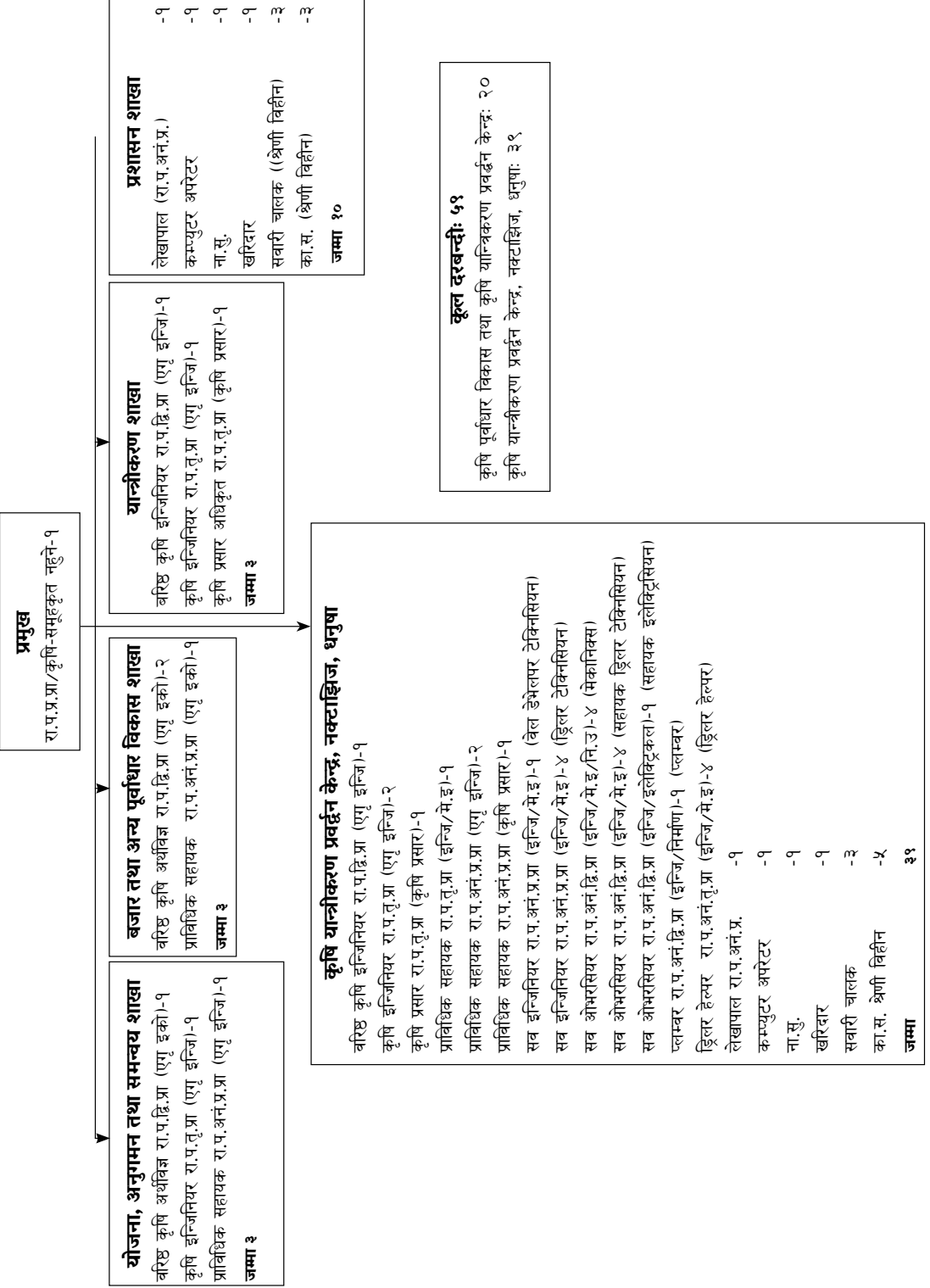
कृषि यान्त्रीकरणतर्फ

- कृषि यान्त्रीकरण सम्बन्धी प्रदर्शन एवम् परीक्षण तथा प्रचार-प्रसारका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरको कृषि यान्त्रीकरण तथा यान्त्रिक सिँचाइको तालिम केन्द्र (Agri Mechanization & Mechanical Training Centre) को रूपमा कार्य गर्ने,
- कृषि यान्त्रीकरण एवम् सिँचाइ व्यवस्थापनमा उपभोक्ताहरूको दक्षता एवम् क्षमता अभिवृद्धि,

भूमिगत जलस्रोत विकासतर्फ

- भूमिगत सिँचाइ सुविधाको विकास एवम् सिँचाइ सेवाको प्रभावकारी उपयोग सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिका लागि सिँचाइ सुविधाको प्रभावकारी उपयोग सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
- सिँचाइ सुविधा विस्तारको लागि सौर्य उर्जा तथा शून्य उर्जा प्रविधिको विद्युतीकरण सम्बन्धी कार्यहरू गर्ने,
- भूमिगत सिँचाइ सम्बन्धी पम्प, पम्प हाउस, ट्यूबवेल, नाला लगायतका संरचना पूर्वाधारहरूको विस्तार तथा मर्मत सम्भार गर्ने।

१.२.६ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्रको सङ्गठन संरचना

१.३ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर

१.३.१ दुरदृष्टि

खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धमा संविधान प्रदत्त मौलिक हकको प्रत्याभूतिका लागि सहयोगी निकायको रूपमा रहने।

१.३.२ लक्ष्य

खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरूको व्यावसायीकरण तथा कृषि जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन र प्रवर्द्धनमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चितता कायम गरी गरिबी निवारणमा सहयोग पुर्याउने।

१.३.३ उद्देश्य

यस केन्द्रका बृहत् तथा निर्दिष्ट उद्देश्यहरू देहाय बमोजिमका रहेका छन्:

१.३.३.१ बृहत् उद्देश्य

प्रमुख खाद्यान्न बाली, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सुनिश्चित गरी देशलाई आत्मनिर्भर तुल्याउने।

१.३.३.२ निर्दिष्ट उद्देश्य

- खाद्यान्न, दलहन, तेलहन तथा औद्योगिक बालीहरूको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितसँगै कृषकको आयस्तरमा सुधार ल्याउनु,
- केन्द्रको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने उपरोक्त बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि विस्तार एवम् प्रसार,
- बजार व्यवस्थापनसँगै मूल्य शृङ्खलालाई सुदृढ तुल्याउनु,
- कृषि जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन, प्रवर्द्धन र उपयोगमार्फत कृषकको आयस्तरमा सुधार ल्याई दिगो कृषि विकासमा सहयोग पुर्याउनु,
- बाली विकाससँग सम्बन्धित संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारका सबै निकायहरूसँग नीतिगत एवम् कार्यगत समन्वय र सहकार्य गरी खाद्यान्न, दलहन, तेलहन र औद्योगिक बालीको प्रवर्द्धन गर्ने,
- केन्द्रको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने बालीको व्यावसायीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत तथा कानुनी व्यवस्थाका लागि सहजीकरण गर्ने।

१.३.४ कार्य विवरण

- बाली विकास सम्बन्धित राष्ट्रिय नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा एवम् नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- बाली विकास तथा जैविक विविधता सम्बद्ध विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने तथा राष्ट्रिय फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा बाली स्रोत केन्द्र स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी राष्ट्रिय नीति, मापदण्ड तर्जुमा तथा नियमन गर्ने,
- बाली विकास सम्बद्ध समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि नीतिगत सुझाव उपलब्ध गराउने,
- राष्ट्रिय महत्त्वका बालीहरूको राष्ट्रिय वासलात तयारीका लागि प्राविधिक सहयोग पुर्याउने,
- राष्ट्रियस्तरमा बीउविजनमा आत्मनिर्भरता सम्बन्धमा आवश्यक कार्यक्रम तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन तथा सहजीकरण गर्ने, तथा उन्नत बीउको प्रयोग एवम् पहुँच वृद्धि तथा खाद्यान्न बालीको समुचित उपभोग सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- बीउ मूल्य-शृङ्खला विकास (Seed value Chain Development) सम्बन्धी आवश्यक कार्य गर्ने,

- खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, औद्योगिक बाली लगायतको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम (जस्तै: मिसन कार्यक्रम) तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने,
- बाली अनुसन्धान र विकास तथा बीउविजन सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सरकारी, गैरसरकारी संस्था, कृषक समुदाय तथा निजी निकायहरूसँग समन्वय गरी नविनतम बाली विकास प्रविधिहरूको पहिचान तथा प्रसार गर्ने,
- बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन सम्बन्धी सङ्घीय, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरूमा समन्वय तथा सहकार्य गर्ने एवम् सञ्चालित कार्यक्रमहरूको अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गरी आवश्यक पृष्ठपोषणसहित प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने,
- राष्ट्रियस्तरमा आनुवांशिक स्रोत तथा कृषि जैविक विविधताको पहिचान, संरक्षण र उपयोगको तथा विकास र विस्तारका लागि राष्ट्रिय नीति तथा मापदण्ड तर्जुमा एवम् नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय आनुवांशिक स्रोत केन्द्र तथा विकास एवम् प्रवर्द्धन केन्द्रसँग नेपाल सरकारमार्फत सम्बन्ध स्थापित गर्ने तथा आनुवांशिक स्रोत एवम् अन्य सहयोग प्राप्त गर्ने,
- कृषि जैविक विविधता नीति, २०६३ (पहिलो संशोधन २०७१) कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने तथा राष्ट्रियस्तरमा कृषि जैविक विविधता संरक्षण, सम्बर्द्धन एवम् प्रवर्द्धन तथा प्रसार सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन एवम् समन्वय गर्ने,
- केन्द्रको मातहतमा रहेका कार्यालयहरूको अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपरीवेक्षण गरी आवश्यक प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने,
- राष्ट्रिय कृषि नीति २०६१, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति २०६३, कृषि विकास रणनीति २०१५-२०३५ तथा अन्य नीतिहरूलाई अनुसरण गर्दै आयात प्रतिस्थापन एवम् खाद्य तथा पोषण सुरक्षा अभिवृद्धि गर्न खाद्यान्न, दलहन, तेलहन एवम् औद्योगिक बालीमा राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम (अभियानमूखी कार्यक्रम) सञ्चालनमा सम्बन्धित निकायहरूलाई सहजीकरण गर्ने,
- नवउन्मोचित तथा उन्मोचनमूख बाली विशेषका जातहरूको कृषकस्तरमा व्यापक प्रसारका लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने,
- बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरको तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण तथा प्रकाशन गर्ने,
- राष्ट्रियस्तरमा बालीहरूको पोष्टहाभेष्ट व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रविधि विकास र विस्तारका लागि राष्ट्रिय नीति, मापदण्ड तथा नियमन तथा प्रविधि प्रसारका कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू।

१.३.५ मातहतका कार्यालयहरू

१. कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा

यो फार्म झापा जिल्लाको शिवसताक्षी नगरपालिका वडा नं.-७, चन्द्रडाँगीमा अवस्थित छ। यो कार्यालय वि.सं. २०३२ सालमा कन्काई सिँचाइ आयोजनाको फिल्ड अफिस, कर्मचारी आवास तथा फार्म प्रयोजनको लागि सिँचाइ मन्त्रालय अन्तर्गत स्थापना गरिएको थियो। कूल ८४ बिगाहा क्षेत्रफल कृषकबाट खरिद गरी लिइएको यो फार्म २०५० सालमा कृषि विकास मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने भनी कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई हस्तान्तरण भएको र २०५२ सालमा विकास समिति ऐन, २०११ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गठन आदेशमार्फत चन्द्रडाँगी बीउविजन तथा दूग्ध विकास समिति अन्तर्गत व्यवस्थापन गरिएको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५/०५/३१ मा चन्द्रडाँगी बीउबिजन तथा दूग्ध विकास समिति विघटन भएपछि यो फार्मलाई सङ्घीय सरकारको कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर अन्तर्गत राखिएको छ।

कार्य विवरण

- विभिन्न बालीहरूको स्रोत बीउ उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय प्रदर्शन एवम् परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने,
- कृषिजन्य जैविक विविधता संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- बीउ उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उच्चतम परिचालन गर्ने,
- बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- फार्म व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य।

२. बाली विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर

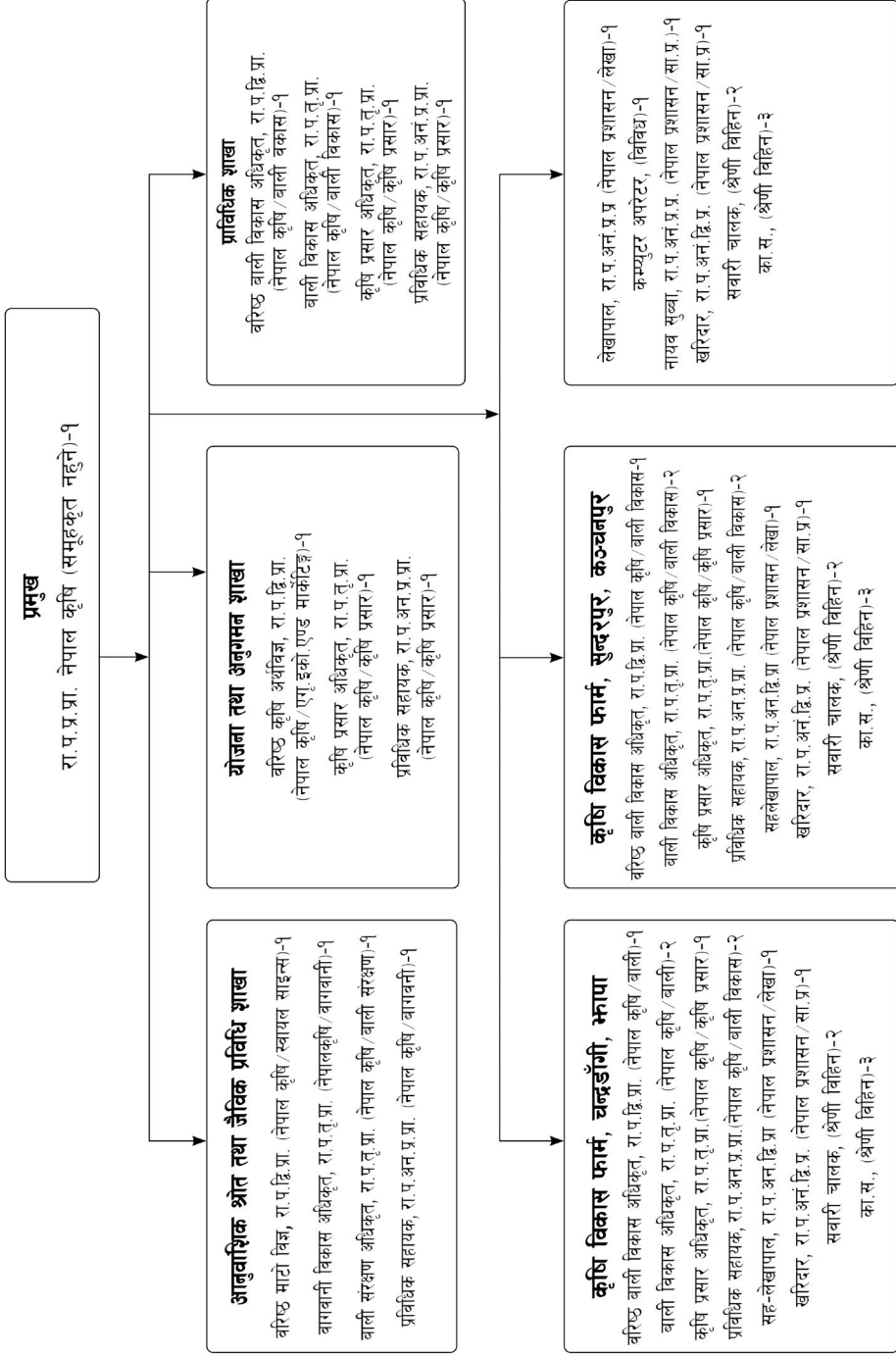
कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर जिल्लाको बेदकोट नगरपालिका वडा नं.-०९, सुन्दरपुरमा अवस्थित छ। यो फार्म महाकाली सिँचाइ आयोजना अन्तर्गत कृषि पायलट फार्मको रूपमा सिँचाइ मन्त्रालय अन्तर्गत २०३७ सालमा स्थापना गरिएको थियो। कूल २४ हेक्टरमा फार्मको फिल्ड बुक साविक महाकाली सिँचाइ आयोजनाको नाममा कायम रहेको भए तापनि फार्ममा हाल १७.३३ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको छ। तत्कालीन मन्त्रपरिषद्को मिति २०५९/०४/०३ को निर्णय अनुसार कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत कृषि विभागलाई हस्तान्तरण गर्ने निर्णय भएकोमा कृषि विभागले साविक जिल्ला कृषि विकास कार्यालय कञ्चनपुरलाई कृषि पायलट फार्म र सो फार्ममा रहेका भवनहरूसहित १८ जना कर्मचारीहरूसमेत हस्तान्तरण गरेको र आ.व. २०६०/६१ मा साविक क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रको स्वामित्वमा आएकोमा कृषि विभागको मिति २०६५/१०/०३ को निर्णय अनुसार सुन्दरपुर परिसरभित्र रहेका बाली संरक्षण, बीउबिजन, माटो परीक्षण प्रयोगशालाले ५/५ कठ्ठाका दरले र क्षेत्रीय कृषि तालिम केन्द्रले १० कठ्ठा जमिन प्रयोग गर्ने गरी बाँकी जमिनमा बीउबिजन प्रयोगशाला सुन्दरपुरले स्रोत बीउ उत्पादन गर्दै आइरहेको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् नेपाल सरकारको मिति २०७५/०३/२७ गतेको निर्णय अनुसार यस फार्मलाई सङ्घीय सरकारको कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर अन्तर्गत राखिएको छ।

कार्य विवरण

- विभिन्न बालीहरूको स्रोत बीउ उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय प्रदर्शन एवम् परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- नार्कसँगको सहकार्यमा जातीय संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने,
- कृषिजन्य जैविक विविधता संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने,
- बीउ उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फर्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उच्चतम परिचालन गर्ने,
- बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- फार्म व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य।

१.३.६ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रको सङ्गठन संरचना

१.४ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

१.४.१ दुरदृष्टि

व्यावसायिक तरकारी विकास कार्यक्रमलाई भौगोलिक अवस्था तथा हावापानी सुहाउँदो, यातायात, बजार सुविधा तथा अन्य भौतिक सुविधा भएका स्थानहरूमा केन्द्रित गरी गुणस्तरीय तरकारी बीउ, ताजा तरकारी, आलु, कन्दमूल र मसला बालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन उन्नत प्रविधिको विकास र विस्तार गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई कृषकहरूको आयस्तर बढाउन सहयोग पुर्याउने।

१.४.२ लक्ष्य

देशको विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा गुणस्तरीय तरकारी बीउ, ताजा तरकारी, आलु, कन्दमूल र मसला बालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन उन्नत प्रविधिको विकास र विस्तार गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई कृषकहरूको आयस्तर बढाउन सहयोग पुर्याउने।

१.४.३ उद्देश्य

- देशको विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा गुणस्तरीय तरकारी बीउ, ताजा तरकारी, आलु, कन्दमूल र मसला बालीहरूको उत्पादनमा वृद्धि ल्याउन उन्नत प्रविधिको विकास र विस्तार गरी उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याई कृषकहरूको आयस्तर बढाउन सहयोग पुर्याउने,
- तरकारी बीउ (प्रजनन, मूल र उन्नत), ताजा तरकारी, खायन तथा बीउ आलु (बेसिक तथा आलु बियाँ) र मसलाजन्य बालीहरूको बीउ र बिरुवाको उत्पादन बढाई आयात प्रतिस्थापन गरी आत्मनिर्भरता हासिल गर्नुको साथै निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने,
- ताजा तरकारी, आलु, मसला र कन्दमूलहरूको उपभोगस्तर बढाउँदै जनताको पोषण स्थितिमा सुधार ल्याउने।

१.४.४ कार्य विवरण

- अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूलाई आवश्यक नीतिगत तथा कार्यक्रमगत निर्देशन र पृष्ठपोषण।
- आलु, तरकारी तथा मसला बाली प्रवर्द्धनको क्षेत्रमा देशको फोकल कार्यालय।
- सम्बन्धित बाली वस्तुको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम जस्तै: मिसन तथा फोकस कार्यक्रम तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने।
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्सँगको समन्वयमा आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास सम्बद्ध समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि कृषि विभागलाई नीतिगत सुझाव प्रदान गर्ने,
- अन्तर्गतका फार्म, केन्द्रहरूमा नविनतम प्रविधि प्रदर्शन तथा प्रसारणको व्यवस्था सम्बन्धी कार्य, बीउ तथा बिरुवा लगायतका प्रसारण सामग्रीहरूको उत्पादन तथा वितरणको व्यवस्था,
- आलु, तरकारी तथा मसला बाली सम्बद्ध विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फार्म केन्द्र व्यवस्थापनका लागि कृषि विभागलाई आवश्यक परामर्श उपलब्ध गराउने,
- प्राङ्गारिक कृषिको फोकल कार्यालय भई कार्य सञ्चालन।
- तरकारी, आलु र मसला बालीका बीउविजन र बिरुवाको गुणस्तर निर्धारण र नियमनमा प्राविधिक सुझाव, तरकारी, आलु र मसला बाली विकासमा आवद्ध सरकारी, गैरसरकारी, निजी एवम् अन्य संस्थाहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.४.५ मातहतका कार्यालयहरू

१. तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार

नेपालको आर्थिक विकासका लागि विशेष गरी तरकारी खेतीले महत्त्वपूर्ण योगदान दिन सक्ने कुरालाई दृष्टिगत गरी कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको तत्कालीन संरचना अनुसार विक्रम सम्वत् २०३० सालमा तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्रको स्थापना भएको हो। स्थापना कालदेखि नै यो केन्द्रले तरकारी बालीहरूको जातीय विकास कार्य गर्दै आएको थियो। यस केन्द्रद्वारा केही तरकारी बालीहरूका उल्लेखनीय जातहरू छनौट गरी उन्नत जातहरूको विकास गरिएको छ र ती जातहरू मध्ये तत्कालीन नेपाल सरकार कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयले उन्मोचित गरी व्यावसायिक तरकारी खेतीको लागि सिफारिस गरिएको छ। कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय तथा कृषि विभाग अन्तर्गतका सबै अनुसन्धान आयोजनाहरूका योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र सुपरीवेक्षण सम्बन्धी कार्य हालको नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्द्वारा गराउने गरी मिति २०४४/०७/२५ को नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को निर्णयानुसार तरकारी बाली सम्बन्धी अनुसन्धानात्मक कार्यहरू नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्लाई जिम्मा दिए पछि यस केन्द्रले मुख्यतः तरकारी बालीहरूको विभिन्न जातहरूका प्रजनन एवम् मूल बीउ उत्पादन गरी जातीय सम्बर्द्धन कार्यलाई निरन्तरता दिनुको साथ-साथै तरकारी बेर्ना उत्पादन तथा तरकारी खेतीमा संलग्न कृषकहरूलाई प्राविधिक सेवा-टेवा दिई रहेको छ। वि.सं. २०५२/०४/०९ देखि कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको सङ्गठनात्मक परिवर्तनपश्चात् यस केन्द्रलाई कृषि विभागको क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय अन्तर्गत राखी सञ्चालन हुँदै आएकोमा पछि यो केन्द्र नेपाल सरकारको वि.सं. २०५८ सालको निर्णय अनुसार तरकारी विकास निर्देशनालय अन्तर्गत सञ्चालित भइरहेको थियो।

वि.सं. २०७२ सालको नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५/०३/३२ को निर्णय अनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटारको रूपमा यो फार्म सञ्चालनमा रहेको छ।

कार्यविवरण

- तरकारी बालीको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन।
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य।
- तरकारी बालीको बीउ तथा बेर्ना उत्पादन र वितरण।
- तरकारी बाली उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम एवम् प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने एवम् सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने।
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित ज्ञान केन्द्रहरू तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आमदानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action Oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- शहर केन्द्रीत तरकारी उत्पादन प्रविधि प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको तरकारी विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

२. तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम

नेपालमा तरकारी बीउ उत्पादनको विकास दिन प्रति दिन बढ्दै गइरहेको छ। तरकारी बीउ उत्पादनलाई प्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउन सरकारीस्तरबाट तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुमले महत्त्वपूर्ण कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ। जुन स्थानमा तरकारीको ज्यादा माग हुन्छ त्यहाँ तरकारी खेती प्रसस्त मात्रामा गरिन्छ। त्यसको लागि असल किसिमको गुणस्तरयुक्त तरकारी बीउको आवश्यकता पर्दछ। असल खालको गुणस्तरयुक्त तरकारी बीउ उत्पादन गर्नको लागि उपयुक्त हावापानी भएको स्थान, दक्ष प्राविधिकहरू तथा उक्त स्थानमा कृषकहरूमा जागरूकताको आवश्यकता पर्छ। यसै सन्दर्भमा, नेपाल सरकारले अधिराज्यका विभिन्न स्थानमा बागवानी फार्म केन्द्रहरूको स्थापना गर्ने क्रममा यस तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुमको पनि स्थापना गरेको हो। वि.सं. २०३५ सालमा यस तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्रको स्थापना भएपछि तरकारी बाली सम्बन्धी अध्ययन परीक्षण, जातीय सम्बर्द्धन तथा संरक्षण, प्रजनन तथा मूल बीउ उत्पादन र वितरण जस्ता महत्त्वपूर्ण कार्यहरू केन्द्रीयस्तरको बीउ उत्पादन केन्द्रको रूपमा तरकारी विकास निर्देशनालयको नीति निर्देशनमा रही यस केन्द्रले गर्दै आइरहेको थियो। २०६१ श्रावणबाट नयाँ संरचना अनुसार यस केन्द्रलाई बाली विशिष्ट नाम दिई समशीतोष्ण तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र नामाकरण गरी यस केन्द्रको प्राविधिक, आर्थिक एवम् प्रशासनिक कार्य तत्कालीन तरकारी विकास निर्देशनालयको मातहतमा राखिएको थियो।

वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुनःसंरचना पश्चात् मिति २०७५/०३/३२ को निर्णय अनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत यस केन्द्रको पुनः तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम नामाकरण गरियो।

कार्य विवरण

- विभिन्न तरकारी बालीहरूको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने,
- तरकारी बालीको विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने।
- विभिन्न तरकारी बालीहरूको प्रजनन तथा मूल बीउ उत्पादन गरी बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई वितरण गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action Oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- बीउ उत्पादक कृषक तथा बीउ व्यवसायीहरूलाई तरकारी बीउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम दिने,
- तरकारी बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई प्राविधिक सेवा-टेवा उपलब्ध गराउने,
- कृषकस्तरमा उत्पादित तरकारी बीउको गुणस्तर नियन्त्रण तथा सुपरीवेक्षण गर्ने,
- तरकारीको बीउ परीक्षण सेवा सञ्चालन गर्ने,
- विभिन्न तरकारी बालीको बीउ तथा बीउ उत्पादन प्रविधि सम्बन्धी स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- तरकारी बीउ उत्पादन सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- तरकारी बीउ उत्पादन तथा ताजा तरकारी उत्पादनमा नविनतम प्रविधिको प्रयोग एवम् प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको तरकारी विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

३. अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम

कोशी प्रदेश, इलाम जिल्लाको सूर्योदय नगरपालिकाको पान्दाम भन्ने स्थानमा वि.सं. २०३२ सालमा अलैंची विकास आयोजनाको नाममा ३४५ रोपनी जग्गा खरिद भई अलैंची अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको थालनी भएको पाइन्छ। वि.सं. २०३९ सालमा तत्कालीन अलैंची विकास आयोजना नेपाल चिया विकास निगममा गाँभिएको र वि.सं. २०४४ सालमा नेपाल सरकारको निर्णयले २०४५ साल भाद २९ देखि नेपाल चिया विकास निगमबाट अलग भई अलैंची बाली विकास कार्यक्रम नामाकरण भएको थियो। कृषि विभागको परिवर्तित संरचना अन्तर्गत वि.सं. २०४७ सालमा बागवानी विभाग अन्तर्गत रही पुनः वि.सं. २०४९ सालमा कृषि विभागको एकीकरणपश्चात् कृषि विकास विभाग अन्तर्गत रही वि.सं. २०५० सालदेखि अलैंची विकास केन्द्रको रूपमा अलैंची विकास सम्बन्धी कार्य गर्दै आएको छ र अलैंची बाली हेर्ने नेपाल भरिको यो एउटा मात्र सरकारीस्तरको केन्द्र हो।

वि.सं. २०७२ सालको नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५/०३/३२ को निर्णय अनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल रहेको छ।

कार्य विवरण

- अलैंचीको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन।
- अलैंची विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- नविनतम् प्रविधि जस्तै: तन्तु प्रजनन आदिको उपयोग गरी रोगरहित अलैंची बेर्ना उत्पादन तथा वितरणको कार्य गर्ने,
- अलैंची उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम तथा प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने, सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- अलैंचीको विकास सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आमदानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने, सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने, अलैंचीको बीउ, बेर्ना र प्रविधिको राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- अलैंची उत्पादन सम्बन्धी उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको अलैंची विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

४. आलु बाली विकास केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक

राष्ट्रको आलु बाली विकास कार्यक्रमलाई सहयोग पुर्याउन बीउ आलु, आलु बियाँ (T.P.S.) उत्पादन एवम् अन्य आलु उत्पादन सम्बन्धी प्रविधिको विकास गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०३२ सालमा सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको लिसनुपाखर गाउँपालिका (साबिक जेठल गा.वि.स. वडा नं.-९) निगालेमा यस केन्द्रको स्थापना भएको हो। स्थापना कालदेखि गुणस्तरीय बीउ उत्पादनको अलावा आलु उत्पादन प्रविधिहरू बाह्य सेवा कार्यक्रम किसान समुदायमा हस्तान्तरण गर्ने, आई.पि.एम. कृषक पाठशाला एवम् स्थलगत तालिम, प्रदर्शनी आदि कार्यक्रम सञ्चालन गरी आलु बाली विकास सम्बन्धी कार्य गर्दै आएको छ। यस केन्द्रले स्थापनाकाल वि.सं. २०३२ सालदेखि नै राष्ट्रियस्तरमा आलु बाली

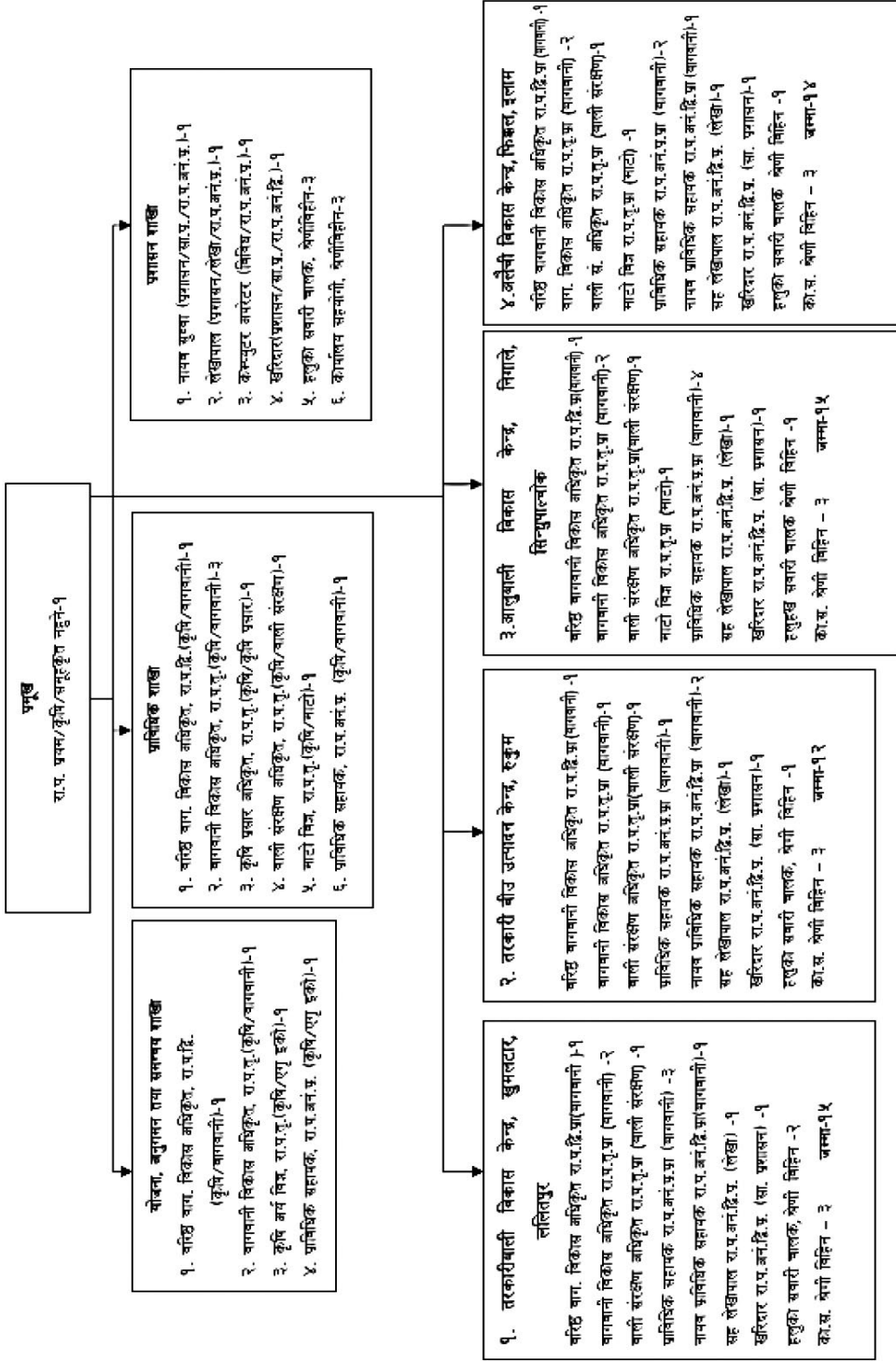
विकासका कार्यक्रमहरू मध्ये बीउ आलु उत्पादनमा प्रमुख भूमिका खेल्दै आएकोमा आ.व. २०४४/४५ मा खैरो पिप चक्रे रोगको कारण बीउ आलु उत्पादन कार्यक्रम बन्द हुन पुग्यो। तथापि खैरो पिप चक्रे रोगको नियन्त्रण एवम् व्यवस्थापन गर्दै रोग नियन्त्रणमा ल्याई आ.व. २०५२/५३ देखि पुनः बीउ आलु उत्पादन कार्यक्रमको साथै बाह्य सेवा सञ्चालन कार्यक्रम तथा बियाँबाट आलु खेती प्रविधिको प्रसारसमेत गर्दै वि.सं. २०५४/५५ देखि आलु बियाँसमेत उत्पादन गर्न सक्षम भई वार्षिक औसत १५ के.जी. आलु बियाँ उत्पादन गर्दै आएको छ।

वि.सं. २०७२ सालको नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७५/०३/३२ को निर्णयअनुसार कृषि विभाग अन्तर्गत राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसला बानी विकास केन्द्र स्थापना भयो र यसै अन्तर्गत यस केन्द्रको पुनः आलु बाली विकास केन्द्र, निगाले नामाकरण गरियो।

कार्य विवरण

- आलु बालीको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने।
- आलु बालीको विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने।
- टिस्युकल्चर प्रविधिको उपयोग गरी रोगरहित बीउ आलु उत्पादन तथा वितरणको कार्य गर्ने,
- टि.पि.एस. तथा टिस्युकल्चर लगायतका प्रविधिको प्रयोग गरी आलु उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम तथा प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- आलु बालीको विकास सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, सम्बन्धित ज्ञान केन्द्र तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आमदानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- टि.पि.एस., पि.वि.एस. र बीउ आलुको राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- आलु बाली उत्पादन सम्बन्धी उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन गर्ने,
- नेपाल सरकारले तोकेको आलु बाली विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.४.६ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्रको सङ्गठन संरचना

१.५ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

१.५.१ दुरदृष्टि

फलफूल बालीको बजारमूखी उत्पादनमा वृद्धि, खाद्य, पोषण तथा वातावरण सुरक्षा तथा समावेशी आर्थिक सम्बृद्धि।

१.५.२ लक्ष्य

फलफूल उत्पादनमा वृद्धि गरी आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने।

१.५.३ उद्देश्य

- गुणस्तरीय फलफूलको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषकहरूको आयस्तर बढाउने,
- फलफूल उद्योगका लागि कच्चा पदार्थ आपूर्ति गर्ने, व्यावसायिक फलफूल खेतीमार्फत रोजगारी तथा आयस्तर वृद्धि गर्ने,
- निर्यात योग्य फलफूलहरूको निर्यात व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने,
- भू-क्षय रोकथाम तथा वातावरण संरक्षणमा टेवा पुर्याउने,
- कृषि पर्यटन विकासमा टेवा पुर्याउने।

१.५.४ कार्य विवरण

आफ्नो विषय क्षेत्रमा प्राविधिक आधिकारिक निकायको रूपमा काम गर्ने र तत् सम्बन्धी सम्पूर्ण जिम्मेवारी वहन गर्ने गरी यस केन्द्रको कार्य विवरण देहाय बमोजिम रहेका छन्।

- अन्तर्गतका फार्म केन्द्रहरूलाई आवश्यक नीतिगत तथा कार्यक्रमगत निर्देशन र पृष्ठपोषण गर्ने,
- फलफूल विकास प्रवर्द्धनको क्षेत्रमा देशको फोकल कार्यालयको रूपमा कार्य गर्ने,
- फलफूल बाली वस्तुको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम जस्तै: मिसन कार्यक्रम तर्जुमा तथा सञ्चालन गर्ने,
- फलफूल विकाससँग सम्बन्धित समस्या पहिचान र समस्या समाधानका लागि कृषि विभागलाई नीतिगत सुझाव प्रदान गर्ने,
- अन्तर्गतका फार्म/केन्द्रहरूमा नवीन प्रविधि प्रदर्शन तथा प्रसारणको व्यवस्था सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- फलफूलहरूको प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरणमा समन्वयको व्यवस्था,
- फलफूल सम्बन्धी विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- फार्म केन्द्र व्यवस्थापनका लागि कृषि विभागलाई आवश्यक परामर्श उपलब्ध गराउने,
- नेपाल सरकारले तोकेको फलफूल विकास सम्बन्धी अन्य कार्यहरू।

१.५.५ मातहतका कार्यालयहरू

१. समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर

नेपालको आर्थिक विकासमा कृषि क्षेत्र अन्तर्गत बागवानी उपक्षेत्रको महत्त्वपूर्ण योगदान हुने विषयलाई दृष्टिगत गरी बागवानी सुधार, प्रवर्द्धन, अनुसन्धान एवम् विस्तार गर्ने उद्देश्यले वि.सं. २०१९ सालमा काठमाडौंको कीर्तिपुरमा तत्कालीन श्री ५ को सरकार र भारत सरकारको संयुक्त प्रयासमा काठमाडौं अनुसन्धान बगैँचाको स्थापना भएको थियो। वि.सं. २०२० सालमा यसलाई बागवानी अनुसन्धान केन्द्र, कीर्तिपुर नामाकरण गरियो। देशको चौतर्फी विकासमा बागवानी विकासको अपरिहार्यतालाई महशुस गरी मध्यपहाडी भागमा द्रुत गतिले फलफूल खेती सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान एवम् उत्पादनतर्फ लक्षित गरियो। कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय तथा कृषि विभाग अन्तर्गतका

सबै अनुसन्धान आयोजनाहरूको योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र सुपरिवेक्षण सम्बन्धी कार्य राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा सेवा केन्द्र हालको नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, खुमलटारबाट गराउने गरी मिति २०४४/०७/२५ मा तत्कालीन श्री ५ को सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णयानुसार मिति २०४४/०९/१७ देखि यस केन्द्रलाई उक्त परिषद् अन्तर्गत राखिएको थियो। आ.व. २०४६/४७ मा यस केन्द्रको नामाकरण राष्ट्रिय बागवानी अनुसन्धान कार्यक्रम गरी तदनुसार यस कार्यक्रम अन्तर्गत गरिने कार्यक्रमको लक्ष्य तथा कार्यक्रमहरू बढी अनुसन्धान मूलक क्षेत्रमा प्राथमिकता दिइयो। पुनः मिति २०४९/०४/०९ देखि यस कार्यालयलाई कृषि विकास विभाग (हाल २०५२/०४/०९ देखि कृषि विभाग) अन्तर्गत राखी बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुरको नामबाट कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आइरहेकोमा वि.सं. २०६१ साल वैशाख महिनादेखि लागु भएको नयाँ विभागीय संरचना अनुसार यस केन्द्रलाई केन्द्रीयस्तरको प्राथमिकतामा राखी केन्द्रीय बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर नामाकरण गरिएको थियो। वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा देश सङ्घीयतामा गएसँगै यो केन्द्र संघ अन्तर्गत रहेको र यसको नाम केन्द्रीय बागवानी केन्द्रबाट परिवर्तन भई समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र भएको छ।

आर्थिक वर्ष २०४३/४४ देखि २०५५/५६ सम्म बाह्र वर्ष यस केन्द्रको करिब ८ हेक्टर क्षेत्रफलमा जापान सरकारको सहयोगमा बागवानी विकास आयोजनाले विभिन्न हिउँदे फलफूलको (नास्पाती, अङ्गुर, हलुवावेद, कटुस, आदि) तथा सुन्तलाजात फलफूल (सुन्तला, जुनार, आदिको) अध्ययन अनुसन्धान तथा परीक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिएको थियो भने उक्त आयोजना आ.व. २०५६/५७ देखि समाप्त भएको हुनाले आ.व. २०५७/५८ देखि उक्त आयोजनाले सञ्चालन गर्दै आएको सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूसमेत यसै केन्द्रले नियमित कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन गरी अध्ययन, परीक्षणका कार्यहरूलाई निरन्तरता दिँदै आइरहेको छ।

कार्य विवरण

- समशीतोष्ण फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फर्मको उत्पादकत्व एवम् आमदानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- समशीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने ।

२. सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा

वि.सं. २०२५ सालमा कृषि फार्म प्रयोगशालाको नाममा स्थापित भई वि.सं. २०४९/५० मा नाम परिवर्तन भई बागवानी फार्म पाल्पा नामाकरण यस फार्मको वि.सं. २०५२ सालमा पुनः बागवानी केन्द्र नामाकरण गरिएको थियो। पछि २०६१/०८/०४ को निर्णयले सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा नामाकरण भएको छ। हाल

सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा नामाकरण गरिए तापनि पुरानो बागवानी फार्म केन्द्रले पुर्याउँदै आएको सम्पूर्ण बागवानी सेवाहरू यथावत राखी सुन्तलाजात फलफूलहरूको स्रोत केन्द्रको रूपमा विकास गरिँदै लगेको छ। यस केन्द्रले वर्षेनी फलफूलतर्फ सुन्तलाजातका (सुन्तला, जुनार, कागतीका विभिन्न जातका), विभिन्न फूलका बिरुवाहरू तथा तरकारी बीउ उत्पादनतर्फ मूला (प्युठाने रातो), सिमी (चौमासे)। र प्याज (एग्रीफाउण्ड डार्करेड) का स्रोत बीउहरू उत्पादन गरी माग अनुसार सुलभ तरिकाबाट बिक्री वितरण गर्दै आइरहेको छ।

कार्य विवरण

- सुन्तलाजात फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आमदानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने, सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action-oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- सुन्तलाजात फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने।

३. कफी विकास केन्द्र, गुल्मी

कफी विकास केन्द्रको स्थापना २०४२ साल फाल्गुन ०७ गते भएको हो र यो केन्द्र नेपाल सरकारको लगानी रहेको नेपालको कफी विकाससँग सम्बन्धित कार्य गर्ने एक मात्र फार्म केन्द्र हो। यो फार्म कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत रहेको छ। यस फार्मको कूल क्षेत्रफल २१३ रोपनी ८ आना रहेको छ। कफी विकास केन्द्र नेपालको एकमात्र कफीको स्रोत केन्द्र लगायत कफी विकास सम्बन्धी विभिन्न गतिविधि सञ्चालन गर्ने सङ्घीय संरचनामा रहेको फार्म हो। यो केन्द्र लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत गुल्मी जिल्लाको मुसीकोट नगरपालिका वडा नं.-५, आँपचौरमा अवस्थित रहेको छ। वि.सं. २०४१ साल माघ २ गतेदेखि फाल्गुण १ सम्म तत्कालीन राजा विरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवबाट पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको अनौपचारिक भ्रमणको अवसरमा गुल्मीको मुख्य कफी क्षेत्र रहेको आँपचौरको भ्रमण पश्चात् कफी विकासको लागि निर्देशन दिए बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन हुन थाल्यो, सोही निर्देशन कार्यान्वयन गर्नका लागि वि.सं. २०४२ साल फाल्गुण ७ गते कफी विकास केन्द्रको स्थापना भएको हो। स्थापनाकालदेखि नै यस केन्द्रले कफीको बीउ तथा बिरुवा उत्पादन, वितरण, कफीको जर्मप्लाज्य संरक्षण तथा सम्बर्द्धन, समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण, तालिम तथा प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउँदै आइरहेको छ।

कार्य विवरण

- कफीको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने,
- कफी विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,

- कफी प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- कफी उत्पादन, प्रशोधन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- कफी विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action-oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- कफी विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने।

४. शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मुस्ताङ

नेपाल सरकार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभाग, राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत रहेको यस शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्रको स्थापना तत्कालीन श्री ५ को सरकारको त्सेपो पञ्चवर्षीय योजनाकालमा भारतीय सहयोग नियोग र नेपाल सरकारको संयुक्त प्रयासमा २०२३ साल भाद्र १४ गते बगैँचा तथा नर्सरीको रूपमा स्थापना भएको हो। मुस्ताङ जिल्ला घरपझोड गाउँपालिका वडा नं. २ मा अवस्थित यस केन्द्रले ५८ वर्षको लामो अवधिमा विभिन्न विभाग, परिषद् अन्तर्गत रही (अर्चाड कम नर्सरी थाक, मार्फा २०२३ साल, कृषि फार्म थाक मार्फा २०२९ साल, राष्ट्रिय शीतोष्ण बागवानी अनुसन्धान केन्द्र मार्फा २०४३ साल, बागवानी केन्द्र मार्फा, २०५२ साल र शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा २०६१ साल) विभिन्न बागवानीजन्य क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दै राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्दै आएको छ। स्थापनाकालमा २० रोपनी जमिनबाट सुरु भएको यस केन्द्रले २०२९ र २०३५ सालमा जग्गा बढाउँदै हाल १७६ रोपनी (१७५ रोपनी मार्फामा र १ रोपनी जोमसोममा। क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। सशस्त्र द्वन्दको समयमा वि.सं. २०५८ सालदेखि केन्द्रको स्वामित्वमा रहेको थासाङ-४, घाँसास्थित २० रोपनी जग्गा सुरक्षा निकाय (नेपाली सेना) ले प्रयोग गर्दै आइरहेको छ।

यस केन्द्र जिल्लाको सदरमुकाम जोमसोमदेखि ७ किलोमिटर दक्षिण कालीगण्डकीको किनारमा अवस्थित छ। केन्द्र २८° २०" देखि २९° ०५" उत्तरी अक्षांश र ८३°३० देखि ८४° १५" पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ भने समुद्री सतहदेखि २६५० मिटर उचाईमा रहेको छ।

कार्य विवरण

- स्याउ, नासपाती, ओखर लगायतका शीतोष्ण फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र, ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार तथा सुविधाको उपयोग गर्ने,

- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने,

५. उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही

उष्ण तथा उपोष्ण प्रदेशीय फलफूल र तरकारी बालीहरूको उच्च गुणस्तरयुक्त बिरुवा एवम् बीउ उत्पादन गरी माग आपूर्ति गर्न वि.सं. २०२९ साल आषाढ १२ गते बृहत बागवानी केन्द्रको रूपमा यस केन्द्रको विधिवत स्थापना भएको हो। मधेश प्रदेश अन्तर्गत सर्लाही जिल्लाको लालबन्दी नगरपालिका-१ मा अवस्थित यस केन्द्र उष्ण तथा न्यानो समशीतोष्ण फलफूल, तरकारी तथा आलङ्कारिक बोटहरूको उच्च गुणस्तरीय बीउ एवम् बिरुवाको उत्पादन गरी आपूर्ति गर्ने र सो बालीहरूको उपयुक्त जात र खेती प्रविधिको खोजी एवम् विकास गरी कृषक समक्ष पुर्याई उनीहरूको जीवनस्तर माथि उकास्ने मुख्य उद्देश्यका साथ स्थापना भएको हो। यस केन्द्रको स्थापनापश्चात् समयानुकूल कृषि निकायको सङ्गठनात्मक संरचनामा हेरफेर एवम् परिवर्तन भए बमोजिम वि.सं. २०२९/०३/१२ देखि २०२९/०९/८ सम्म फलोद्यान विभाग, वि.सं. २०२९/०९/०९ देखि २०४४ आषाढसम्म कृषि विभाग, २०४४ श्रावणदेखि २०४७ आषाढसम्म राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान तथा सेवा केन्द्र, वि.सं. २०४७ श्रावणदेखि २०४९ आषाढसम्म बागवानी विभाग, २०४९ श्रावणदेखि २०५२ आषाढसम्म कृषि विकास विभाग र २०५२ श्रावणदेखि २०५८/०६/११ सम्म कृषि विभाग अन्तर्गत फलफूल तथा तरकारी विकास निर्देशनालयको प्राविधिक तथा मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयको प्रशासनिक निर्देशनमा सञ्चालन भई वि.सं. २०५८/०६/१२ देखि कृषि विभाग अन्तर्गत तत्कालीन फलफूल विकास निर्देशनालयको प्रत्यक्ष प्रशासनिक एवम् प्राविधिक निर्देशनमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आइरहेकोमा वि.सं. २०७५ श्रावणदेखि राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र अन्तर्गत सङ्घीय फार्मको रूपमा सञ्चालन हुँदै आएको छ। कृषि क्षेत्रमा हुने समयानुकूल सङ्गठनात्मक संरचनाको परिवर्तनसँगै यस केन्द्रको नामाकरणमा पनि हेरफेर हुँदै आइरहेकोमा २०६१ वैशाखदेखि यसको नाम उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र रहन गएको छ।

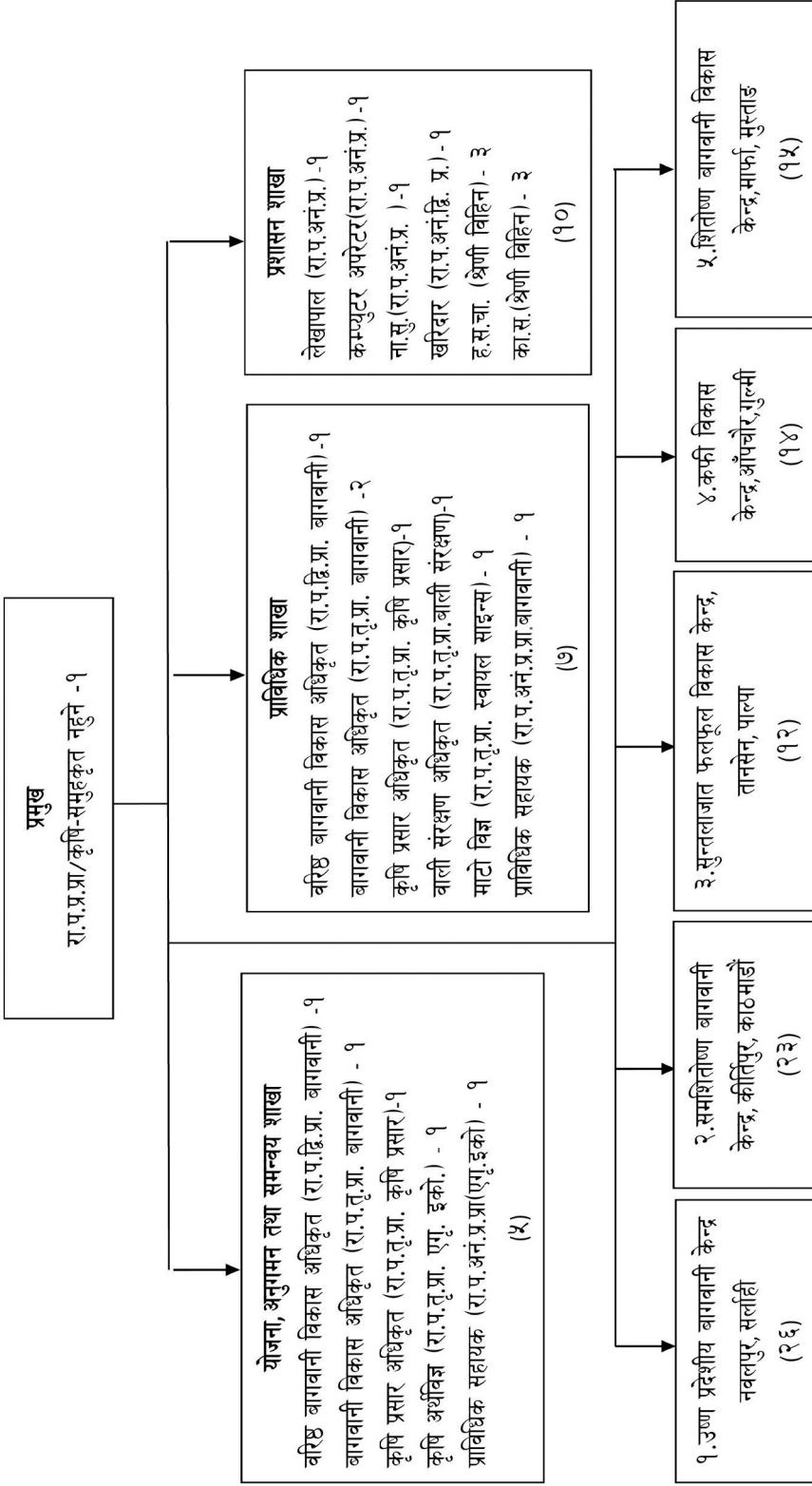
यस केन्द्रमा भारत, पाकिस्तान, अमेरिका, थाइलैण्ड लगायत नेपालका विभिन्न सरकारी तथा निजी फार्म केन्द्रहरूबाट विभिन्न फलफूल, तरकारी एवम् आलङ्कारिक बोटबिरुवाका बीउ एवम् बिरुवा ल्याई जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गरिएको छ। जस अनुसार आँपमा आम्रपाली, मल्लिका, निलमसहित ३५ जात, लिचीमा ९ जात, अम्बामा ६ जात, केरामा ५ जात, एभोकाडोमा ५ जात, नरिवलमा २ जात रुखकटहरमा ३ जातका साथै सपोटा, काठे बदाम, मेकाडेमियानट, सुपारी, बडहर, अनार, वयर, इमली आदि तथा तरकारी बालीतर्फ गोलभेंडामा ५ जात, आलुमा ७ जात, भण्टामा ३ जात, काउलीमा २ जात, मूलामा २ जातका साथै रामतोरीया, लौका, काँक्रा, फर्सी, घिरौला, बोडी आदि र आलङ्कारिक बोटतर्फ गुलाबमा ७७ जात, बोगेनबेलीयामा २४ जात, क्रोटनमा २५ जात, पाममा ७ जात, रबर प्लान्टमा ३ जातका साथै मालती, धुपी, अशोक, गुनकेशरी, रुद्राक्ष र सुगन्ध कोकीला जस्ता अनेकौं बोटबिरुवाहरूको माउबोटहरू लगाई तिनको जातीय संरक्षण, सम्बर्द्धन गरी उपयुक्त जातहरूको बीउ, बेर्ना, बिरुवा उत्पादन गरी कृषकस्तरमा बिक्री वितरण गरिन्छ।

कूल १८५.५४ हेक्टर क्षेत्रफल रहेको यस केन्द्रको औसत अधिकतम तापक्रम ३१° से. र औसत न्यूनतम तापक्रम २०° से. रहेको छ भने गर्मी महिना वैशाख-असारको अधिकतम तापक्रम ४२° से. र जाडो महिना पौष, माघको न्यूनतम तापक्रम ४०° से. सम्म रहेको पाइन्छ।

कार्य विवरण

- आँप, लिची, केरा, भुइकटहर लगायतका उष्णप्रदेशीय फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्बर्द्धन गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- उष्ण प्रदेशीय फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,
- समयमा कार्यसम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने।

३.५.६ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रको सङ्गठन संरचना

१.६ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन

१.६.१ दुरदृष्टि

आधुनिक तथा व्यावसायिक कृषि क्षेत्र।

१.६.२ कार्य विवरण

- व्यावसायिक कीट विकास अन्तर्गत पर्ने मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको प्रवर्द्धनका लागि देशको फोकल कार्यालयको रूपमा काम गर्ने,
- व्यावसायिक कीट सम्बद्ध सङ्घीय संरचनामा पर्ने फार्म केन्द्रहरूलाई नीति तथा कार्यक्रमगत पृष्ठपोषण एवम् व्यवस्थापकीय पक्षमा कृषि विभागलाई परामर्श उपलब्ध गराउने,
- मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको राष्ट्रिय महत्त्वका विशेष उत्पादन कार्यक्रम तर्जुमा, सञ्चालन तथा कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउने,
- मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको समग्र विकासका लागि मूल्य अभिवृद्धि शृङ्खलामा आधारित पद्धति अनुरूप अगाडि बढाउन मूल्य शृङ्खलाका सम्बाहकको पहिचान, क्षमता अभिवृद्धि, मूल प्रवाहीकरण गर्दै उपभोग योग्य वस्तु तयारी तथा बजारीकरणमा सहजीकरण गर्ने,
- मौरी, रेशम, च्याउ लगायतका वस्तुहरूको विकाससँग सम्बन्धित समस्या पहिचान, विश्लेषण तथा समाधानका लागि कृषि विभागलाई नीतिगत सुझाव पेश गर्ने,
- नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, कृषि तथा वन विश्वविद्यालय, नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान लगायत राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाको समन्वयमा व्यावसायिक कीट विकास शिक्षा-अनुसन्धान-प्रसारको अन्तरसम्बन्ध कायम गर्दै नविनतम प्रविधि प्रवर्द्धन तथा प्रसारणको व्यवस्था मिलाउने,
- व्यावसायिक कीट सम्बद्ध विषयमा राष्ट्रियस्तरमा विशेषज्ञ सेवा एवम् सम्बन्धित प्रसारण सामग्रीहरूको उत्पादन तथा वितरणको व्यवस्था मिलाउने,
- व्यावसायिक कीट विकासमा संलग्न निजी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा राष्ट्रिय डाटावेश तयार एवम् अद्यावधिक गर्ने,
- व्यावसायिक कीट विकास सम्बन्धी प्रवर्द्धन गर्ने नीति (रेशम र च्याउसमेत), ऐन, नियम, निर्देशिका र कार्यविधिको मस्यौदा तयार गरी स्वीकृतिका लागि सम्बन्धित निकायमा समन्वय र पहल गर्ने,
- मौरी, रेशम र च्याउसँग सम्बन्धित उत्पादन सामग्री र उत्पादनहरूको गुणस्तर र मापदण्ड तयार एवम् अद्यावधिक गर्ने,
- प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गरी मौरी, रेशम र च्याउसँग सम्बन्धित उत्पादन सामग्रीको उपलब्धता र आपूर्तिको सुनिश्चितताको लागि स्रोत केन्द्रहरूको पहिचान तथा राष्ट्रिय वासलात तयार गर्ने,
- स्रोत केन्द्रहरूको अनुगमन मूल्याङ्कनको आधारमा व्यवसाय दर्ता र खारेजीको आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- मौरी प्रवर्द्धन नीति, २०७३ मा व्यवस्था भएका विषयवस्तुको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने ऐन नियमहरूको निर्माण गरी पूर्ण कार्यान्वयनमा ल्याउन पहल गर्ने।

१.६.३ मातहतका कार्यालयहरू

१. मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी

मौरीपालन व्यवसाय नेपालको पुर्ख्यौली पेशा हुनु, प्राक्तिक चरनको उपलब्धता, उपयुक्त हावापानी आदि कारणले मौरीपालन व्यवसायको प्रचुर सम्भावना देखिएको सन्दर्भमा यही व्यवसायमार्फत गरिब जनताको जीवनस्तर उकास्नमा मद्दत पुगोस् भन्ने हेतुले मौरीपालन व्यवसायको विकास र विस्तारको जिम्मेवारी दिई तत्कालीन कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, कृषि विभाग अन्तर्गत मौरीपालन विकास शाखाको स्थापना भएको थियो। यस कार्यालयको स्थापना २०३७/३८ सालमा 'विशेष मौरीपालन कार्यक्रम भनि एउटा सानो एकाइको रूपमा रेशम खेती विकास शाखासँगै खोपासीमा भएको थियो। यसपछि तत्कालीन राजा विरेन्द्रबाट निर्देशन भए बमोजिम मौरीपालन कार्यक्रमलाई कृषि विभाग अन्तर्गत केन्द्रीयस्तरको कार्यालयको रूपमा "मौरीपालन केन्द्र" को नामबाट आ.व. २०४२/४३ मा गोदावरीमा स्थापना गरिएको हो। यस क्रममा कार्यालयको काम, प्रकृति र उद्देश्यलाई दृष्टिगत गरी आ.व. २०४९/५० मा "मौरीपालन केन्द्र" को नाम परिवर्तन गरी "मौरी विकास कार्यक्रम" राखियो। पुनः आ.व. २०५२/५३ मा यस कार्यालयलाई व्यावसायिक कीट विकास निर्देशनालयको मातहतको शाखाको रूपमा कायम गरी "मौरी विकास शाखा" भनेर नामाकरण गरियो। तत्कालीन कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, कृषि विभागको स्वीकृत संरचना (आ.व. २०६१/६२) अनुसार उक्त शाखाको परिमार्जित नाम "मौरीपालन विकास शाखा रहेको थियो। वि.सं. २०७२ को नेपालको संविधान बमोजिम राज्यको पुर्नसंरचना पश्चात् मिति २०७४/०४/०१ देखि उक्त शाखा मौरी विकास केन्द्रको रूपमा नामाकरण भएको छ। ललितपुर जिल्लाको गोदावरी न.पा. वडा नं.-२ को गोदावरीमा अवस्थित यो कार्यालय राष्ट्रिय वनस्पति उद्यानसँगै जोडिएको छ। जिल्ला सदरमुकामबाट ११.२ किलोमिटर दक्षिणपूर्वमा अवस्थित यो कार्यालय समुन्द्र सतहदेखि १५३० मिटर (५१०० फिट) को उचाईमा रहेको छ।

कार्य विवरण

- मौरीको प्रजाती संरक्षण, सम्बर्द्धन एवम् वंश सुधारको लागि सरकारी, गैह्र सरकारी एवम् निजी सरोकारवाला संघ सस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने,
- मौरीपालन विकास र विस्तारको लागि राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा व्यावसायिक कीट विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- मौरी स्रोत केन्द्रको स्तरोन्नतीका लागि तालिम, प्रविधि विस्तार, प्राविधिक सेवा-टेवा तथा अनुगमन निरीक्षण लगायत आवश्यक गतिविधि सञ्चालन गर्ने,
- नविनतम प्रविधिको उपयोग गरी मौरीपालन विकास र विस्तारको लागि उत्पादक कृषक एवम् उद्यमीलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- मौरी सम्बन्धी विषयमा विशेषज्ञ तथा प्रशिक्षण सेवा प्रदान गर्ने,
- मौरीपालन विकास र विस्तारका सम्बन्धमा कृषि अनुसन्धान केन्द्र, कृषि ज्ञान केन्द्र तथा स्थानीय तहसँग समन्वय एवम् क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- मौरी सम्बन्धी समस्या समाधानका लागि कार्यमूखी (Action research) अध्ययन परीक्षणण सञ्चालन गर्ने,
- मौरीपालनसँग सम्बन्धित उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन सञ्चालन, प्रविधि विकास तथा विस्तार गर्ने,
- स्थानीय प्रजातिका मौरी संरक्षण, चरन संरक्षण, भौगोलिक चरन पात्रो तयारी, पात्रो अद्यावधिक र समृद्ध बनाउदै जैविक विविधता संरक्षणमा टेवा पुर्‍याउने,

- आम जनसमुदायबीच मह सेवन र परागसेचनबारे जनचेतनामूलक गतिविधि परिचालन गर्ने,
- मौरी चरन क्षेत्रको पहिचान, सर्भे, संरक्षण र विस्तार गरी वातावरण संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने,
- गुणस्तरीय मह बजारीकरणमा नेपाली महको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक गतिविधि सञ्चालन गर्ने,
- प्रभावकारी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा मूल्याङ्कनका लागि मौरीपालन क्षेत्र (मौरी स्रोत केन्द्र, मौरीगोला, कृषक व्यवसायी, मह उत्पादन र खपत) को डाटावेस तयार तथा अद्यावधिक गर्ने,
- मौरीमा आधारित एपि टुरिजम विकास र विस्तारमा सहजीकरण गर्ने।

२. रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे

सन् १९७१ मा १० वर्षे कृषि आयोजना लागु भएको समयमा व्यावसायिक महत्त्वका कीराहरूको विकास गर्ने उद्देश्यले सन् १९७५/७६ मा खोपासीमा व्यावसायिक कीट विज्ञान आयोजनाको नामले मौरीसहित रेशम खेती केन्द्रको स्थापना भयो। वि.सं. २०४२ सालमा स्वर्गीय राजा विरेन्द्रबाट मध्यमाञ्चल क्षेत्रीय विकास भ्रमणको क्रममा खोपासी केन्द्रको निरीक्षणपछि मौरीपालनलाई खोपासीबाट ललितपुरको गोदावरीमा सारियो र २०४३ सालदेखि खोपासीले रेशम खेती कार्यक्रम मात्र सम्हाल्दै आएको छ। आ.व. २०५२/५३ देखि कृषि विभागको साङ्गठनिक ढाँचामा भएको परिवर्तनपश्चात् यसको नाम रेशम खेती विकास शाखा खोपासी कायम भई कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको थियो।

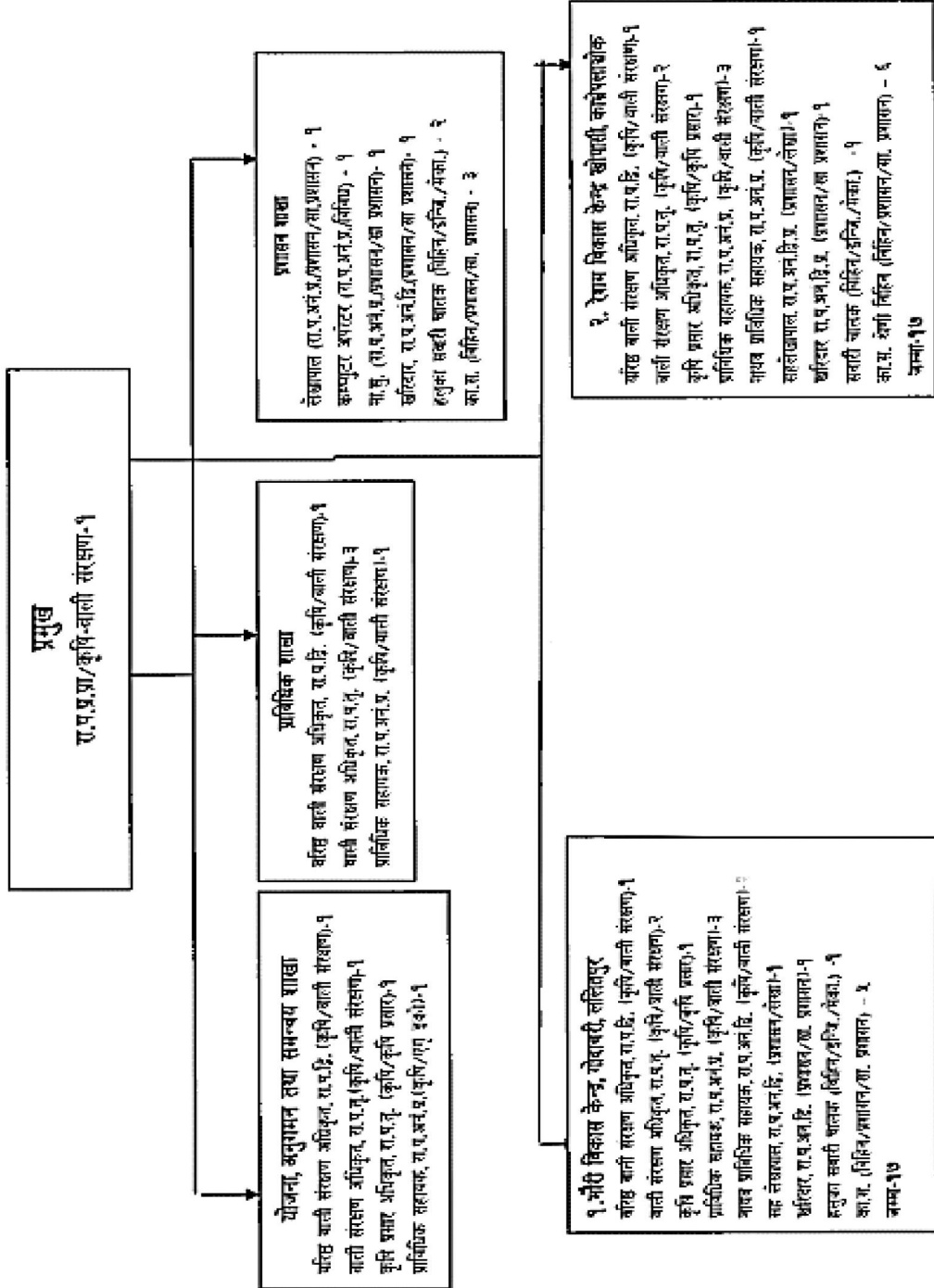
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय, कृषि विभागको स्वीकृत संरचना अनुसार २०७४/०४/०१ देखि रेशम खेती विकास शाखा सङ्घीय संरचना बमोजिम पुनः संरचना भए अनुसार परिमार्जित गरी रेशम विकास केन्द्र कायम भएको छ। यो कार्यालय काठमाडौँदेखि ३५ कि.मि. पूर्व काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लास्थित पनौती न.पा. वडा नं.-१० खोपासीमा रहेको छ।

कार्य विवरण

- विभिन्न रेशम कीरा प्रजातीहरूको मातृस्रोतको संरक्षण सम्बर्द्धन एवम् विकास गर्ने,
- सिफारिस रेशम कीराको जातको अण्डा उत्पादन गरी विभिन्न सरकारी फार्म केन्द्र, कृषक समूह तथा सहकारीहरूलाई आपूर्ति व्यवस्था मिलाउने,
- रेशम कीरापालन विकास र विस्तारको लागि राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमामा व्यावसायिक कीट विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण गर्ने,
- नविनतम प्रविधिको उपयोग गरी रेशम कीरापालन, विकास र विस्तारको लागि उत्पादक कृषक एवम् उद्यमीलाई तालिम प्रदान गर्ने,
- रेशम सम्बन्ध विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने,
- रेशम कीरापालन प्रविधिको विकास र विस्तारका सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र तथा ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने,
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार र सुविधाको उपयोग गर्ने,
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानका लागि स-साना कार्यमूखी (Action oriented) अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने,
- रेशम प्रशोधन गरी धागो, कपडा तथा रेशमजन्य उद्योग प्रवर्द्धन निजी क्षेत्रको क्षमता विकास गर्ने,
- रेशम कीरापालनसँग सम्बन्धित उन्नत प्रविधिको प्रदर्शन सञ्चालन गर्ने,
- रेशम कीरापालन, विकास र विस्तारका लागि राष्ट्रिय स्रोतकेन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने,

- रेशम सम्बन्धी विभिन्न नविनतम प्रविधिहरूको Package of practice तयार गरी ICT मार्फत प्रचार-प्रसार तथा वितरण गर्ने,
- किम्बु तथा रेशमको स्रोत केन्द्र पहिचान, तथ्याङ्क सङ्कलन र अध्यावधिक कार्यमा सहजीकरण गर्ने,
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा रही रेशम सम्बन्धी काममा संलग्न प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
- किम्बु तथा रेशम कीराका जातहरूको बिरूवा तथा अण्डाका माग तथा आपूर्ति सम्बन्धी वार्षिक वासलत तथा माग आपूर्तिको प्रक्षेपण गर्ने,
- रेशम कीरापालनमा संलग्न व्यवसायी, समूह तथा सहकारीहरूलाई लक्षित गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सहजीकरण गर्ने ।

१.६.४ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्रको सङ्गठन संरचना

१.७ केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला (माटो, बीउ, बाली संरक्षण), हरिहरभवन, ललितपुर

१.७.१ दृष्टिकोण

अन्तर्राष्ट्रियस्तरको मान्यता प्राप्त प्रयोगशाला सेवाबाट कृषि उत्पादनका सामग्री (माटो, मल, बीउ, विषादी इत्यादि) को गुणस्तर सुनिश्चित गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिबाट कृषिको व्यावसायीकरण, विविधीकरण र आयात प्रतिस्थापन गर्दै खाद्य सुरक्षामा टेवा पुर्‍याउने।

१.७.२ लक्ष्य

- राष्ट्रियस्तरमा सरकारी, निजी एवम् गैरसरकारी संस्थाबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको मापदण्ड तथा स्तर निर्धारण गर्ने,
- समकक्षीकरण, प्रमाणीकरण तथा मान्यता प्रदायक निकायको रूपमा कार्य गर्ने।
- सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको अनुगमन तथा नियमन गर्ने।

१.७.३ उद्देश्य

- कृषि क्षेत्रको प्रयोगशाला सम्बन्धी नीति निर्माणमा सहयोग, नीति कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन एवम् प्राविधिक सेवा प्रदान गर्ने,
- गुणस्तरीय प्रयोगशाला (अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त) को निर्माण एवम् Reference Lab को रूपमा सञ्चालन गर्ने,
- खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा प्रयोगशालाको तर्फबाट टेवा पुर्‍याउने।

१.७.४ रणनीति

- नीति निर्माण एवम् कार्यान्वयनमा बहुसरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय,
- राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डको आधारमा अनुगमन एवम् नियमन,
- अन्तर्राष्ट्रिय एवम् देशका अन्य प्रयोगशालासँग समन्वय गरी प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन,
- खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका बहुसरोकारवालासँग कार्यगत समन्वय।।

१.७.५ कार्य विवरण

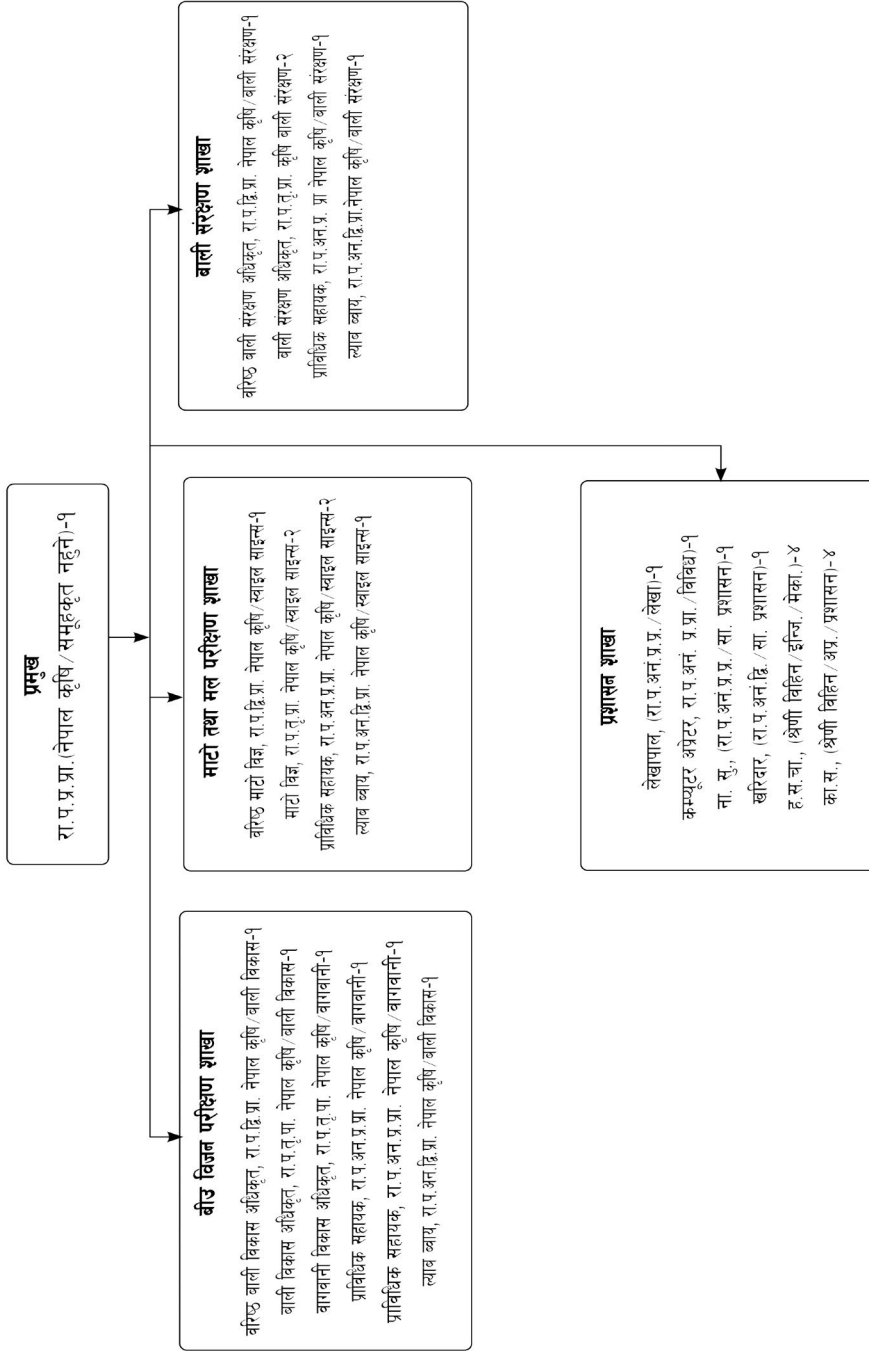
- राष्ट्रियस्तरमा प्रयोगशाला स्थापना एवम् सञ्चालनको मापदण्ड निर्धारण,
- निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको स्तर निर्धारण,
- समकक्षीकरण, प्रमाणीकरण तथा मान्यता प्रदायक निकायको रूपमा कार्य गर्ने,
- अन्तर्राष्ट्रिय प्रत्यायन सम्बन्धी कार्यहरू,
- प्राङ्गारिक प्रमाणीकरण तथा सर्टिफिकेसन सम्बन्धी कार्यहरू,
- सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट सञ्चालित प्रयोगशालाहरूको अनुगमन तथा नियमन।

१.७.६ मातहतका विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ

- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, कालिमाटी, काठमाडौं।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, विर्तामोड, झापा।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, लालबन्दी, सर्लाही।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, पोखरा, कास्की।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, नेपालगञ्ज, बाँके।

- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत ।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, अत्तरिया, कैलाली ।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, बुटवल, रूपन्देही ।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, धरान, सुनसरी ।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, ढल्केबर, धनुषा ।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, सिन्धुली ।
- विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइ, कावासोती, नवलपरासी ।

३३ १.७.७ केन्द्रीय कृषि प्रयोगशालाको सङ्गठन संरचना

१.८ कृषि विभाग मातहतका आयोजनाहरूको संक्षिप्त परिचय

१.८.१ रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना आयोजना कृषि कम्पोजेन्ट

रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ प्रणालीबाट निर्माण गरी व्यवस्थापनसमेत गरिएको सबैभन्दा ठूलो सिँचाइ प्रणाली हो। यस प्रणालीको पानीको स्रोत कर्णाली नदी रहेको छ। कृषक निर्मित यस प्रणालीले १३,४०० जमिनमा सिँचाइ सुविधा उपलब्ध गराउँदै आएको देखिन्छ। यस रानीजमरा कुलरिया सिँचाइ प्रणाली अन्तर्गत ३ वटा सिँचाइ कुलाहरू, रानी, जमरा र कुलरिया समावेश गरी नामाकरण भएको छ। यस प्रणालीको दक्षिण भागमा सिँचाइ गर्न रानी कूलो, मध्य भागमा जमरा कूलो र उत्तरी भागमा सिँचाइ गर्न कुलरिया कूलो व्यवस्था भएको देखिन्छ। यी कुलाहरूको व्यवस्थापन गर्न आ-आफ्नो प्रणालीको जल उपभोक्ता संस्थाहरू (कुलो संस्था) रहेको र तिनै प्रणालीको स्थापना तथा समन्वयका लागि "रानी जमरा कुलरिया जल उपभोक्ता संस्था" रहेको छ। प्राप्त तथ्याङ्कको आधारमा रानी जमरा तथा कुलरिया सिँचाइ कुलाहरूको हालको सिञ्चित क्षेत्र श्रमशः ४,२२८ हे., ४१३३ हे., र २६०३ हे., गरी कूल १०,९६४ हे. रहेको देखिएको छ। यो आयोजना सबै सिँचाइ प्रणालीबाट आयोजनाका कार्यक्षेत्रमा सिँचाइ सुविधा विस्तार गर्ने उद्देश्यले विश्व बैंकको सहयोगमा सञ्चालित आयोजना हो। यस आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रमा आधुनिक तरिकाबाट कृषि व्यवसाय सञ्चालनका लागि आयोजनाबाट कम्पोजेन्ट २ मा कृषि उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यस व्यवस्था अनुसार कृषि उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनको लागि रानी, जमरा कूलरिया सिँचाइ आयोजना, कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, टीकापुरमा रहेको छ। यो आयोजनाले निर्माणपश्चात् आफ्नो कार्यक्षेत्रको १४,३०० हे. क्षेत्रफलमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउनेछ। यो आयोजनाले २५,००० घरपरिवार र १,६०,००० जनसंख्यालाई प्रत्यक्ष रूपमा सेवा पुर्याउनेछ। यो आयोजनाको चारवटा आयामहरू छन्।

१.८.२.१ आयोजनाका सम्भागहरू

सम्भाग-१	: सिँचाइ पूर्वाधारहरूको आधुनिकीकरण
सम्भाग-२(क)	: जन उपभोक्ता समितिको सुदृढीकरण
सम्भाग-२(ख)	: कृषि उत्पादन सहयोग
सम्भाग-३	: आयोजना व्यवस्थापन

१.८.२.२ आयोजनाको कूल लागत र स्रोतको विवरण (मिलियन अमेरिकी डलरमा)

आयाम अनुसार आयोजनाको लागत	नेपाल सरकार	दातृ निकाय विश्व बैंक (आइ.डि.ई.) आन्तरिक/बाह्य	लाभग्राहीको लगानी	कूल लागत
आयाम १: सिँचाइ पूर्वाधारहरूको आधुनिकीकरण	०.८	५१.३	०.९	५२.९
आयाम २: कृषि उत्पादन सहयोग र जल उपभोक्ता समितिको सुदृढीकरण	०	११.३	२.१	१३.४ (मध्ये ACIU को १०.९१ मिलियन अमेरिकी डलर)
आयाम ३: आयोजना व्यवस्थापन	२.१	३.४	०	५.५
कूल लागत	२.८	६६	३	७१.८

१.८.२ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना

नेपाल सरकार, एसियाली विकास बैंक तथा विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रमको लगानीमा नेपालका पहाडी क्षेत्रमा १० प्रजातिका फलफूल बालीको विकास तथा विस्तार गर्न नेपाल सरकारले पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा

६६ फलफूल विकास आयोजना सञ्चालन गरिरहेको छ। यस आयोजनाको कूल लगानी ९३.४ मिलियन अमेरिकी डलर रहेको छ भने दातृ निकाय तथा नेपाल सरकारको सहलगानीमा सो योजना सञ्चालन हुने क्रममा रहेको र नेपालका मध्यपहाडी क्षेत्रमा फलफूल बालीको बगैँचा विस्तार गरी फलफूल तथा काष्ठ फलको उत्पादन वृद्धि गर्दै मूल्य थुन्डुखला प्रवर्द्धनमार्फत ग्रामिण रोजगारी सृजना गर्दै कृषकहरूको आयस्तर वृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ नेपाल सरकार, एशियाली विकास बैंकको सहलियतपूर्ण ऋण तथा अनुदान सहयोग, विश्व कृषि तथा खाद्य कार्यक्रमको अनुदान सहयोग र नेपाल सरकारको सहलगानीमा आ.व. २०७९/८० देखि २०८६/८७ सम्म सञ्चालन हुने गरी पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना (Nuts and Fruits in Hilly Areas Project-NAFHA) लागु भएको छ। यस आयोजनाले निम्नानुसारका तीन वटा प्रतिफल प्राप्त गर्ने लक्ष्य लिएको छ,

१. बागवानी क्षेत्र व्यवस्थापन तथा नर्सरी क्षमता अभिवृद्धिका लागि संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि
२. आयोजना संलग्न हुने कृषकहरूको फलफूल तथा काष्ठफल बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि
३. पहाडी क्षेत्रका बागवानीजन्य उत्पादनहरूको मूल्य अभिवृद्धि

आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निकायहरू

- केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ (Central Project Management Unit)
- प्रदेशस्थित आयोजना कार्यान्वयन एकाइहरू (Project Implementation Units)

तालिका: कृषि विभाग मातहतका आयोजनाहरूको विवरण

आयोजनाहरू	सञ्चालित जिल्ला	सञ्चालित अवधि/विकास साझेदार	मुख्य उद्देश्य
रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना	कैलाली	जुलाई १८, २०१८ देखि डिसम्बर ३१, २०२३ विश्व बैंक	आयोजनाको कृषि उत्पादन सहयोग आयाम अन्तर्गत कृषि वस्तुहरूको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने, उच्च मूल्य कृषि वस्तुहरूको प्रशोधन तथा बजारीकरणमा सहयोग पुर्याउने, जल उपभोक्ता समूह तथा सहकारी संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने, उच्च मूल्यका कृषि वस्तु उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणमा बढीभन्दा बढी महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि गरी उनीहरूको सामाजिकस्तरमा वृद्धि ल्याउने।
पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	कोशी प्रदेशका ७ जिल्लाका २२ स्थानीय तह, बागमती प्रदेशका ३ जिल्लाका ८ स्थानीय तह, गण्डकी प्रदेशका १० जिल्लाका ३४ स्थानीय तह, कर्णाली प्रदेशका २० स्थानीय तह तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशका ५ जिल्लाका १६ स्थानीय तह	आ.व. २०७९/८० देखि २०८६/८७, नेपाल सरकार, एशियाली विकास बैंक तथा विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रम	आयोजना लागु भएका पाँच वटा प्रदेशहरूस्थित १०० स्थानीय तहहरूमा करिब ४०,००० घरधुरीको कृषिमा आधारित आमदानी वृद्धि गर्ने लक्ष्य रहेको छ।

आ.व. २०८०/८१ को वार्षिक प्रगति स्थिति

२.१ पृष्ठभूमि

देशका ६०.४ प्रतिशत जनता कृषिमा संलग्न रहेको र कूल गार्हस्थ उत्पादनमा यस कृषि क्षेत्रको योगदान करिव २४.१ प्रतिशत अवस्थामा ग्रामीण जनताको आय तथा रोजगारीको प्रमुख स्रोतको रूपमा कृषि क्षेत्र रहेको छ। कूल कृषि गार्हस्थ उत्पादनमा साना किसानहरूको संलग्नता हिस्सा बढी छ। कृषि क्षेत्रले गरिबी न्यूनीकरण, ग्रामीण रोजगारी, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, व्यापार सन्तुलन एवम् देशको समग्र आर्थिक विकासमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ। समावेशी आर्थिक वृद्धिको मेरूदण्डको रूपमा रहेको यस क्षेत्रले रोजगारी र महिला सहभागिताका साथै दिगो पर्यावरणीय विकासमा समेत टेवा पुर्‍याउने भएको कारण उच्च प्राथमिकता पाउँदै आएको छ।

संविधान प्रदत्त खाद्य सम्बन्धी अधिकार सुनिश्चित गर्दै कृषि क्षेत्रको समग्र विकासको मार्गदर्शकका रूपमा रहेको कृषि विकास रणनीतिले परिकल्पना गरे अनुसार कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, कृषि क्षेत्रको विविधीकरण, व्यावसायीकरण र कृषिजन्य वस्तुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गरिनु अपरिहार्य छ। श्रमशक्तिको बढ्दो पलायनबाट सिर्जित कृषि मजदुरको अभाव र आपूर्तिका समस्यासमेत मध्यनजर गर्दै उत्पादनमा आत्मनिर्भरता र बढ्दो व्यापार घाटा न्यूनीकरण गर्न आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका वर्गलाई समेत प्राथमिकता दिई सरकारी, सहकारी र निजी साझेदारीको अवधारणा अङ्गिकार गर्दै मूलुकको भौगोलिक परिवेश, तुलनात्मक लाभ र बाली विशेष अनुसारको विशेष कृषि उत्पादन क्षेत्रमार्फत कृषि उत्पादन, प्रशोधन र बजारीकरण गरिनु पर्छ। कृषिमा व्यावसायीकरण, यान्त्रीकरण र औद्योगीकरणमार्फत कृषि पेशालाई सम्मानजनक बनाई आय तथा रोजगारी सृजना, गरिबी न्यूनीकरण, सुधारात्मक व्यापार सन्तुलन, दिगो र सन्तुलित विकास, खाद्य तथा पोषण सुरक्षाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न जरूरी छ।

बढ्दो जनसङ्ख्याको खाद्य तथा अन्य आधारभूत आवश्यकता पूरा गर्न कृषि उत्पादन एवम् उत्पादकत्व बढाउन, व्यावसायिक तथा प्रतिस्पर्धात्मक कृषि प्रणालीका आधारहरूको विकास गरी जीविकोपार्जनस्तर क्रमिक रूपमा व्यावसायीकरणतर्फ रूपान्तरण हुँदै गएको कृषि क्षेत्रलाई क्षेत्रीय एवम् विश्व बजारसँग प्रतिस्पर्धी बनाउनु मूलुकको तत्कालीन आवश्यकता बन्न गएको छ। “सुशासन, सामाजिक न्याय र समृद्धि “को सोचसहित कृषि, वन तथा मत्स्यपालनलाई प्राथमिक क्षेत्रका रूपमा प्राथमिकता प्रदान गरिएको चालु सोह्रौँ योजना (२०८१/८२-२०८५/८६) ले कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण, उद्योग र सेवा क्षेत्रमा स्वच्छ, आधुनिक तथा उच्च प्रविधिको प्रयोग र अनुसन्धान तथा विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ।

आ.व. २०८०/८१ चालु पन्ध्रौँ योजनाको पाँचौँ वर्ष भएको र यस आर्थिक वर्षमा कृषि विभाग अन्तर्गत ३ अर्ब ९४ करोड ६९ लाखको कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा भएको थियो। विनियोजित बजेटमध्ये चालु खर्चतर्फ ५७.१२ प्रतिशत र पूँजीगत खर्चतर्फ १६.६५ प्रतिशत रहेको थियो। नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको रातो किताब अनुसार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयको बजेट विनियोजन तल तालिकामा उल्लेख भए बमोजिम रहेको थियो।

६६ वार्षिक बजेट विनियोजन

विवरण	विनियोजित बजेट (रु.)		राष्ट्रिय बजेटको तुलनामा कृषि क्षेत्रमा विनियोजित बजेट प्रतिशत
	आ.व. २०७९/८०	आ.व. २०८०/८१	
राष्ट्रिय कूल बजेट	रु. १७ खर्ब ९६ अर्ब ८३ करोड ७३ लाख	रु. १७ खर्ब ५१ अर्ब ३१ करोड	आ.व. २०८१/८२ रु १९ खर्ब ६४ अर्ब ११ करोड
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	रु. ५४ अर्ब ९९ करोड ८७ लाख	रु. ५० अर्ब २९ करोड १७ लाख	रु ५७ अर्ब ४७ करोड ९४ लाख ३.०८
कृषि विभागको कूल जम्मा	रु. २ अर्ब ६७ करोड ६६ लाख	रु. ३ अर्ब ९४ करोड ६९ लाख	रु ३ अर्ब ९ करोड ६ लाख

२.२ कृषि विभागको वार्षिक कार्यक्रम र प्रगति स्थिति आ.व. २०८१/८२

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य		भारित प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				भार	परिमाण	भार	परिमाण	खर्च	प्रतिशत
अ) पौजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू									
१	प्रशासन तथा लेखा व्यवस्थापन कार्यक्रम								
११.३.७.७	ईलेक्ट्रिक हिटर खरिद	३११२२	सङ्ख्या	५	०	५	०.००	०.२५	६३.५६
११.३.७.१३५५	कार्यालयको लागि ल्यापटप खरिद	३११२२	सङ्ख्या	४	०.०४	४	०.०४	३.७१	७४.१३
११.३.८.२३	CC camera खरिद तथा जडान	३११२२	ग्रस	२	०.०१	२	०.०१	१.४८	७४.०४३
११.३.२.२.६०	प्रिन्टर खरिद (थ्रि इन वन)	३११२२	सङ्ख्या	५	०.०२	३	०.०१	१.१८	३९.३३
११.३.२.२.१०३३	कार्यालयका कोठाहरूका लागि AC खरिद तथा जडान १ टन क्षमता	३११२२	सङ्ख्या	४	०.०२	४	०.०२	२.४०	७५
११.३.२.२.१०५९	तालिम हलको लागि साउण्ड सिस्टम र माइक खरिद तथा जडान	३११२२	सङ्ख्या	१	०.०२	१	०.०२	२.१९	७३.११

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रू. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
११.३.२२.१०६२	पानी ताब्रे मोटर (२ HP)	३११२२	सङ्ख्या	१	०.०१	१	१	०.०१	०.३२	३२.१९
११.३.२२.१०६१	स्टेन फेन खरिद	३११२२	सङ्ख्या	५	०.०१	१	१	०.००२	०.४८०	४८.०३
११.३.२२.१०६०	लेजर कलर प्रिन्टर खरिद	३११२२	सङ्ख्या	१	०.०१	२	०	०.००	०.००	०
११.३.२२.११५९	पानी ट्याङ्की (२००० लिटर) खरिद	३११२२	सङ्ख्या	१	०	०.४५	१	०.००	०.२७	६०.२७
११.३.२२.११६०	उप-महानिर्देशकको कोठामा AC खरिद तथा जडान १.५ टन क्षमता	३११२२	सङ्ख्या	१	०.०१	२	१	०.०१	१.५०	७५
११.३.२.४५८	कार्यालयको लागि Desktop Computer खरिद	३११२२	वटा	३	०.०२	२.४	२	०.०१	१.७८	७४.२७
११.३.२.९७८	तालिमहलको लागि डिजिटल बोर्ड	३११२२	थान	१	०.०३	४	१	०.०३	०.९९	२४.८६
११.६.१३.९७८	लेखा र प्रशासन शाखामा एटेज दराज (व्यक्तिगत फाईल, का.स.सु. आदि राख्न बनाउने)	३११२३	सङ्ख्या	२	०.०७	१०	२	०.०७	६.९२	६९.२०
११.४.२२.१०५४	इन्टरनेट नेटवर्किङ तथा मर्मत कार्य	३११५९	पटक	१	०.०४	५	१	०.०४	४.७९	९५.७७
११.४.२२.११८७	कृषि विभागको बाइक पार्किङ सेड निर्माण	३११५९	सङ्ख्या	१	०.०५	७	०	०.००	०.००	०
६	कृषि इन्जिनियरिङ तथा पोष्ट हार्भेष्ट कार्यक्रम					२४४				०
११.४.२२.१०४७	कृषि विभागको तालिम हल मर्मत (२ थान A.C. (२ टन) सहित)	३११५९	सेट	१	०.०७	१०	१	०.०७	९.५५	९५.४९
११.४.२२.११४९	कृषि विभागमा VERTICAL GARDEN स्थापना	३११५९	पटक	१	०.०६	८	०	०.००	०.००	०

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
११.४.२२.११९६	नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको सहकार्यमा कृषि उपज निर्यातका लागि अन्तर्राष्ट्रिय एअरपोर्टमा Cold Store निर्माण	३११५९	सङ्ख्या	१	१.४	१२०	०	०.००	०.००	०
११.४.२२.९९१	कृषि विभाग परिसरमा रहेको बगैचा मर्मत सुधार	३११५९	पटक	१	०.०५	७	१	०.०५	०.००	०
११.४.२२.९९२	कृषि विभाग परिसरमा सिमेन्ट ब्लक राख्ने तथा अन्य मर्मत	३११५९	पटक	१	०.०६	९	१	०.०६	८.५९	९५.३९
११.४.२२.९९३	कार्यालय भवन, गेट र पर्खाल मर्मत सम्भार	३११५९	पटक	१	०.०७	१०	१	०.०७	९.५०	९५.०३
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा										
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू							३३.००	०.५३		०
२.५.३.७६३	तत्कालीन कृषि विभाग हरिहरभवनको ND Test गर्ने र Assessment गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने	२२४११	पटक	१	०.०४	५	१	०.०४	४.७७	९५.३७
२.७.१५.३२९२	प्राङ्गारिक मल प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२२५२२	पटक	१	०.१८	२५	०	०.००	०.००	०
४.१.१.२४	नेपाल कृषि महासंघसँग समन्वय गरी handbook of agriculture प्रकाशन	२६४१३	पटक	१	०.०३	४	०	०.००	०.००	०
४.१.१.२५	नेपाल कृषि महासंघसँग समन्वय गरी Agriculture Council Bill draft तयारी	२६४१३	पटक	१	०.०१	१.५	०	०.००	०.००	०
१	प्रशासन तथा लेखा व्यवस्थापन कार्यक्रम									०
१.१.१.३	रा.प. प्रथम	२११११	जना	०	०.३२	४५.३	३	०.३२	३४.४८	७६.१२
१.१.१.४	रा.प. द्वितीय	२११११	जना	०	०.७३	१०४.७६	५	०.७३	६९.१३	६५.९९

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
१.१.१.५	रा.प. तृतीय	२११११	जना	०	१.२३	१७६.१६	०	१.२३	१२०.४३	६८.३६
१.१.१.६	रा.प.अनं. प्रथम	२११११	जना	०	०.४५	६३.५३	०	०.४४	५०.५३	७९.५४
१.१.१.७	रा.प.अनं.द्वितीय	२११११	जना	०	०.०९	१२.६४	०	०.०९	१२.०८	९५.५७
१.१.१.२५	ह.स.चा. पाँचौं स्तर	२११११	जना	०	०.१३	१८.६७	१	०.१३	१८.६६	९९.९५
१.१.१.९४	का.स. पाचौं श्रेणी	२११११	जना	०	०.११	१५.७१	०	०.११	१५.५३	९८.८५
१.३.१.१	निजामती कर्मचारीहरूको पोशाक खर्च	२११२१	जना	६०	०.०४	६	०	०.०४	४.५०	७५
१.२.२.१	स्थायी कर्मचारीको महंगी भत्ता	२११३२	जना	६०	०.१	१४.४	६१	०.१०	१०.२२	७०.९७
१.२.८.१	प्रसुती स्याहार भत्ता	२११३९	जना	५	०.०१	१	१०५	०.०१	०.१५	१५
१.६.२.१	योगदानमा आधारित निवृत्तिभरण उपदान कोष	२१२१२	जना	१०	०.०३	४	४	०.०३	०.३५	८.७५
१.६.४.१	कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	२१२१३	जना	६०	०.०२	२.८८	६०	०.०२	२.०४	७०.८३
२.१.१.१४	खानेपानी महसुल भुक्तानी	२२१११	पटक	१	०.०१	२	२	०.०१	१.२९	६४.५
२.१.२.१	विद्युत महशुल	२२१११	पटक	१	०.०४	६	१	०.०४	५.३८	८९.६७
२.१.३.१	जारको पिउने पानी	२२१११	जार	४१६	०.०१	२	१०८	०.०१	१.९८	९९
२.१.३.२	ट्याङ्कको पानी	२२१११	सङ्ख्या	१२	०.०२	२.४५	५	०.०२	१.७५	७१.४३
२.१.६.६०	टेलिफोन तथा मोबाइल महशुल	२२११२	महिना	१	०.०३	४.५	२	०.०३	०.६७	१४.८९
२.१.७.६२	इमेल इन्टरनेट तथा Zoom Id को महशुल	२२११२	महिना	१२	०.०३	४.६१	१	०.०३	१.८१	३९.२६
२.१.८.१४	महानिदेशक र उप-महानिदेशक सुविधाको सञ्चार खर्च	२२११२	जना	४	०	०.४८	६४	०.००	०.०८	१६.६७

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.१.८.१५	सूचना अधिकारीको सञ्चार खर्च	२२११२	जना	१	०	०.१२	४२१	०.००	०.१२	१००
२.१.८.३४	प्रवक्ताको सञ्चार खर्च	२२११२	महिना	१	०	०.२४	१	०.००	०.०८	३३.३३
२.१.९.२	हुलाक/कुरियर खर्च	२२११२	महिना	१	०.०१	१.३५	१३८१	०.०१	०.२५	१८.५२
२.२.२.१	पेट्रोल-चार पाइप्रे	२२२१२	लिट्र	१६८०	०.०२	३.०३	४२७	०.०२	२.८८	९५.०५
२.२.२.२	पेट्रोल-दुई पाइप्रे	२२२१२	लिट्र	६४८०	०.०८	११.६७	५५२	०.०८	१०.३३	८८.५२
२.२.२.५	अनुगमनमा प्रयोगहुने गाडीको इन्धन	२२२१२	लिट्र	५५२०	०.०७	९.३९	१३९२	०.०७	८.३९	८९.३५
२.२.२.३६	चार पाइप्रे सवारी साधनको लागि डिजल	२२२१२	लिट्र	५८८०	०.०७	१०	९	०.०७	९.५६	९५.६
२.२.२.४१९	कार्यक्रम सञ्चालन गर्न जादाको लागि इन्धन	२२२१२	लिट्र	२२०८	०.०३	३.७६	६१२	०.०३	१.७९	४७.६१
२.३.१.२	हलुका सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१३	वटा	१०	०.१४	२०	२०	०.१४	२०.००	१००
२.३.१.३	दुई पाइप्रे सवारी साधन मर्मत खर्च	२२२१३	वटा	५४	०.०४	५.४	१०८	०.०४	२.७२	५०.३७
२.३.१.२६१	Santa Fe गाडीको लागि लागत अनुमान अनुसारको मर्मत खर्च	२२२१३	ग्रस	१	०.११	१६	०	०.००	०.००	०
२.३.२.११	सवारी साधनको बीमा र नवीकरण	२२२१४	पटक	९०	०.०९	१३.५	९५	०.११	४.७७	३५.३३
२.३.२.१	कम्प्युटर/ल्यापटप मर्मत खर्च	२२२२१	वटा	२०	०.०२	२.६	११	०.०२	२.४३	९३.५४
२.३.२.७४	फोटोकपी मेसिन मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	६	०.०१	२	७	०.०१	१.३७	६८.५
२.३.२.११४	AC तथा विद्युतीय उपकरण मर्मत सम्भार	२२२२१	पटक	४	०.०१	२	२	०.०१	२.००	१००
२.३.२.१६१	CC क्यामेरा मर्मत	२२२२१	पटक	१	०.०१	१.५	१	०.०१	०.००	०
२.३.८.४४	विद्युत संरचनाको मर्मत सम्भार	२२२३१	ग्रस	१	०.०३	४	२	०.०३	१.९२	४८

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.३.१.१.१३	खानेपानी संरचनाको मर्मत सुधार	२२२३१	पटक	१	०.०१	२	२	०.०१	०.५८	२९
२.३.१.३.२३	शौचालय संरचनाको मर्मत सुधार	२२२३१	पटक	१	०.०२	२.५	१	०.०२	०.९६	३८.४
२.३.१.४.१	पुराना कुसी टेबल, दराज तथा फर्निचर मर्मत सम्भार	२२२९१	पटक/ सङ्ख्या	४	०.०२	३	०	०.०२	१.९४	६४.६७
२.३.१.८.८२	विभाग परिसरभित्र पुष्प तथा फलफूल बगैचा स्थापना तथा व्यवस्थापन खर्च	२२२९१	पटक	३	०.०४	५	२	०.०४	१.२८	२५.६
२.४.१.१.५	कार्यालय मसलन्द सामान खर्च	२२३११	पटक	१	०.०८	१२	१	०.०८	११.६६	९७.१८
२.४.४.२.१	कार्यालयलाई आवश्यक अन्य मालसामान खरिद	२२३११	पटक	१	०.०२	३	२	०.०२	२.३०	७६.७६
२.२.३.२	रयाँस	२२३१४	सङ्ख्या	५०	०.०१	१	१४	०.०१	०.०२	१.८१
२.४.१.२.४९	कार्यालयको लेटर प्याड, टिप्पणी अदेश, फाइल छपाई	२२३१५	पटक	४	०.०२	३	१	०.०२	०.९६	३१.८७
२.४.१.३.६	कार्यालयको लागि पत्रपत्रिका तथा पुस्तक खरिद	२२३१५	पटक	४	०.०२	३	२	०.०२	२.४५	८१.६०
२.४.१.४.३	सूचना प्रकाशन खर्च	२२३१५	पटक	१०	०.०४	५	१	०.०४	४.९६	९९.१५
२.५.२.४९२	बेरजु सम्परीक्षण तथा फछ्यौट कार्य गर्न व्यक्ति करार	२२४११	सङ्ख्या	१	०.०३	४.४५	१	०.०३	०.००	०
२.५.२.६९२	कृषि विभागको website अडेट तथा मेन्टेनेस सेवा करार	२२४११	पटक	१	०.०१	१	२	०.०१	०.९९	९९.४४
२.५.२.६९७	विद्युतीय मेसिन र औजार मर्मत सम्भारको लागि सेवा खरिद	२२४११	महिना	१	०.०१	१.८	०	०.०१	१.१८	६५.७८
२.५.३.१९३	कम्प्युटर अपरेटर सेवा करार (व्यक्ति करार)	२२४११	जना	१	०.०३	४.९१	४	०.०३	३.८१	७७.५१

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.५.७.३	कार्यालय सहयोगी सेवा करारमा लिने	२२४१३	सङ्ख्या	४	०.०८	११.८६	०	०.०८	१०.७८	९०.९२
२.५.७.१५	सवारी चालक करारमा लिने	२२४१३	सङ्ख्या	३	०.०८	१०.८३	६	०.०८	९.९४	९१.७९
२.५.७.२२१	सेवा करारका कर्मचारीलाई पोषाक खर्च (व्यक्ति करार)	२२४१३	सङ्ख्या	७	०	०.७	११	०.००	०.६०	८५.७१
२.५.७.३१९	सेवा करार सवारी चालकका लागि चाडपर्व खर्च	२२४१३	जना	३	०.०१	०.९२	०	०.०१	०.८३	९०.०४
२.५.८.१९८	सेवा करार कार्यालय सहयोगीका लागि चाडपर्व खर्च	२२४१३	जना	४	०.०१	०.९९	१	०.०१	०.५९	६०.००
२.५.१०.११०	कृषि विभागको सेकुरिटी सेवा करार	२२४१९	जना	२	०.०५	७.४४	१	०.०५	६.७८	९१.१३
२.५.१०.११२	कृषि विभाग फूल बगैचा स्याहार गर्न सेवा करार	२२४१९	जना	१	०.०२	२.९७	१	०.०२	२.५१	८४.४७
२.५.१०.११३	कृषि विभागको शौचालय तथा आन्तरिक सरसफाईको लागि सेवा करार	२२४१९	जना	१	०.०२	२.९७	६१	०.०२	२.३६	७९.३९
२.६.६.१३२४	बेरुजु फछ्यौट सिविर	२२५१२	सङ्ख्या	१	०.०६	९	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२६२७	आयोजना तथा कार्यालयहरू खारेज भई विभागमा प्राप्त हुन आएका जिन्सी सम्पत्तीहरूको लिलाम तथा व्यवस्थापन खर्च	२२५२२	पटक	४	०.०३	४	२	०.०३	१.०१	२५.३६
२.७.१५.२६३१	साविक जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरूको बेरुजु (पेशकी असुलउपर, बेरुजु नियमित गर्नु पर्ने र अभिलेखाङ्कन गर्नु पर्ने १० जिल्ला)	२२५२२	पटक	४	०.०४	५	०	०.००	०.००	०

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.८.१.९८९	फामहरूको प्रशासनिक, आर्थिक अनुगमन तथा निरीक्षण	२२६११ पटक	पटक	४	०.०२	३.५	३	०.०२	३.१४	८९.६४
२.८.२.६	कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अन्तरिक भ्रमण खर्च	२२६१२ महिना	महिना	१२	०.०३	४.१	९	०.०३	३.५५	८६.५९
२.८.२.१३	सरवा भएर जाँदा तथा आउँदाको भ्रमण खर्च	२२६१२ सङ्ख्या	सङ्ख्या	८	०.०४	५	१	०.०४	०.३७	७.४४
२.९.६.४	कार्यालयमा दैनिक चियापान खर्च तथा अन्य भैपरि आउने विविध खर्च	२२७११ महिना	महिना	१२	०.०७	१०	७	०.०७	९.८७	९८.७२
२.९.९.८४	सवारी साधनको पूजा तथा प्रसाद वितरण	२२७११ पटक	पटक	१	०	०.३	३	०.००	०.२९	९६
८.१.६.३	कार्यक्रम सञ्चालनका लागि सवारी साधन भाडामा लिने	२८१४३ पटक	पटक	५	०.०४	६	२	०.०४	०.१६	२.६७
२	योजना, तर्जुमा तथा अनुगमन कार्यक्रम									
२.६.१.५५८	Graphics designing package training (pagemaker/indesign, illustrator, photoshop)	२२५११ पटक	पटक	१	०.०१	२	१	०.०१	१.२८	६४.०७
२.६.१.५६१	Data analysis/visualization training, R/SPSS/Excel	२२५२२ पटक	पटक	१	०.०४	५	१	०.०४	१.३६	२७.११
२.७.५.७३८	कृषि विभाग वार्षिक प्रगति पुस्तिका तयारी तथा प्रकाशन	२२५२२ पटक	पटक	१	०.०१	१.५	१	०.०१	०.९९	६६.२९
२.७.१५.२५८०	कृषि कार्यक्रम कार्यविधि/निर्देशिका/मापदण्ड प्रकाशन	२२५२२ पटक	पटक	१	०.०१	१.५	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२६२४	वार्षिक तथा त्रैमासिक प्रगति समीक्षा कार्यक्रम	२२५२२ पटक	पटक	३	०.०१	१.५	३	०.०१	१.११	७३.६९

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रू. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.७.१५.३२५९	कृषि महासंघको सहभागितामा कृषि com-pendium तयार गर्ने	२२५२२२	पटक	१	०.०७	१०	१	०.०७	७.०५	७०.५४
२.७.१५.३२५८	कृषिमा लगानी दशकको लागि सञ्चार अभियान	२२५२२२	पटक	१	०.०७	१०	०	०.००	०.००	०
२.८.१.९६३	कृषि विभाग मातहतका फार्म केन्द्र तथा आयोजनाहरूको कृषि विकास कार्यक्रम अनुगमन	२२६११	पटक	४	०.०३	४	४	०.०४	४.००	१००
२.९.६.१२९	योजना तर्जुमाको समयमा खाना तथा खाजा	२२७११	ग्रस	१	०.०१	१	१	०.०१	०.९४	९४.३७
२.९.६.१३४	मासिक बैठक, केन्द्र प्रमुखहरूसँग मासिक बैठक सञ्चालनका लागि खाजा	२२७११	पटक	२४	०.०३	३.६	२४	०.०३	३.५१	९७.३६
३	बजार विकास, आर्थिक विज्ञान तथा तथ्याङ्क व्यवस्थापन कार्यक्रम									
१.२.४.१७१	कृषि बजार व्यवस्थापन तथा नियमन समितिको बैठक सञ्चालन	२११३४	पटक	६	०.०१	१.८	३	०.०१	०.५०	२७.५
१.२.४.१७३	न्यूनतम समर्थन मूल्य (MSP) को प्राविधिक समितिको बैठक सञ्चालन	२११३४	पटक	८	०.०१	१.८	५	०.०१	१.०७	५९.१७
१.२.४.१७४	राष्ट्रिय प्राङ्गारिक कृषि सम्बन्धन प्रदायक निकायको बैठक सञ्चालन	२११३४	पटक	६	०.०१	१.८	०	०.००	०.४४	२४.४४
१.२.४.३३६	कृषि तथ्याङ्क व्यवस्थापन प्राविधिक समिति बैठक	२११३४	पटक	१४	०.०३	४.२	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२९०४	कृषि बजार व्यवस्थापन समितिहरूको वार्षिक कार्यक्रम र AMPIS को समीक्षा र आगामी आ.व. को कार्यक्रम तयारी सम्बन्धी गोष्ठी सञ्चालन	२२५२२२	पटक	१	०.०४	५	०	०.००	२.९२	५८.३४

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.७.१५.७७४	विश्व खाद्य दिवस मनाउने	२२५२२२	पटक	१	०.०५	७	१	०.०५	६.५४	९३.३९
२.८.१.९७४	न्यूनतम समर्थन मूल्य (MSP) निर्धारणका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन	२२६११	पटक	४	०.०४	६.१६	४	०.०४	४.१८	६७.९३
२.८.१.९७६	संघ अन्तर्गतका ११ वटा कृषि उपज शोक बजारहरूमा अनुगमन र सुपरिवेक्षण	२२६११	पटक	१	०.०३	४	३	०.०३	३.९६	९९.०४
४.१.१.१६	प्राङ्गारिक उपज निर्यात सहयोग कार्यक्रम	२६४१३	पटक	१	०.२१	३०	०	०.००		०
२.१.२.६२	अदालतको आदेश कार्यान्वयनको लागि विद्युत महसुलमा छुट (५०%)	२६४१३	पटक	१	४.५९	६५५	०	०.००	०.००	०
१.४.३.१८	कृषि मेला सञ्चालनका लागि सहयोग	२६४१३	ग्रस	१	०.०७	१०	१	०.०७	७.००	७०
२.७.१५.३२८४	कृषि उपजको निर्यात प्रवर्द्धन सहयोग	२६४१३	पटक	१	०.७	१००	०	०.००	०.००	०
४	कृषि उत्पादन सामग्री व्यवस्थापन कार्यक्रम									
२.५.५.६९	भन्सार छुट सिफारिसका लागि अनलाइन आवेदन व्यवस्थापन सफ्टवेयर निर्माण	२२४१२	सङ्ख्या	१	०.०२	३	०	०.००	०.००	०
२.६.६.१३३६	विपदबाट सिर्जित जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी बीमा कम्पनीहरूको वार्षिक समीक्षा कार्यक्रम	२२५१२	पटक	१	०.०१	१	१	०.०१	०.५६	५५.८
२.७.५.८०४	कृषि बीमा अनुदान प्राप्त कृषकहरूको विवरण सङ्कलन प्रकाशन तथा वितरण	२२५२२	पटक	१	०.०१	१.५	१	०.०१	०.९९	६६.२९
२.७.१५.३१६१	उद्योगसँग Buy back Guarantee भएका क्षेत्रमा कच्चा पदार्थ उत्पादनका लागि कार्यविधि तयारी	२२५२२	पटक	१	०.०१	१	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.३१६२	निर्यातमुखी उत्पादनका लागि निर्देशिका तयारी	२२५२२	पटक	१	०.०१	१	०	०.००	०.००	०

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.८.१.९६७	बाली बीमा अनुगमन तथा पृष्ठपोषण (अनुगमन मूल्याङ्कन तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन भ्रमण खर्च)	२२६११	पटक	४	०.०२	३.०८	४	०.०२	१.८१	५८.६३
२.८.१.९८८	भन्सार छुट प्राप्त गर्ने कृषि फार्म/संस्थाहरूको अनुगमन तथा पृष्ठपोषण	२२६११	पटक	४	०.०२	३.०८	४	०.०२	३.०८	९९.९६
२.७.१५.२६२३	बाली बीमा प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने (विगत वर्षहरूको समेत)	२६४१३	पटक	२	२८.७४	४१००	१	१२.०३	१७०७.८९	४१.६६
५	प्रविधि विस्तार कार्यक्रम									
१.२.४.३४४	कृषि अनुसन्धान, प्रसार तथा शिक्षा समन्वय (REE) समिति बैठक	२११३४	सङ्ख्या	२	०.०१	१.४	०	०.००	०.००	०
२.६.६.११८८	अन्तर्राष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरूबाट सञ्चालित कृषि प्रविधि विकास एवम् विस्तार सम्बन्धी समीक्षा गोष्ठी	२२५१२	पटक	१	०.०४	५	१	०.०४	०.५४	१०.७५
२.७.१५.२४०९	कार्यशाला, गोष्ठी कार्यक्रमहरूको Proceedings तयारी तथा प्रकाशन	२२५२२	पटक	१	०.०१	१.५	१	०.०१	०.७५	४९.७२
२.७.१५.३००५	कार्य विस्तृतीकरण तथा सशर्त कार्यक्रम सञ्चालनका लागि पालिकाहरूको प्रदेशस्तरीय अन्तरक्रिया कार्यक्रम	२२५२२	पटक	७	०.३४	४९	७	०.३४	०.२३	०.४६
२.७.१५.३१६४	रोडकरिडरको व्यावसायीकरण मापदण्ड तयारी	२२५२२	पटक	१	०.०१	२	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.३१६५	हेरेक गाँउपालिकामा सिकाई केन्द्रका रूपमा एक model farm निर्माण सम्बन्धी कार्यविधि निर्माण	२२५२२	पटक	१	०.०१	२	०	०.००	०.००	०

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.७.१५.३२१७	स्रोतकेन्द्रहरूको मापदण्ड तयारी	२२५२२२	पटक	१	०.०१	१	०	०.००	०.००	०
२.८.१.७३७	आधुनिक कृषि प्रविधि ग्रहण भएको फार्म केन्द्र/कृषकहरूको संयुक्त अनुगमन	२२६११	पटक	७	०.०२	३	७	०.०२	२.१२	७०.८३
६	कृषि इन्जिनियरिङ तथा पोष्ट हार्भेष्ट कार्यक्रम									
२.३.८.४२	कार्यालयको प्रयोग नभएको सोलारलाई मर्मत गरी प्रयोगमा ल्याउने	२२२३१	पटक	१	०.०४	६	१	०.०४	४.७६	७९.४१
२.३.९.४२५	कृषि विभागको Entrance तथा अन्य मर्मत सम्भार	२२२३१	पटक	१	०.०४	५	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५८४	महिलामैत्री कृषि यान्त्रीकरणको आवश्यकता र अवरोधहरूको पहिचान सम्बन्धी अनुगमन तथा प्रतिवेदन तयारी (नार्कसँगको सहकार्य)	२२५२२२	पटक	२	०.०२	३	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५८६	स्थानीयस्तरमा उत्पादित कृषि यन्त्र उत्पादनको अवस्था र समस्या सम्बन्धी अध्ययन अनुगमन तथा प्रतिवेदन तयारी (नार्कसँगको समन्वयमा)	२२५२२२	पटक	२	०.०२	३	१	०.०१	०.५७	१९.१२
२.७.१५.२६५३	कोल्ड स्टोरेजहरूको विज्ञसहितको अनुगमन	२२५२२२	ग्रस	१	०.०१	२	२	०.०२	०.००	०
२.७.१५.२६५४	एक पालिका एक कृषि मेसिनरी मर्मत केन्द्र वर्कसप स्थापनाको लागि कार्यविधि तयारी तथा पालिका अनुगमन	२२५२२२	ग्रस	२	०.०१	२	१	०.०१	०.००	०
२.७.१५.२६५५	अन्न भण्डारणको अवस्था र समस्याको अध्ययन अनुगमन तथा प्रतिवेदन तयारी	२२५२२२	ग्रस	१	०.०२	२.५	०	०.००	०.००	०

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
७	बाली संरक्षण कार्यक्रम									
२.६.६.१२२०	नेपालमा उत्पादन भएका जैविक विषादी दती तथा कच्चा पदार्थ आयातमा भएका समस्या सम्बन्धी कार्यक्रम	२२५१२	पटक	१	०.०३	४	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५६९	बाली अवधिभरको एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन सहजकर्ता प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि २०७१ लाई परिमार्जनका लागि कार्यक्रम	२२५२२२	ग्रस	१	०.०१	१	१	०.०१	१.००	१००
२.७.१५.२५७२	जैविक तथा वानस्पतिक विषादी उत्पादन, प्रयोग तथा अनुदान निर्देशिका २०७४ परिमार्जन गर्ने	२२५२२२	ग्रस	१	०.०१	१	१	०.०१	०.६८	६७.५
२.७.१५.२५७०	IPM TOT र Plant Health Clinic तालिमको प्रशिक्षण पाठ्यक्रम तयारी	२२५२२२	पटक	२	०.०१	२	२	०.०२	१.७६	८८.०५
२.७.१५.२५७४	जैविक तथा वानस्पतिक विषादीको प्रयोग, भण्डारण सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण	२२५२२२	ग्रस	१	०.०१	२	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५७८	Pest factsheet तयारी तथा प्रकाशन	२२५२२२	पटक	१	०.०१	१	१	०.०१	०.७१	७०.५
२.७.१५.२५७७	IPM package of practices (Tomato, cucumber, broccoli, cauli, brinjal, ladies finger) तयारी तथा प्रकाशन	२२५२२२	पटक	१	०.०४	६	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.३१६०	Plant Protection Compendium को तयारी र प्रकाशन	२२५२२२	ग्रस	१	०.०१	१.५	१	०.०१	१.१३	७५
२.८.१.९७०	रोग कीरा ग्रसित क्षेत्रको अनुगमन तथा प्राविधिक पृष्ठपोषण	२२६११	पटक	४	०.०३	४.२	४	०.०४	१.१४	२७.२५

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.७.१५.३१०२	Plant protection society सँगको सहकार्यमा बाली संरक्षण सम्बन्धी गोष्ठी	२६४१३	पटक	१	०.११	१५	१	०.००	७.५४	५०.२६
८	बाली विकास कार्यक्रम									
२.६.६.११८५	उखु कृषक तथा सरोकारवाला निकायहरूबीच उखु उत्पादनमा समस्या पहिचान तथा कार्यविधि सम्बन्धमा अन्तरक्रिया गोष्ठी	२२५१२	पटक	१	०.०४	५	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५६३	उखु उत्पादन प्रोत्साहन अनुदान प्राप्त गर्ने कृषकहरूको विवरण प्रकाशन	२२५२२	पटक	१	०.०२	३	१	०.०२	२.२०	७३.३२
२.७.१५.२५६४	उखु उत्पादन प्रविधि प्राविधिक पुस्तिका प्रकाशन	२२५२२	पटक	१	०.०१	१.५	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५६७	सञ्चालनमा रहेका खाँडसारीहरूको सूची तयार गर्ने	२२५२२	पटक	१	०.०१	१.५	१	०.०१	०.००	०
२.७.१५.३२६१	बीउबिजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन निर्देशिका २०७८ को कार्यान्वयनका लागि सूचना प्रकाशन	२२५२२	पटक	३	०.०३	३.७५	१	०.०१	०.००	०
२.७.१५.३२६३	DESES software maintenance and upgrading	२२५२२	पटक	४	०.०२	३	४	०.०३	०.९९	३३.१३
२.७.१५.३२६२	DESES Technical Committee meeting	२२५२२	पटक	३	०.०२	३	३	०.०२	०.७६	२५.४३
२.८.१.१०८५	स्थानीय तहमा सशर्त अनुदानमा सञ्चालन भएको DESIS तथा अन्य कार्यक्रमहरूको अनुगमन निरीक्षण	२२६११	पटक	४	०.०२	३.५	४	०.०२	२.७५	७८.६४

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.८.१.९६६	उखु अनुदान भुक्तानी समितिसंगको समन्वयमा उखु अनुदान प्राप्त कृषक तथा मिलको अनुगमन	२२६११ पटक		५	०.०२	३	५	०.०२	०.४३	१४.१७
९	बागवानी विकास कार्यक्रम									
२.६.६.११८४	बागवानी क्षेत्रमा Emerging Crop र समस्याका बारेमा अन्तरीक्रिया कार्यक्रम	२२५१२ पटक		१	०.०३	४	१	०.०३	१.७३	४३.२२
२.७.१५.२५६०	बागवानी विज्ञहरूको सहभागितामा संघ तथा प्रदेशस्तरका सरकारी तथा निजी फार्महरूको अनुगमन गरी समस्या समाधानका लागि प्रविधिक पृष्ठपोषण कार्यक्रम	२२५२२ पटक		२	०.०४	५	२	०.०३	३.७६	७५.१२
२.८.१.९६२	प्रदेश तथा स्थानीय तहमा शसर्त वित्तीय हस्तान्तरण भएका बागवानी सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको अनुगमन निरीक्षण	२२६११ पटक		२	०.०१	२	२	०.०२	१.९४	९७.०८
१०	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम									
२.७.१५.२५८८	मौरीघार सम्बन्धी राष्ट्रियस्तरको मापदण्ड तयारी	२२५२२ पटक		१	०.०१	१	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.२५९०	च्याउको Post-harvest Handling र Value addition सम्बन्धी अन्तरीक्रिया कार्यक्रम	२२५२२ पटक		१	०.०२	३	१	०.०२	२.२५	७४.९८
२.८.१.९७२	सरकारी तथा निजी च्याउ उत्पादन कार्य, मौरी स्रोत केन्द्र तथा रेशम फार्मको अनुगमन	२२६११ ग्रस		४	०.०२	३.०८	४	०.०२	०.९०	२९.०७

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
११	माटो व्यवस्थापन कार्यक्रम									
१.२.४.४१०	प्राङ्गारिक तथा जीवाणु मल निर्देशक समिति बैठक भत्ता	२११३४	पटक	८	०.०१	२	३	०.००	०.४६	२३
२.६.४.१५११	मल निरिक्षक तालिम	२२५१२	पटक	२	०.१	१४	२	०.१०	६.७९	४८.४९
२.६.६.११८२	प्राङ्गारिक तथा जीवाणु मल निर्देशिका, २०७८ परिमार्जन गर्नका लागि सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम	२२५१२	पटक	१	०.०३	४	१	०.०३	०.७५	१८.७८
२.७.१५.२५५७	प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन प्रणालीको राष्ट्रिय प्रविधिक मापदण्ड सम्बन्धी निर्देशिका प्रकाशन	२२५२२	पटक	१	०.०१	१	०	०.००	२.८२	२८१.८१
२.७.१५.२५५८	माटो व्यवस्थापन सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकाशन	२२५२२	पटक	१	०.०१	१	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.४८७	विश्व माटो दिवस मनाउने	२२५२२	पटक	१	०.०४	५	१	०.०४	०.००	०
२.८.१.८४३	प्राङ्गारिक मल उत्पादक तथा प्रयोगशालाहरूको अनुगमन	२२६११	पटक	४	०.०३	४	४	०.०३	१.३२	३२.९९
१२	केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन कार्यक्रम									
२.६.४.११९५	CAP Approach सम्बन्धी ५ दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम	२२५१२	सङ्ख्या	१	०.०४	५	०	०.००	०.००	०
२.६.४.६५६	JICA सँगको प्रतिवद्धता अनुरूप CAP Approach सम्बन्धी ५ दिने TOT सञ्चालन	२२५१२	पटक	०	०	०	०	०.००	०.००	०
२.७.१५.३००४	कृषि सम्बन्धी परियोजना पहिचान कार्यक्रम	२२५२२	पटक	१	०.०३	४	१	०.०३	१.८५	४६.२७

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			भारत प्रगति		वित्तीय प्रगति	
				परिमाण	भार	बजेट रु. लाख	परिमाण	भार	खर्च	प्रतिशत
२.८.१.९८७	कृषि विभाग अन्तर्गतका आयोजनाहरूको अनुगमन	२२६११	पटक	४	०.०३	४	४	०.०३	३.६१	९०.२०
२.९.६.१३५	कृषि सम्बन्धी आयोजना/परियोजनाहरूको समन्वयात्मक बैठक	२२७११	पटक	४	०.०१	१	१	०.००	०.६०	५९.८२
१३	उखु कृषकहरूलाई अनुदान दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ (संशोधनसहित) बमोजिम उखु कृषकहरूलाई अनुदान कार्यक्रम									
२.७.१५.२६२२	उखु कृषकहरूलाई अनुदान उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ (संशोधनसहित) उखु उत्पादक कृषकलाई प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध गराउने (गत आ.व. २०८०/८१ को समेत)	२६४१३	पटक	१	५६.१३	८००७.६२	०	०.००	०.००	०

२.३ वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्चको प्रगति स्थिति

पन्ध्रौँ योजनाको क्षेत्रगत उद्देश्य र नीतिहरूको कार्यान्वयनमा योगदान पुर्याउन आ.व. २०८१/८२ मा कृषि विभाग अन्तर्गत ८ वटा प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा आएका थिए, जसमध्ये ६ वटा पहिलो प्राथमिकता प्राप्त (P1) र २ वटा दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त (P2) आयोजना कार्यक्रम रहेका थिए। पहिलो र दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त (P2) आयोजना/कार्यक्रममा वार्षिक बजेट विनियोजन र खर्च तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

२.३.१ पहिलो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम (P1) आयोजना/कार्यक्रम

क) कृषि विभाग कार्यक्रम (ब.उ.शी.नं. ३१२०१०११)

क्र.सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	१४४५८७२.१३	२१५४५.००	१४६७४१७.१३	२३५३२९.००	५६५५.०६	२४०९८४.०६	१६.४२
२	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, कञ्चनपुर	२८४५९५.३२	०	२८४५९५.३२	२७५२०८.९८	०.००	२७५२०८.९८	९६.७०

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
३	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सुनसरी	१३२९८.२७	०	१३२९८.२७	१२७५३३.४२	०.००	१२७५३३.४२	९२.२२
४	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सिराहा	१०३०९३.६३	०	१०३०९३.६३	१०३०५७.३२	०.००	१०३०५७.३२	९९.९६
५	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, महोत्तरी	२०३८१३.८१	०	२०३८१३.८१	२०३६१४.५०	०.००	२०३६१४.५०	९९.९०
६	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, रौतहट	८८०५२	०	८८०५२.४३	८७९७९.६३	०.००	८७९७९.६३	९९.९२
७	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, सर्लाही	२९७६०५.८	०	२९७६०५.८०	२९७३५४.९५	०.००	२९७३५४.९५	९९.९२
८	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, नवलपरासी (ब.सु.प.)	१७१७०६.०८	०	१७१७०६.०८	१७०८५५.३६	०.००	१७०८५५.३६	९९.५०
९	कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालय, बारा	१६६०५६.५३	०	१६६०५६.५३	१६५८५०.४३	०.००	१६५८५०.४३	९९.८८
	जम्मा	२८९९०९४.००	२१५४५.००	२९२०६३९.००	१६६६७८३.५८	५६५५.०६	१६७२४८८.६४	५७.२६

ख) कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र (ब.उ.शी.नं. ३१२०११०६)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	७४०५४	४०८२५	११४८७९	२१०२५.९५	१५३२६.४८	३६३५२.४३	३१.६४
२	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज, धनुषा	२६२३८	१४४६२५	१७०८६३	२२६९५.९७	९६७६५.७५	११९४६१.७२	६९.९१
	जम्मा	१००२९२	१८५४५०	२८५७४२	४३७२१.९२	११२०९२.२३	१५५८१४.१५	५४.५३

ग) राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम (ब.उ.शी.नं. ३१२०११०१)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३१०५०	६००	३१६५०	२२४७१.२४	५६७.३५	२३०३८.५९	७२.७९
२	तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	२८५०२	५८७०	३४३७२	२३७२९.१८	५३४६.१५	२९०७५.३२	८४.५९

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
३	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रकुम पश्चिम	१४०६०	५३००	१९३६०	११७०७.६०	४३८१.९३	१६०८९.५३	८३.११
४	न्यूक्लियस बीउ आलु केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	२४४१०	७१००	३१५१०	१८४३०.४८	६३२२.४५	२४७५२.९३	७८.५६
५	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	२३१३९	७६७०	३०८०९	१७९२०.६३	५९०६.२९	२३८२६.९२	७७.३४
	जम्मा	१२१६१	२६५४०	१४७७०१	१४२५९.१२	२२५२४.१७	११६७८३.२९	७९.०७

घ) बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम (ब.उ.शी.नं. ३१२०११०४)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर	७२३०२	८६४४	८०९४७	२४२२२.६२	१२७८.५९	२५५०१.२१	३१.५०
२	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	१९७४२	८६३०	२८३७२	१३०५२.३३	५१३७.६७	१८१९०.००	६४.११
	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	२९६२२	१३५६०	४३१८२	२५६३१.७३	१२१२१.९४	३७७५३.६७	८७.४३
	जम्मा	१२१६६६	३०८३५	१५२५०१	६२९०६.६९	१८५३८.१९	८१४४४.८८	५३.४१

ङ) राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम (ब.उ.शी.नं. ३१२०११०२)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३४१९८	१६२०	३५८१८	२६३२६.६९	१५५१.०२	२७८७७.७१	७७.८३
२	उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	४१४६५	१७९९५	५९४६०	३५५६५.२७	१७७७२.३०	५३३३७.५७	८९.७०
३	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३२५२२	१६७९६	४९३१८	३१०४५.१५	१६६२६.०१	४७६७१.१५	९६.६६
४	शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ	२१२८८	७०४४९	९१७३७	१५२३७.७३	५६४८४.२६	७१७२१.९९	७८.१८
५	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	१७६७८	१५५८१	३३२५९	११४३८.४४	१०६१५.४७	२२०५३.९१	६६.३१
६	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	१२३०७	१६६००	२८९०७	१०८३८.४५	१६१६२.९०	२७००१.३५	९३.४१
	जम्मा	१५९४५८	३३९०४१	२९८४९९	१३०४५९.७२	११९२१९.९६	२४९६६३.६८	८३.६४

च) रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोगना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ (ब.उ.शी.नं. ३१२०११११)

क्र. सं.	आयोगनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोगना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ	१३६५३६	८००	१३७३३६	११६६१५.१४	७८२.१२	११७३९७.२६	८५.४८
	जम्मा	१३६५३६	८००	१३७३३६	११६६१५.१४	७८२.१२	११७३९७.२६	८५.४८

छ) पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना (ब.उ.शी.नं. ३१२०१११३)

क्र. सं.	आयोगनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना केन्द्रीय आयोगना व्यवस्थापन एकाइ, कीर्तिपुर, काठमाडौं	४७०६१५	१०३१७५	५७३७९०	७३३४९.२२	५५५४.८९	७८९०४.११	१३.७५
२	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना आयोगना कार्यान्वयन एकाइ, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	१४९८२	५५५००	७०४८२	१०७४३.९८	२०२८९.००	३१०३२.९८	४४.०३
३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना आयोगना कार्यान्वयन एकाइ, कोशी प्रदेश मोरङ	१८१७७२	११३००	१९३०७२	३६४८२.५४	१७८३.५७	३८२६६.११	१९.८२
४	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना आयोगना कार्यान्वयन एकाइ, बागमती प्रदेश, मकवानपुर	९७४७४	१५३००	११२७७४	१७५८४.६९	५३८.५४	१८१२३.२३	१६.०७
५	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना आयोगना कार्यान्वयन एकाइ, गण्डकी प्रदेश, कास्की	१८१२९७	३५७५०	२१७०४७	६०८४४.२८	५३१७.७३	६६१६२.०१	३०.४८
६	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना आयोगना कार्यान्वयन एकाइ, कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत (७०१०१६८०५)	१३२८४७	३००	१३३१४७	२८४७८.९८	२९९.६६	२८७७८.६४	२१.६१
७	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोगना आयोगना कार्यान्वयन एकाइ, सुदूरपश्चिम प्रदेश, डोटी	१०८६०७	३३३००	१४१९०७	२६४३३.५९	८५५०.६७	३४९८४.२६	२४.६५
	जम्मा	११८७५९४	२५४६२५	१४४२२१९	२५३११७.२७	४२३४.०७	२९६२५१.३४	२०.५४

२.३.२ दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम (P2) कार्यक्रम
क) व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम (ब.उ.शी.नं. ३१२०११०३)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	२७९९६.००	८००.००	२८७९६.००	१९०१०.५७	७७०.७०	१९७८१.२६	६८.६९
२	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	२२७३९.००	१४३२५.००	३७०६४.००	१८७०२.४६	९६४७.७४	२८३५०.२०	७६.४९
३	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे	२२५४४.००	३९६२९.००	६२१७३.००	१६४३८.२८	२५०८१.२४	४१५१९.५२	६६.७८
	जम्मा	७३२७९.००	५४७५४.००	१२८०३३.००	५४१५१.३०	३५४९९.६७	८९६५०.९७	७०.०२

ख) केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम (ब.उ.शी.नं. ३१२०११०५)

क्र. सं.	आयोजनाको नाम	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला, हरिहरभवन, ललितपुर	६९५६४	७२४५	७६८०९	४९५७३.७४	५५०२.९८	५५०७६.७२	७१.७१
	जम्मा	६९५६४	७२४५	७६८०९	४९५७३.७४	५५०२.९८	५५०७६.७२	७१.७१

२.४ समष्टिगत वित्तीय प्रगति स्थिति

प्राथमिकता	कार्यक्रम सङ्ख्या	वार्षिक बजेट (रु. हजारमा)			वार्षिक खर्च (रु. हजारमा)			खर्च प्रतिशत
		चालु	पूँजीगत	जम्मा	चालु	पूँजीगत	जम्मा	
१	७	४७२५८०१	६५८८३६	५३८४६५७	३२११३७.८०	२६८९७९३.२३	४९.९५	
२	२	१४२८४३	६१९९९	२०४८४२	४१००२.६६	१४४७२७.६९	७०.६५	
जम्मा	९	४८६८६४४	७२०८३५	५५८९४७९	३६२१४०.४६	२८३४५२०.९२	५०.७१	

२.५ वर्गीकृत वार्षिक प्रगति स्थिति

भारित तथा वित्तीय प्रगति	वार्षिक	
	P1 (७)	P2 (२)
भारित	वित्तीय	भारित
७	७	२
३	२	०

वार्षिक	P1 (७)		P2 (२)	
	भारित	वित्तीय	भारित	वित्तीय
	५० प्रतिशतभन्दा कम	४	०	२
आयोजना/कार्यक्रम सङ्ख्या	०	१	०	

२.६ भारित तथा वित्तीय प्रगति स्थिति

बजेट उपशीर्षक नं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	वार्षिक		वार्षिक अवाधिको	
		बजेट रु. हजारमा	खर्च रु. हजारमा	भारित प्रगति प्रतिशत	वित्तीय प्रगति प्रतिशत
	केन्द्रस्तर प्रथम प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P1)				
३१२०१०११	कृषि विभाग	२९२०६३९	१६७२४३८.६४	५९.८९	५७.२६
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२८५७६२	१५५८१४.१५	७०.५७	५४.५३
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलावाली विकास कार्यक्रम	१४७७०१	११६७८३.२९	९२.५३	७९.०७
३१२०११०४	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१५२५०१	८१४४४.८८	७०.७	५३.४
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	२९८४९९	२४९६६३.६८	९०.३४	८३.६४
३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	१३७३३६	११७३९७.२६	९२.४५	८५.४८
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	१४४२२१९	२९६२५१.३४	६७	२०.५४
	केन्द्रस्तर प्रथम प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P1) को जम्मा	५३८४६५७	२६८१७९३.२३	६५.८८	४९.९५
	केन्द्रस्तर दोस्रो प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P2)	०			
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	१२८०३३	८९६५०.९७	८७.४६	७०.०२
३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	७६८०९	५५०७६.७२	८९.९३	७४.२९
	केन्द्रस्तर दोस्रो प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P2) को जम्मा	२०४८४२	१४४७२७.६९	८८.४२	७०.६५
	कृषि विभागको कुल जम्मा	५५८९९९१	२८३४५२०.९२	६६.९	५०.७१

२.७ बजेट वक्तव्यमा उल्लिखित बुँदाहरू अन्तर्गतका क्रियाकलाप र प्रगति विवरण (आ.व. २०८१/८२)

नीति तथा कार्यक्रम (१)	बजेट बक्तव्य (२)	मुख्य क्रियाकलाप (३)	हालसम्मको प्रगति
	<p>३१. कृषिको व्यावसायीकरण र आधुनिकीकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरिनेछ। सरकारी, निजी, सहकारी तथा विकास साझेदारबाट कृषि क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गर्न विक्रम सम्बत् २०८१ देखि २०९१ सम्मको अवधिलाई कृषिमा लगानी दशक घोषणा गरिएको छ। भूगोल, बजार सम्भाव्यता एवम् पारिस्थितिकीय विशिष्टता अनुकूल संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट कृषि उपजको विशेष क्षेत्र पहिचान गरी उत्पादन प्रवर्द्धन गरिनेछ।</p>	<p>कृषिमा लगानी दशकको लागि सञ्चार अभियान</p>	<p>कृषि क्षेत्रमा तीनै तहका सरकार, निजी क्षेत्र र विकास साझेदारबाट सम्भाव्य लगानीका क्षेत्रहरूको पहिचान सम्बन्धी दस्तावेज तयार भएको।</p>
	<p>३५: मसिनो तथा वासनादार धान, उखु, मकै, दूध, माछा, मासु, कफी, चिया, अदुवा, बेसार, अकवरे खुर्सानी, प्याज, आलु लगायतका कृषि बालीको उत्पादन प्रवर्द्धन गर्न उन्नत बीउ, सिँचाई लगायतमा अनुदान उपलब्ध गराई उत्पादित उपजको बजार सुनिश्चित गरिनेछ। चैते धान र हिउँदे मकै विस्तारका साथै रैथाने बालीको उत्पादन तथा उपभोग प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक रकम विनियोजन गरेको छु।</p>	<p>अनुमति प्राप्त स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई बीउ बिक्रीको आधारमा प्रोत्साहन अनुदान (धान २०० मे. टन, गहुँ ३०० मे. टन, मकै ५० मे. टन) - वार्षिक एकमुष्ट ५५० मे. टन</p>	<p>३५० मे टन स्रोत बीउ उत्पादन थरी बिक्री गरिएको।</p>
		<p>खाद्यान्न बालीको स्रोत बीउ उत्पादन (कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर र कृषि विकास फार्म झापामा खाद्यान्न बालीको स्रोत बीउ उत्पादन र बिक्री वितरण वार्षिक लक्ष्य - १३९ मे. टन)</p>	<p>१३९ मे. टन स्रोत बीउ उत्पादन गरिएको।</p>

नीति तथा कार्यक्रम (१)	बजेट बक्तव्य (२)	मुख्य क्रियाकलाप (३)	हालसम्मको प्रगति
	<p>३७ : पहाडी र उच्चपहाडी क्षेत्रका दुई हजार हेक्टर जग्गामा फलफूल खेती विस्तार गरिन्छ। आगामी आर्थिक वर्ष फलफूलको कम्तीमा सात लाख गुणस्तरीय बिरुवा उत्पादन गर्ने गरी चौध सरकारी फर्मको क्षमता विस्तार गरिनेछ। टिश्युकल्चर प्रविधिद्वारा बिरुवा उत्पादन गर्न अत्याधुनिक प्रयोगशाला स्थापना गरिनेछ। फलफूल क्षेत्र विकासका लागि रु. १ अर्ब ४४ करोड विनियोजन गरेको छ।</p>	<p>विभाग, प्रदेश सरकार एवम् नार्क अन्तर्गतका १२ वटा सरकारी फार्मको क्षमता विस्तार गर्ने</p>	<p>CW01-AA: Letter of intent issued. CW01-AB: ADB will hire the expert for design facilitation thus hold for implementation. CW02: No bid received on first call (९ Feb २०२५). Re-bid on १६ April २०२५ through e-GP. Waiting of NoL from ADB for agreement CW03 and CW04: Bid published through e-GP, ३ bids per package received and evaluated. Waiting of NoL from ADB for agreement. CW05-A: Bid published through e-GP CW07-A: Contract awarded and at work initiation stage. CW08-A: Contract awarded and at work initiation stage. CW05-B, CW 06, CW07-B: Design, cost estimates prepared. Preparation of bid document ongoing.</p>
		<p>पहाडी र उच्चपहाडी क्षेत्रका एक हजार हेक्टर जग्गामा फलफूल खेती विस्तार गर्ने</p>	<p>१०६७.५५ हेक्टरका लागि सम्झौता भई कार्यान्वयनका क्रममा रहेको हालसम्म २५९.०५ हेक्टरमा नयाँ बगैँचा स्थापना भएको</p>
	<p>४०: जैविक एवम् प्राङ्गारिक मलको उत्पादन तथा उपयोगलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ। रासायनिक विषादीको उपयोगलाई निरत्साहित गरी जैविक विषादीको प्रवर्द्धन गरिनेछ।</p>	<ul style="list-style-type: none"> सुक्ष्म जीवजन्य जैविक विषादीहरूको प्रयोगशाला परीक्षण र उत्पादन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने कृषकहरूमा सेवा प्रवाह गर्न प्रादेशिक कृषि प्रयोगशालाहरूलाई सुक्ष्म जीवजन्य Biocontrol agents (Trichoderma) आदिको Mother culture उपलब्ध गराउने। 	<ul style="list-style-type: none"> Mass production of biopesticides and their use in agricultural pest management विषयक TCP मार्फत तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरी सुक्ष्म जीवहरूको Mother culture प्रादेशिक प्रयोगशालाहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई आफ्नो क्षेत्रमा उत्पादन गर्न आवश्यकता अनुसार उपलब्ध गरिएको। प्रादेशिक कृषि प्रयोगशालामा कार्यरत ८ जना प्राविधिक कर्मचारीहरूलाई बाली संरक्षण प्रयोगशाला सञ्चालन तालिमको अवधिमा Trichoderma को Mother culture, तथा Sub-Culture तयार गर्ने सम्बन्धी प्रविधि विस्तार गरिएको तथा Mother culture उपलब्ध गराइएको।

नीति तथा कार्यक्रम (१)	बजेट बक्तव्य (२)	मुख्य क्रियाकलाप (३)	हालसम्मको प्रगति
			<ul style="list-style-type: none"> Trichoderma को pure culture वितरणको आइ पि एम स्रोत केन्द्रमा, प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजना, परियोजना कार्यन्वयन एकाइ, सिन्धुलीमा अदुवा बालीमा Trichoderma को प्रभावकारिता अध्ययनका लागि ३ प्याकेट Mass Culture गरिएको Trichoderma उपलब्ध गराइएको एवम् काभ्रेको खोपासीमा कृषि सूचना तथा प्रशिक्षण केन्द्रद्वारा सञ्चालन भइरहेको अधिकृतस्तरीय IPM ToT तालिमको लागि १५ प्याकेट Mass Culture गरिएको Trichoderma उपलब्ध गराइएको। Trichoderma को pure culture काभ्रे तथा सिन्धुपाल्चोक जिल्लाबाट माटोको नमुना सङ्कलन गरी Isolation गरी Mother Culture संरक्षण गरी राखिएको।
	<p>४२: कृषि उपजको निर्यात प्रवर्द्धन गर्न अन्तर्राष्ट्रिय र प्रमुख आन्तरिक विमानस्थलमा शीत भण्डार स्थापना गरिनेछ। निर्यात गरिने कृषि उपजको प्रमाणीकरण र प्रयोगशाला परीक्षण शुल्कमा सहजीकरण गरिनेछ।</p>	<p>कृषि उपजको निर्यात प्रवर्द्धन गर्न विभुवन अन्तर्राष्ट्रिय र विमानस्थलमा शीत भण्डार स्थापना</p>	<p>नागरिक उड्यान प्राधिकरणमा पत्राचार तथा स्थलगत अनुगमन र छलफल गर्दा हाल बैरहेका २ वटा कोल्ड स्टोरेजसमेत पूर्ण रूपमा सञ्चालनमा नआएको र थप आवश्यक नपने भन्ने जानकारी प्राप्त भएको</p>
	<p>४७: उखुखेती प्रवर्द्धनका लागि किसानलाई प्रोत्साहन गर्न रु. २ अर्ब २५ करोड विनियोजन गरेको छु।</p>	<p>उखु उत्पादक कृषकहरूलाई प्रोत्साहन उपलब्ध गराउने</p>	<ul style="list-style-type: none"> आ.व. २०८०/८१ क्रसिड भएको उखु बापतको को ७० प्रति क्वीन्टलका दरले गत रु. १ अर्ब ४४ करोड ९२ लाख ३८ हजार रकम प्रोत्साहन अनुदान रकम उपलब्ध भएको। नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०८२/३/२३ को निर्णयानुसार आ.व. २०८१/८२ को उखु उत्पादक कृषकहरूलाई उखु बिक्री गरी क्रसिड गराए बापत रु. ३५ प्रति क्वीन्टलका दरले रु. ७५ करोड बराबरको रकम प्रोत्साहन अनुदानका लागि मिति २०८२। ०३। २५ मा मन्त्रालय पेश गरिएको। तर बाँडफाँड स्वीकृति भई नआएको हुँदा खर्च हुन नसकेको।

नीति तथा कार्यक्रम (१)	बजेट बक्तव्य (२)	मुख्य क्रियाकलाप (३)	हालसम्मको प्रगति
<p>३८ : उत्पादन चक्र सुरु हुनुपूर्व नै आधारभूत कृषि उपज तथा पशुजन्य उत्पादनको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकिएको छ। तीनै तहको सहकार्यमा न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकिएका कृषि उपज खरिद एवम् व्यावसायिक उत्पादकसँग अग्रिम खरिद सम्झौता गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ। कृषि उत्पादनको वितरणलाई सहज बनाउन निजी र सहकारी क्षेत्रको संलग्नतामा भाडारण क्षमता वृद्धि गरिनेछ।</p>	<p>४७: साना किसानको बाली तथा पशुपन्छी बीमाको प्रिमियममा अनुदान प्रदान गर्न रु. १ अर्ब ६५ करोड छुट्टयाएको छ।</p>	<p>बाली बीमा प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने (विगत वर्षहरूको समेत)</p>	<p>बाली बीमा प्रवर्द्धनका लागि बीमा प्रिमियममा ८० प्रतिशत अनुदान बापत बीमा कम्पनीहरूलाई मिति २०८०-वैशाख देखि २०८१ असोज सम्मको रु. १७ करोड ०६ लाख रकम भुक्तानी गरिएको। मौसम सूचकांकको आधारमा गरिएको बीमाका सम्बन्धमा परेको उजुरी छानविन भइरहेको र बीमा कम्पनीबाट केही बीमालेख रुजु हुन बाँकी भनी उल्लेख भई आएको रकम भुक्तानी हुन नसकेको।</p> <ul style="list-style-type: none"> • गहुँको न्यूनतम समर्थन मूल्य प्रतिक्वीन्टल रु. ३८६७ तोकिएको। • उखुको न्यूनतम खरिद मूल्य रु. ५८५ प्रति क्वीन्टल र प्रवर्द्धन खर्च रु. ३५ कायम भएको • चैते धानको न्यूनतम समर्थन मूल्य रु. २८००। ६९ कायम भएको • बों धानको न्यूनतम समर्थन मूल्य निर्धारणका लागि विभागाबाट सिफारिस भएकोमा मन्त्रपरिषदबाट निर्णय हुन बाँकी रहेको
<p>४२: सङ्घीय थोक बजारहरूमा आन्तरिक उत्पादन तथा आयातित ताजा तरकारी तथा फलफूलमा RBPR (द्रुत विषादी परीक्षण विधि) प्रयोग गरी विषादी अवशेष परीक्षण गर्ने।</p>	<p>सङ्घीय थोक बजारहरूमा ताजा तरकारी तथा फलफूलमा RBPR (द्रुत विषादी परीक्षण विधि) प्रयोग गरी विषादी अवशेष परीक्षण गर्ने।</p>	<p>सङ्घीय थोक बजारहरूमा ताजा फलफूलमा RBPR (द्रुत विषादी परीक्षण विधि) प्रयोग गरी विषादी अवशेष परीक्षण गर्ने।</p>	<ul style="list-style-type: none"> • सङ्घीय थोक बजारहरूमा रहेको विषादी अवशेष द्रुत परीक्षण प्रयोगशालाहरूद्वारा ताजा तरकारी तथा फलफूलमा RBPR (द्रुत विषादी परीक्षण विधि) प्रयोग गरी विषादी अवशेष परीक्षण आ.व. २०८१/८२ मा २९५८९ वटा तरकारी तथा फलफूलको नमुनामा कार्बामेट र अर्गानोफस्फेट समूहका कीटनाशक विषादीहरूको अवशेष परीक्षण गरिएकोमा २८३३६ वटा नमुनाहरू उपभोग योग्य देखिएको, ८३ वटा नमुनाहरू क्वारान्टिन गर्नु पर्ने र १७० वटा नमुनाहरू उपभोग अयोग्य देखिएकोले नष्ट गरिएको।
	<p>RBPR (द्रुत विधिबाट विषादी परीक्षण) ल्याब स्थापना गर्ने</p>	<p>११ बटै सङ्घीय बजारमा RBPR ल्याब सञ्चालन भएको।</p>	

६ २.८ प्रगति नपुगका क्रियाकलापहरू र कारणहरू

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	वार्षिक प्रगति स्थिति (%)		प्रगति कम हुनाका कारणहरू
		भारित	वित्तीय	
१	कृषि विभाग	५९.८९	५७.२६	१. उखुका कृषकहरूलाई प्रदान गरिने अनुदानबारे मन्त्रपरिषद्को निर्णय मिति २०८२।०३।२५ गते भएको र सोको भुक्तानीका लागि सोही मन्त्रालयमा पेश गरिएको तर भुक्तानी हुन नसकिएको। २. बीमा भुक्तानीका क्रममा उत्पादनमा आधारित मौसम सुचाङ्क बीमालेख सम्बन्धी मुद्दा परेको हुनाले विनियोजित बजेटको तुलनामा निकै कम रकम भुक्तानी (रु. १७ करोड मात्र भुक्तानी भएको) भएको।
२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	७०.५७	५४.५३	१. बहुतल्लो कार्यालय भवन निर्माणको लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) तयारीको लागि प्रस्तावित बजेटको कमि भएको हुँदा यस कार्यक्रमको लागि विनियोजित बजेट (DPR) तयारी कार्यमा रकमान्तरको लागि कृषि विभागमार्फत टिप्पणी पेश भएको। २. यस कार्यक्रमहरूको लागि विनियोजित बजेटको स्रोत यु एस एड तर्फको रहेको तथा यु एस एड तर्फको रोक्का भएकोले हुन नसकेको। ३. बहुतल्लो कार्यालय भवन निर्माणको लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (DPR) तयारीको लागि प्रस्तावित बजेटको कमि भएको हुँदा कृषि विभागमार्फत रकमान्तरको लागि टिप्पणी पेश भएको। ४. स्वीकृत बजेट कम भएको हुँदा कार्य हुन नसक्ने भएकोले बजेट अभ्यर्पणमा पठाएको। ५. डिप ट्युबवेल माग भएका स्थानहरूको प्रारम्भिक अध्ययन गरी सम्भाव्य स्थानहरूको पहिचान गरी कार्यक्षेत्रगत शर्त तथा लागत अनुमान तयारीको चरणमा रहेको। ६. भूमिगत नाला निर्माण कार्य गहु बाली कोटपछि खेत खाली रहेको अवस्थामा मात्र गर्न सकिने भएको हुँदा हाल पम्प हाउस निर्माण भइरहेको। ७. डिप ट्युबवेल समितिको अध्यक्षहरूको सञ्चालन व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिममा नै अपरेटरको तालिम पनि प्रदान गरेको हुँदा कार्यक्रम नगरिएको।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	वार्षिक प्रगति स्थिति (%)		प्रगति कम हुनाका कारणहरू
		भारित	वित्तीय	
३	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलावाली विकास कार्यक्रम	९२.५३	७९.०७	<p>१. दरबन्दी अनुसार कर्मचारी नभएकोले वित्तीय प्रगति कम भएको। अनुगमनको लागि प्रयोग हुने चार पाइप्रे गाडी चालु अवस्थामा नरहेको। प्याजको गानो भण्डारणको प्राविधिक मापदण्ड तयारीका लागि भारत भ्रमण कार्यक्रमको फाइल अर्थ मन्त्रालयले स्वीकृत नभएको।</p> <p>२. दरबन्दी अनुसार कर्मचारी नभएकोले वित्तीय प्रगति कम भएको। बजेट रोक्काका कारण प्रगति नपुग।</p> <p>३. तरकारी खेतीको बाली संरक्षणमा प्रयोग भइरहेका उद्योगी स्थानीय प्रविधिहरूको पहिचान तथा अभिलेखिकरणका लागि तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा काठमाडौँ सेरोफेरोमा व्यावसायिक रूपमा तरकारी उत्पादन गरेकोमा स्थानीय/घरायसी प्रविधिहरू प्रयोग गरेको नपाइएको।</p> <p>४. गुणस्तरीय बीउ लेबलिङ तथा प्याकेजिङ सामग्री खरिदका लागि बजेट अपुग रहेको।</p> <p>५. बीउ प्याकिङको लागि मेसिन खरिदको बजेट अभ्यर्षण गरिएको। पुरानो मेसिन मर्मत गरी प्रयोगमा आएको हुनाले नयाँ मेसिन आवश्यक नरहेको।</p> <p>६. बजेट रोक्काका कारणले लक्ष्य अनुसार कार्यक्रमहरू समयमा सञ्चालन गर्न नसकिएको।</p>
४	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	७०.७	५३.४	<p>१. यस कार्यालयका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरूको बजेट USAID तर्फ रहेको र USAID नेपालको मिति २०८१/१०/१२ (January 25, 2025) को अर्थ मन्त्रालयलाई लेखी यस केन्द्रमा मिति २०८१/१०/१४ मा बोधार्थ प्राप्त भएपश्चात् USAID तर्फबाट हुँदै गरेको सोधभर्ना हुने अनुदानतर्फका सबै कार्यक्रमहरू रोक्का गर्नु भनी जानकारी प्राप्त भएपश्चात् यस कार्यालयबाट सम्पादन गरिने क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न नसकिएको।</p> <p>२. धानको Inbred Line (प्रजनन बिउ) NARC ले Property right भनी बीउ खरिद गर्न नसकेको हुनाले धानको Inbred Line कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नसकिएको।</p> <p>३. बजेट अपुगाका कारण ५ विघा लक्ष्यमा जम्मा ३.१८७५ विघा (२०२५० वर्ग मिटर) मा मात्र कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिएको।</p>

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रमको नाम	वार्षिक प्रगति स्थिति (%)		प्रगति कम हुनाका कारणहरू
		भारित	वित्तीय	
५	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	६७	२०.५४	<p>१. सञ्चालन मोडालिटीमा सहमति हुन बाँकी, एसियाली विकास बैंकबाट निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोषको Due deli- gence को प्रक्रियामा ढिलाई।</p> <p>२. अनुदाग्राही छनौटका क्रममा रहेकोले तालिम लगायत विरवा रोपणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न ढिलाई भएको।</p> <p>३. तालिम सञ्चालनको लागि आवश्यक POP प्राप्त नभएको साथै TOI सञ्चालन लागि प्रशिक्षक तयार नभएको।</p> <p>४. फिन्डमा कार्यरत कर्मचारीहरू बरौचा स्थापनाका कार्यमा कृपकहरूलाई सहजीकरणमा व्यस्त भएकाले सहभागीहरूको समय अभावका कारण सञ्चालन हुन नसकेको।</p> <p>५. फार्म पूँजीगत सुधार कार्यक्रम (hi-tech नर्सरी, स्क्रिन हाउस निर्माण) का लागि PIU मा निर्माण कार्यको विस्तृत डिजाइन तथा लागत अनुमान सम्बन्धी प्राविधिक विन्न नभएकोले सञ्चालन हुन नसकिएको।</p> <p>६. वर्षे फलफूलवालीको हकमा आ.व. २०८२/८३ असोज मसान्तसम्म र हिउँदे फलफूलको हकमा आ.व. २०८२/८३ चैत मसान्तसम्म सम्झौता कायम रहेको हुँदा चालु आ.व २०८१/८२ मा भुक्तानी नभएको।</p> <p>७. सुकखा फलफूल विकास केन्द्र, बैतडीको पूँजीगत सुधार कार्यक्रम (घर निर्माण, वर्षाको पानी सङ्कलन गर्ने पोखरी निर्माण, निकास प्रणाली निर्माण, गरा सुधार तथा पाले घर निर्माण) (गत आ.व. को निरन्तरता) कार्यक्रम सञ्चालनका लागि Design and Estimate भएर bid document तयार भएको र ADB बाट NoL पनि आएको तर PPMO बाट E-bid को Admin ID स्वीकृत भई नआएकोले सञ्चालन गर्न नसकिएको।</p>
६	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	८७.४६	७०.०२	<p>१. बोलपत्र माग गरिएकोमा कम रकममा बोलपत्र स्वीकृत भएकोले वित्तीय प्रगति कम भएको।</p>
७	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	८९.९३	७४.२९	<p>१. खरिदका क्रममा कार्यालयलाई प्राप्त भएको Synthetic pyrethroids तथा DTC fungicide test kit को गुणस्तर यकिन गर्दा गुणस्तरीय नपाईएको हुँदा फिर्ता गरिएको हुँदा खरिद कार्य नभएको।</p> <p>२. DTC र Synthetic Pyrethroid विषादीको खरिद कार्य प्राविधिक कारणले हुन नसक्दा परामर्श सेवा हालका लागि जरुरी नदेखिएको।</p> <p>३. सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहमा सञ्चालित RBPR प्रयोगशालाहरूको Technical Audit सम्बन्धी कार्यविधि नबनेको तथा Audit प्रक्रिया तर्जुमा नभई हाललाई Technical Audit, Data Compilation तथा प्रतिवेदन तयारी सञ्चालन गर्न नसकिएको।</p> <p>४. विषादी अवशेष परीक्षण सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन कार्य निरन्तर भइरहेको तथा सो सम्बन्धी छुट्टै अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम हाललाई आवश्यक नदेखिएको।</p> <p>५. उपकरण खरिदका लागि तयार गरिएको specification बमोजिमका उपकरणहरूको लागि बजेट कटौतीका कारण बजेट अपर्याप्त भएकाले खरिद कार्य सम्पन्न हुन नसकिएको।</p>

कार्यक्रम/आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू

३.१ कृषि विभाग

३.१.१ मुख्य क्रियाकलापहरू

- प्रमुख उदयीमान बालीहरू (emerging crops), फलफूल बाली किवी, एभोकाडो, ड्रगनफ्रुट र स्ट्रबेरी, पुष्प व्यवसाय क्षेत्र तथा प्रमुख तरकारी तथा मसलाबालीहरूको उत्पादन विधि, बजारीकरण, प्रमुख रोगकीरा, उत्पादनोपरान्त अवस्था सोसँग सम्बन्धित नयाँ प्रविधि, प्रमुख समस्या र सोको समाधानबारे अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको,
- बागवानी विज्ञहरूको सहभागितामा सङ्घीय बागवानी फार्म, कफी विकास केन्द्र, आँपचौर, गुल्मी र प्रदेशस्तरीय फार्म, बागवानी विकास केन्द्र, दार्मा, हुम्लाको अनुगमन गरी समस्या पहिचान तथा समाधानका लागि प्राविधिक पृष्ठपोषण गरिएको,
- सङ्घीय सरकारी फार्म तथा सङ्घीय कृषि बजारहरूको जग्गा लगायतका सम्पत्तिको सुरक्षा,
- कृषि सम्बन्धी वैदेशिक सन्धि, सम्झौता, समझदारी, सहयोग, आयोजना लगायतका विषयमा मन्त्रालयलाई पृष्ठपोषण,
- स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र योजना तर्जुमामा सहयोग,
- केन्द्रीय बजारहरूको पूर्वाधार निर्माण एवम् सुदृढीकरण,
- सङ्घीय फार्म केन्द्रमार्फत स्रोत बीउबिजन तथा बेर्ना उत्पादन, वितरण एवम् विशेषज्ञ सेवा प्रवाह,
- बाली बीमा प्रवर्द्धन,
- उखु उत्पादन अनुदान वितरणको व्यवस्थापन,
- न्यूनतम समर्थन मूल्यको अध्ययन एवम् सिफारिस,
- बजार विकास तथा नियमन,
- प्रदेश तथा स्थानीय तहमा कार्यरत प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकास,
- रैथाने बाली प्रवर्द्धन,
- प्राङ्गारिक कृषि उपजको निर्यात प्रवर्द्धन,
- जनचेतनामूलक एवम् अन्तर्राष्ट्रिय गतिविधि-विश्व खाद्य दिवस, विश्व माटो दिवस, कृषि जैविक विविधता दिवस लगायत,
- सङ्घीय बजारहरूमा तरकारी एवम् फलफूलमा द्रुत विषादी अवशेष परीक्षण,
- मौरी, च्याउ तथा रेशमजन्य स्रोत बीज उत्पादन एवम् वितरण साथै क्षमता विकासका कार्यक्रम,
- बीउ बेर्नाहरूको सरकारी दररेट निर्धारणको लागि अध्ययन एवम् सिफारिस,
- माटो, मल र बीउबिजनको गुणस्तर परीक्षण तथा नियमन,
- कृषि यान्त्रिकीकरण प्रवर्द्धन।

३.१.१.२ प्रतिफल/उपलब्धिरू

३.१.१.१ उखुको न्यूनतम खरिद मूल्य निर्धारण/उखु उत्पादन प्रोत्साहन अनुदान

उखु बालीको लागि आ.व. २०८१/८२ मा चिनी मिलहरूले कृषकहरूलाई प्रति क्वीन्टल रु. ५८५ न्यूनतम खरिद मूल्य प्रदान गर्ने र त्यसमा नेपाल सरकारले रु. ७० प्रति क्वीन्टल थप प्रोत्साहन अनुदान प्रदान गर्ने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो र सो अनुरूप ६५८३५ कृषकहरूलाई रु. १ अर्ब ४२ करोड भुक्तानी गरिएको थियो। यस आ.व. २०८१/८२ को अन्तिममा नेपाल सरकारले प्रोत्साहन अनुदानको रकम रु. ३५।०० तय गरिएको भए तापनि सो अनुरूपको रकम भुक्तानी नगरिएको।

उखु कृषकलाई अनुदान दिने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५ (संशोधन २०७६) बमोजिम आ.व. २०८१/८२ मा उखु उत्पादक किसानलाई क्रसिड गरेको आ.व. र परिमाणको आधारमा प्रोत्साहन अनुदान वितरण गर्न तल तालिकामा उल्लिखित जिल्लाका कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयहरूमाफत रु. १ अर्ब ४२ करोड ८४ लाख २० हजार अनुदान रकम वितरण गरिएको थियो।

तालिका: उखु उत्पादक किसानलाई प्रोत्साहन अनुदान वितरण तुलनात्मक अवस्था

को.लो. नि.का.	उखु क्रसिड गरेको परिमाण (क्वी.) र आगामी आ.व. मा भुक्तानी भएको प्रोत्साहन अनुदान रकम (रु.)							कैफियत
	आ.व. २०७९/८० को क्रसिड	आ.व. २०८०/८१ को क्रसिड	जम्मा क्रसिड	(आ.व. २०८०/८१) अनुदान रकम रु	(आ.व. २०८१/८२) अनुदान रकम रु	अनुदान वृद्धिदर		
सुनसरी	१३६७०८६.४५	१८१७८३४.५१	३१८४९२०.९६	९५६९६०५१.५	१२७२४८४१५.७	३२.९७	बारा जिल्लाको आ.व २०७५/७६ मा ३०५६.२६ क्वी. उखुको भुक्तानी दिन बाँकी १९५१२.६५ (प्रति क्वी. रु.६५.२८) र आ.व २०७८/७९ मा २००७.४ क्वी. उखुको भुक्तानी दिन बाँकी १४०५१८ (प्रति क्वि रु. ७० अनुदान रकमसमेत २०८०/८१ मा समावेश भएको।	
सिराहा	१२१२२२६.६९	१४६५६५१.८५	२६७७९०८.५४	८४८५७९६८.३	१०२५९५६२९.५	२०.९०		
महोत्तरी	२६३९९९२.८९	२९०४५११.५९	५५४४५०४.४८	१८४७९९५०२.३	२०३३१५८११.३	१०.०२		
रौतहट	६७३७८६.९४	१२५०३८९.५६	१९२४१७६.५०	४७१६५०८५.८	८७५२७२६९.२	८५.५८		
सर्लाही	४१७९३२४.५९	४२४३५४५.७३	८४२२८७०.३२	२९२५५२७२१.३	२९७०४८२०१.१	१.५४		
नवलपरासी	२१४४८८८.३४	२४३४५००.४२	४५७९३८८.७६	१५०१४२१८३.८	१७०४१५०२९.४	१३.५०		
कञ्चनपुर	४४९३१७१.६४	३९२४४५४.६२	८४१७६२६.२६	३१४५२२०१४.८	२७४७११८२३.४	-१२.६६		
बारा	१९४१६३५.५४	२३६५१२१.७८	४३०६७५७.३२	१३५९०००६२.३	१६५५५८५२.६	२१.८२		
जम्मा	१८६५२१३.९	२०४०६०१०.०६	३९०५८१५३.९	१३०५६३५५९०.९	१४२८४२०७०४			

३.१.१.२ कृषि बीमा

प्राकृतिक तथा अन्य प्रकोपहरूबाट हुन सक्ने कृषि तथा पशुपन्छीको क्षतिबाट कृषि क्षेत्रको लगानीमा सुरक्षा प्रदान गरी कृषि पेशा प्रतिको आकर्षण बढाउन २०६९ सालदेखि विभिन्न कृषिजन्य बाली वस्तुमा कृषि बीमा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। आ.व. २०७१/७२ देखि कृषि बीमा अन्तर्गत पशुपन्छी बीमालाई पनि समावेश गरिएको छ। आ.व. २०७१/७२ देखि बीमा शुल्क रकममा ८० प्रतिशत अनुदान दिने व्यवस्था गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को आषाढ मसान्तसम्म कृषि बीमामार्फत कूल रु. ६ अर्ब ५९ करोड १६ लाख बराबरको कृषि क्षेत्रमा भएको लगानी र प्रतिफललाई सुरक्षण भएको थियो। सुरक्षण बीमाइक वापतको प्रिमियम शुल्क रु. ४२ करोड २४ लाखमध्ये प्रिमियम शुल्कको ८० प्रतिशत अनुदान रु. २४ करोड ८१ लाख भुक्तानी गरिएको थियो।

तालिका: कृषि बीमाको तुलनात्मक अवस्था

(रु. लाखमा)

क्र. स.	बीमा विवरण	आर्थिक वर्ष						वृद्धिदर
		२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	
१	बीमा लेख जारी सङ्ख्या	३८१८	५२०६	७२५४	८१७८	९७३०	१६७७	१८.९८
२	बीमाइक रकम	२६३८०	२९११८	३५७०२	४८४६०.१	६५५९१६	१९२८४.९१	१२५४
३	बीमा प्रिमियम शुल्क	११८१	१५३८	२०४२	२८७२.९३	४२२४.३	११२८.६७	४७.०४
४	अनुदान प्रिमियर	८८६	११५३	१०४५	२२८९.९२	३३७९	८८४.३१	४७.५६
५	कृषकले तिरेको प्रिमियर	२९५	३८५	३४९	५८३.०२	८४५.२२	२४४.३५	४४.९७
६	दावी भुक्तानी	४५९	१०४०	७२०३	३९७.४	२४७१.६	२१९१.०१	५२१.९
७	दावी भुक्तानी बीमा लेख सङ्ख्या		१९२३	५९८०	४२८	५७४३	११२३	१२४२

३.१.१.३ न्यूनतम समर्थन मूल्य

कृषकले उत्पादन लागतको आधारमा कृषि उपजको उचित मूल्य प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाई कृषि व्यवसाय प्रति आम नागरिकको आकर्षण बढाउने उद्देश्यले आर्थिक वर्ष २०८१/८२ का लागि प्रमुख खाद्यान्न बाली मध्ये धान, गहुँ र उखुको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोकिएको थियो।

तालिका: विभिन्न बाली वस्तुको न्यूनतम समर्थन मूल्यको तुलनात्मक विवरण

बाली	न्यूनतम समर्थन मूल्य (रु. प्रति क्वीन्टल)			
	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/०८२
उखु	५२०	५४०	५६५	५८५
मोटा धान	२७३५	२९६७	३१९८	३४१०.५१
मध्यम धान	२८८५	३१२८	३३६२	३५८०.६२
गहुँ			२७०७.२८	२८००.६९

३.१.१.४. सङ्घीय कृषि बजार स्थल

संघ अन्तर्गत ११ वटा कृषि उपज थोक बजारहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। ती कृषि उपज थोक बजार स्थल कृषि बजार विकास तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७३ अनुसार कृषि बजार व्यवस्थापन समिति गठन गरी समितिमार्फत भई सञ्चालन हुँदै आइरहेका छन्। उक्त कृषि उपज थोक बजार स्थलहरूको विस्तृत विवरण तल तालिकामा दिइएको छ।

कृषि विभाग मातहत रहेका कृषि बजार व्यवस्थापन समितिहरूको विवरण

क्र. सं.	बजारको नाम	जग्गाको क्षेत्रफल	जग्गाको स्वामित्व	केन्द्रमा दर्ता नं.	सटर सङ्ख्या (थोक/खुद्रा)	भाडामा लागेको सटर सङ्ख्या	कारोबार रकम आ.व. २०८१/८२	रु. हजारमा		बजारको वर्गीकरण
								औसत वार्षिक खर्च आ.व. २०८१/८२	औसत वार्षिक आम्दानी आ.व. २०८१/८२	
१	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, बिर्तामोड, झापा वडा नं. ५ कोशी प्रदेश	३ विघा १८ कठ्ठा	नेपाल सरकार खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग	१०	३४६	३४६	१०२५१६९१	११३६०	११३६०	क
२	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, धरान, सुनसरी वडा नं. १३ कोशी प्रदेश	१ विगाहा १३ कठ्ठा १२ धुर	नेपाल सरकार, तत्कालीन बजार विकास महाशाखा, हरिहरभवन	४	५८	५८	५७२८९७०	१२४२०	८४०१.००	क
३	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, ढल्केबर, धनुषा वडा नं. ६ मधेश प्रदेश	१ विगाहा ३ कठ्ठा ६ धुर	नेपाल सरकार खाद्य तथा कृषि बजार सेवा विभाग	७	१०८	१०८	१५९६४	५८३६.४९	५८३६.४९	क
४	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, कमलामाड, सिन्धुली वडा नं. ६ बागमती प्रदेश	४ कठ्ठा १२ धुर	नेपाल सरकार, नगरपालिका	९	७०	४५	३३९६१६	४५३९.३८	४३८६.४४	ख
५	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, कावसोती, नवलपरासी वडा नं. ६ गण्डकी प्रदेश	४ विगाहा	स्वामित्व वन मन्त्रालय, भोगाधिकार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	८	४०	४०	३८६९३	६६०६.१९	६६६९.९६	क

क्र. सं.	बजारको नाम	जग्गाको क्षेत्रफल	जग्गाको स्वामित्व	केन्द्रमा दर्ता नं.	सटर सङ्ख्या (थोक/खुद्रा)	भाडामा लागेको सटर सङ्ख्या	कारोबार रकम आ.व. २०८१/८२	औसत वार्षिक आमदानी आ.व. २०८१/८२	औसत वार्षिक खर्च आ.व. २०८१/८२	बजारको वर्गीकरण
६	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, पोखरा, कास्की वडा नं. ९ गण्डकी प्रदेश	४६ रोपनी	पोखरा उपत्यका नगर विकास समिति, पोखरा, कास्की	६	१५५	१५५	२०४४१	२४५५०.९३	२५४५८.४	क
७	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, बुटवल, रूपन्देही वडा नं. ११ लुम्बिनी प्रदेश	१ विगाहा ७ कछा	बुटवल उपमहानगरपालिका	३	७२	७२	७२४००९४	२४०८८.०३	१०६३८.०५	क
९	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, कोहलपुर, बाँके वडा नं. १२ लुम्बिनी प्रदेश	१ विगाहा	नेपाल सरकार, तत्कालीन बजार विकास महाशाखा	५	२९	२९	१७०८७५५	८३१३.९७	७६०७.८३	क
१०	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, बुलबुले, सुर्खेत वडा नं. १३ कर्णाली प्रदेश	१८ कछा	सुर्खेत नगर विकास समिति	२	५०	५०	१९०४७६४	७१५०.९९८	७१५०.९९८	क
११	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, अत्तरिया, कैलाली वडा नं. १४ सुदूरपश्चिम प्रदेश	३ विगाहा १५ कछा	स्वामित्व वन मन्त्रालय, भोगाधिकार कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	१	४४	४४	१९१३९२३	४४३९.२७	५१८३.२६	ख
१२	कृषि बजार व्यवस्थापन समिति, लालबन्दी, सर्लाही वडा नं. १५ मधेश प्रदेश	४ कछा + १४ कछा ऐलानी	कृषि थोक बजार व्यवस्थापन समिति लालबन्दीले नापी शाखामा दर्ता गरेको	११	खुल्ला स्टल ३६ वटा मात्र सटरबाला भाडा लाग्न शुरु हुन बाँकी	३६	१५१८९९९	३९२०.३८	३०८६.२९	क

३.१.१.४ लक्ष्य नतोकिएका सम्पन्न अन्य क्रियाकलापहरू (नीतिगत पृष्ठपोषण, समन्वयका

क्रियाकलाप आदि)

आ.व. २०८१/८२ मा कृषि विभागबाट तयार भई देहाय बमोजिमका कार्यविधिहरू स्वीकृत भएको:

क्र. सं.	कार्यविधि/निर्देशिका/मापदण्डहरू	स्वीकृत गर्ने निकाय र स्तर	स्वीकृत मिति
१	प्रदेश तथा स्थानीय तहमा सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/०६/२२
२	स्थानीय तहमा कृषि स्नातक प्राविधिक परिचालन कार्यविधि, २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/०५/११
३	कृषक समूह, सहकारी तथा कृषि उद्यमीहरूका लागि अनुदान व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/०१/०९
४	अगुवा कृषक परिचालन कार्यविधि, २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/०६/०२
५	निजी फलफूल नर्सरी सुदृढीकरण कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/०६/०२
६	डिजिटल स्वायत्त म्याप व्यवस्थापन कार्यविधि २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	२०८१/१०/१४
७	फलफूल विरुवा उत्पादन तथा व्यवस्थापन प्राविधिक मापदण्ड सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०८१	विभागीयमन्त्रीस्तर	२०८१/०६/०२
८	बाली उपचार शिविर कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि, २०८१	विभागीय मन्त्रीस्तर	
९	बीउ विजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८१	विभागीय, मन्त्रीस्तर	२०८१/११/१५
१०	बाली तथा पशुधन बीमाको प्रिमियममा अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यविधि, २०८१	विभागीय, मन्त्रीस्तर	२०८१/०६/१६

- सिँचाई आधुनिकीकरण अभिवृद्धि आयोजना सञ्चालनार्थ उर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाई मन्त्रालय तथा दातृ निकाय विश्व सञ्चालनार्थ समन्वय गरिएको,
- कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयलाई कृषि विकाससँग सम्बन्धित राय सुझाव दिनुका साथै सम्बन्धित वैदेशिक आयोजनाहरूको लागि राय प्रदान गर्ने,
- कृषि विभाग तथा मातहतका निकायहरूको वार्षिक प्रगति, कार्यक्रम सञ्चालनका क्रममा देखापरेका समस्या र तिनका समाधानका उपायबारे छलफल गरिएको। मन्त्रीस्तरिय समस्या समाधान बैठकका लागि पनि एजेन्डा तयार गरिएको,
- IMEP आयोजनाको PAM र आयोजना सम्झौता सम्बन्धमा कृषि हेर्ने मन्त्रालयबाट सहमति प्राप्त गर्न आवश्यक समन्वय गर्ने,
- कृषि थोक बजार विर्तामोडको लामो समयदेखि अवरुद्ध DPR पास गरिएको,
- CABI plantwiseको सहकार्यमा plant health clinic सञ्चालनका लागि आवश्यक तयारी गरिएको,
- JICAको समन्वयमा उच्च मूल्य कृषि विस्तुहरूको सम्भाव्यता अध्ययन टोलीबाट फिल्ड अनुगमन पश्चात प्राप्त रिपोर्ट सम्बन्धी छलफल भएको,
- कृषि विकाससँग सम्बन्धित समसामायिक विषयवस्तुका बारेमा विभिन्न फोरमहरूमा सहभागिता एवम् सूचना आदान प्रदान,
- कृषकले लागतका आधारमा उत्पादनको उचित मूल्य प्राप्त गर्ने गरी बाली लगाउनु पूर्व नै प्रमुख खाद्यान्न बाली धान र गहुँको न्यूनतम समर्थन मूल्य तथा उखुको न्यूनतम खरिद मूल्य निर्धारणको लागि प्राविधिक प्रतिवेदन तयार गरी मन्त्रालयमा पेश गरिएको। सोही अनुसार न्यूनतम समर्थन मूल्य तथा खरिद मूल्य निर्धारण भएको,

- प्राङ्गारिक मल, जीवाणु मल, सुक्ष्म तत्व मिश्रण, माटो सुधारक र बिरुवाको वृद्धिवर्धकहरूको प्रकार, बिक्री वितरण र खपत सम्बन्धी ईजाजत दिने, नवीकरण गर्ने,
- कृषि स्नातकमार्फत स्थानीय तहसँग समन्वय गरिएको। स्थानीय तहको कार्यक्रम तर्जुमाको दौरान आवश्यक सहयोग गरिएको,
- सङ्घीय बजारहरूको अनुगमन तथा आवश्यक मार्गदर्शन प्रदान,
- कृषि विभाग र मातहतका केन्द्र र आयोजनाहरूको योजना निर्माण, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा,
- प्रदेश मन्त्रालयसँग समन्वय,
- विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय एवम् राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय,
- खाद्य तथा कृषि सङ्गठन लगायतका विभिन्न निकायहरूसँग साझेदारी निर्माण गरी विश्व खाद्य दिवस सम्पन्न गरिएको।

३.२ कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर

३.२.१ प्रमुख क्रियाकलाप तथा उपलब्धि

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलाप/कार्यक्रम	उपलब्धिहरू
१	सङ्घीय कृषि थोक बजार पोखरामा बजारभित्रको बाटोमा ब्लक छान्ने कार्य	सङ्घीय कृषि थोक बजार पोखरामा बजार भित्रको थप १२० मिटर बाटो ब्लक छान्ने कार्य सम्पन्न भएको
२	सङ्घीय कृषि थोक बजार कोहलपुरमा गुरुयोजना अनुसार पूर्वाधार निर्माण	सङ्घीय कृषि थोक बजार कोहलपुरमा गुरुयोजना अनुसार ९ कोठाको बजार सेड निर्माणको कार्य सम्पन्न भएको
३	सङ्घीय कृषि थोक बजार सुर्खेतमा कम्पाउण्ड वाल तथा चमेना गृह निर्माण	सङ्घीय कृषि थोक बजार सुर्खेतमा चमेना गृह निर्माण सम्पन्न भएको
४	स्थानीय कृषि प्राविधिकहरूलाई कृषि उपज बजार सञ्चालन सम्बन्धी तथा बजारीकरणका लागि कार्यक्रम तयारी सम्बन्धी ५ दिने तालिम	१४ जना स्थानीय कृषि प्राविधिकहरूलाई तालिम प्रदान गरिएको
५	स्थानीयमा सशर्तमा हस्तान्तरण भएका कृषि पूर्वाधार तथा मेसिनरी सम्बन्धी कार्य सञ्चालनका लागि अभिमुखीकरण तथा सहजीकरण कार्यक्रम	मधेश प्रदेशका स्थानीय तहहरूका १६ जना कृषि प्राविधिकहरूलाई अभिमुखीकरण गरिएको
६	सङ्घीय कृषि थोक बजारहरूको विगत ५ वर्षको तथ्याङ्क सङ्कलन	सङ्घीय कृषि थोक बजारहरूको विगत ५ वर्षको तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रकाशन
७	खाद्यान्न बालीहरू तथा न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्नु पर्ने बालीहरूको लाभ लागत अध्ययन तथा प्रतिवेदन प्रकाशन	वर्षे धान र चैते धान न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्नु पर्ने बालीहरूको लाभ लागत अध्ययन गरिएको
८	मुख्य मुख्य ५ वटा फलफूल बालीहरूको लाभ लागत अध्ययन तथा प्रतिवेदन प्रकाशन	स्याउ, ओखर, सुन्तला, आँप, र केरा को बालीहरूको लाभ लागत अध्ययन तथा प्रतिवेदन तयार गरिएको

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलाप/कार्यक्रम	उपलब्धिहरू
९	मुख्य मुख्य ८ वटा तरकारी बालीहरूको लाभ लागत अध्ययन तथा प्रतिवेदन प्रकाशन	बन्दा, भन्टा, ब्रोकाउली, केराउ, प्याज, काक्रो, लसुन र भेडेखुर्सानीको बालीहरूको लाभ लागत अध्ययन तथा प्रतिवेदन तयार गरिएको
१०	खाद्यान्न वासलात तयारीका लागि आवश्यक मापदण्डहरू सम्बन्धी अध्ययन	धान गहुँ मकै फापर र जैको मिलिङ्गको अवस्थाबारेमा अध्ययन गरी प्रतिवेदन तयार गरिएको
११	उपभोग्य खाद्य वस्तुहरूको आवश्यकता तथा आपूर्ति विश्लेषण (Food Balance Sheet) तयार गरी प्रतिवेदन प्रकाशन गर्ने	उपभोग्य खाद्य वस्तुहरूको आवश्यकता तथा आपूर्ति विश्लेषण (Food Balance Sheet) तयार गरी प्रतिवेदन तयार गरिएको
१२	कृषकहरूबाट जनसहभागितामा नयाँ, अधुरा तथा विगतको डिप ट्युवेलमा भूमिगत नाला निर्माण कार्य	चितवन माडि-२, सर्लाही श्रीनगर-१, ईश्वरपुर-२, गौशाला रामनगर-२, बर्दिबास लामाटोल-१, भंगहा-१, चित्रपुर-१, हरिहरपुर-१,
१३	कृषक जनसहभागितामा पुरानो/विग्रिएको बोरिड (Well) मर्मत, पम्प मर्मत, नयाँ पम्प जडान, पम्प हाउस, विद्युतिकरण तथा नाला मर्मत कार्य	बेलक उदयपुर-२, बटेश्वर-१, नरेशखोर सर्लाही-१, ईटाटार गौशाला-१, बर्दिबास-१, मिथिला नकटाञ्जिज-२, कटहरी मोरङ-१, सिरहा-१,
१४	कृषि विभाग तथा फार्म केन्द्रको समन्वयमा डिप बोरिड सिँचाई पूर्वाधार निर्माण कार्य	सर्लाही फार्म समन्वयमा डिप बोरिड सिँचाई पूर्वाधार निर्माण कार्य
१५	कार्यालय फार्म क्षेत्रमा बोरिड कार्य	कार्यालय फार्म क्षेत्रमा बोरिड जाडान कार्य भएको
१६	कार्यालयको आवास तथा अतिथि भवन मर्मत कार्य	कार्यालयको आवास तथा अतिथि भवन मर्मत भएको

३.२.२ अन्य कार्यक्रमहरूको उपलब्धिहरू

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
कृषि यान्त्रीकरण सेवा प्रदायहहरूको तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि Portal तयारी	कृषि यान्त्रीकरण सेवा प्रदायहहरूको तथ्याङ्क सङ्कलनको लागि लागि CM-MIYT अन्तर्गत CSISA परियोजनाको सहयोगमा कृषि पूर्वाधार तथा कृषि यन्त्र सूचिकरण Portal बनाई तथ्याङ्क सङ्कलन र प्रकाशन गर्नको लागि विभिन्न चरणमा बैठक बसि हाल उक्त Portal हस्तान्तरण हुने प्रकृत्यामा रहेको।
माग र सम्भाव्यताको आधारमा कृषकहरूबाट जनसहभागितामा डिप ट्युवेल जडान कार्य	रूपन्देही हरैया-१, कावासोती-२, महोत्तरी गौशाला-३, बटेश्वर पाटोटोल-१, धनुषाधाम-१, सिरहा कर्जन्हा-१, गरी ९ वटा डिप ट्युवेल जडान गरिएको।
कृषकहरूबाट जनसहभागितामा नयाँ, अधुरा तथा विगतको डिप ट्युवेलमा पम्प हाउस निर्माण कार्य	गैडहवा-१, कावासोती-१, रौतहट वेल्ह-१, सर्लाही चन्द्रपुर-१, श्रीनगर-१, महोत्तरी गौशाला-२, बटेश्वर पाटोटोल-१, सिरहा कर्जन्हा-२, गरी १० वटा डिप ट्युवेलमा पम्प हाउस निर्माण गरिएको।
कृषकहरूबाट जनसहभागितामा नयाँ, अधुरा तथा विगतको डिप ट्युवेलमा विद्युतीकरण तथा ट्रान्सर्फमर जडान कार्य	गैडहवा-१, कावासोती-१, गैडाकोट-१, रौतहट वेल्ह-२, सर्लाही चन्द्रपुर-१, महोत्तरी गौशाला-२, बटेश्वर पाटोटोल-१, सिरहा कर्जन्हा-१, गरी १० वटा डिप ट्युवेलमा विद्युतीकरण तथा ट्रान्सर्फमर जडान कार्य गरिएको।
कृषकहरूबाट जनसहभागितामा नयाँ, अधुरा तथा विगतको डिप ट्युवेलमा विद्युतीय पम्प जडान कार्य	गैडहवा-१, कावासोती-२, गैडाकोट-१, रौतहट वेल्ह-२, सर्लाही चन्द्रपुर-१, महोत्तरी गौशाला-३, बटेश्वर पाटोटोल-१, सिरहा कर्जन्हा-२, गरी १३ वटा डिप ट्युवेलमा विद्युतीय पम्प जडान कार्य

सङ्घीय कृषि थोक बजार सुर्खेतमा चमेना गृह निर्माण कार्यको अवस्था

तरकारी तथा फलफूल बालीहरूको लाभ लागत अध्ययनको लागि तथ्याङ्क सङ्कलन

खाद्यन्न वातलातको मापदण्ड तयारीको लागि डाँटा सङ्कलनको लागि तथ्याङ्क सङ्कलन

स्थानीय तहका कृषि प्राविधिकहरूलाई व्यवसायीक योजना र बजारीकरण सम्बन्धी तालिम

माग र सम्भाव्यताको आधारमा कृषकहरूको जनसहभागितामा डिप ट्युववेल जडान कार्य

पम्प हाउस निर्माण, विद्युतिकरण तथा ट्रान्सफर्मर जडान कार्य, गैडहवा रूपन्देही महोत्तरी

भूमिगत नाला निर्माण कार्य, भंगाहा महोत्तरी

स्थानीयमा सशर्तमा हस्तान्तरण भएका कृषि पूर्वाधार तथा मेसिनरी सम्बन्धी कार्य सचालनका लागि अभिमुखीकरण तथा सहजीकरण कार्यक्रम

३.३ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास कार्यक्रम

३.३.१ राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला बाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- "Strengthening Seed Sector of Potato vegetable and spices Crops Theme" मा गोष्ठी सम्पन्न भई माथिल्लो निकायमा बीउ सम्बन्धी गर्नुपर्ने कार्यहरूको प्रतिवेदन तयार गरी पेश गरिएको,
- प्याजको गानो भण्डारणको प्राविधिक मापदण्ड तयार भएको,
- ३० जना बीउ बिजन निरीक्षक तथा बीउ बिक्षेपक तयार भएको,
- तरकारी विउ (सिमी -चौमासे सिमी, काक्रो-मधु), प्यूठाने रातो प्रमाणिकरणमा सहजीकरण भई कृषकलाई गुणस्तरीय बीउ उपलब्ध भएको,
- आलु तरकारी तथा मसलाबालीको बीउ प्रमाणीकरण सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन भएको,
- संघ तथा प्रदेशस्तरका बागवानी फार्म केन्द्रहरूको योजना तर्जुमा गोष्ठी सञ्चालन भएको,
- Organic Production Inspection सम्बन्धी अधिकृतस्तर तालिममा २३ जना कृषि अधिकृत सहभागी भएको,
- Vegetable Production Advisory Plan तयार भएको,
- उच्च प्रविधि प्रयोग गरी संरक्षित संरचनामा तरकारी खेती सम्बन्धी अधिकृतस्तरिय तालिम सञ्चालन भएको।

३.३.२. तरकारी बाली विकास केन्द्र

खुमलटार

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- भर्मिकम्पोष्ट संरचना निर्माण भएको,
- फार्मको जमिन संरक्षणको लागि Retaining Wall निर्माण भएको,
- फार्मको जमिनमा ढल तथा कूलो मर्मत तथा निर्माण भएको,
- फार्म परिसरमा बारबन्देज मर्मत, निर्माण तथा रङ्गरोगन भएको,
- व्यावसायिक तरकारी खेती तथा तरकारी बीउ उत्पादन सम्बन्धी कृषक स्तरीय तालिम (३ दिने) सञ्चालन भएको,
- संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सहायकस्तर कर्मचारीहरूलाई संरक्षित संरचनामा तरकारी खेती प्रविधि सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धी तालिम (५ दिने) सञ्चालन भएको,
- तरकारी बीउ तथा बेर्ना उत्पादन तथा वितरण भएको,
- हाइड्रोपोनिक्स तथा एक्वापोनिक्स विधि अपनाई तरकारी उत्पादनका लागि प्रदर्शनी सञ्चालन गरिएको
- विभिन्न तरकारी बालीहरूको उन्नत खेती प्रविधि/बालीपात्रो/रोगकीरा आदीको ब्राउसर प्रकाशन गरिएको,
- बाली उपचार शिविर सञ्चालन (आकस्मिक बाली संरक्षण सामग्री वितरण सहित) गरिएको।

Vegetable Production Advisory Plan तयारीका लागि फिल्ड सर्भे

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- विभिन्न तरकारी बालीहरूका ६ लाख ९ हजार बेर्नाहरू उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको।
- ५५४१ आलङ्कारिक फूलका बेर्ना उत्पादन गरी वितरण गरिएको।
- २९,९३,४०० प्याजको बेर्ना उत्पादन भएको।
- १२.३४ केजी सृजना गोलभेंडा उत्पादन भएको।

३.३.३. आलु बाली विकास केन्द्र निगाले, सिन्धुपाल्चोक

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

Tissue culture lab को लागि double distilled water उपकरण खरिद भएको,

- टिस्युकल्चर ल्यावमा In-vitro plant राख्ने Rack खरिद भएको,
- केन्द्रमा रहेका आलु क्युरिड हाउसको सुदृढीकरण भएको,
- रष्टिक स्टोर तथा पि.बि.एस उत्पादन गर्ने स्क्रिन हाउस सुदृढीकरण भएको,
- एरोपोनिक्स प्रविधिबाट आलु उत्पादन प्रदर्शनी कार्यक्रम सञ्चालन भएको,
- तन्तु प्रजनन प्रयोगशालामा ह्युमिडिफिकेशन डिह्युमिडिफिकेशन सेन्सरसहितको सिष्टम जडान गरिएको,
- बीउ उत्पादनका लागि स्थलगत तालिम सञ्चालन,
- आलुबालीका जर्मप्लाज्म सङ्कलन अध्ययन तथा सम्बर्द्धन गरिएको,
- चिप्स बनाउन उपयुक्त विभिन्न आयातित आलुका जातहरूको अध्ययन तथा परीक्षण गरिएको,
- टि.पि.एस बियाँ तथा बेसिक बीउ आलु उत्पादन गरिएको,

गोरखापत्र

देशभर गुणास्तरयुक्त बीउ आलु पुऱ्याउंदै आलुबाली विकास केन्द्र

गोरखापत्र मा उपलब्ध - ५ फोटोसहित विगतमा अर्जित आलुबाली विकास केन्द्रको कार्य अन्तर्गत गर्दै देशभर ५०० बढी बीउ जातका आलु १ नवंबर - पिकनकुमार मिश्र

गोरखापत्र अनलाइन

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- १ लाख ८ हजार वटा (लक्ष्यको तुलनामा २८ हजार बढी) पी.बि.एस आलु उत्पादन भएको।
- १९.५ के.जी. टि.पि.एस बियाँ उत्पादन भएको।
- ३० टन बेसिक बीउ उत्पादन भएको।

३.३.४ तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

तरकारीको मूल बीउ उत्पादन तथा वितरण गरिएको,

- तरकारी उन्नत बीउ उत्पादन तथा वितरण गरिएको,
- ८ वटा घुम्ती स्थलगत कृषक तालिमबाट १६९ जना कृषकहरूले प्रविधिक तालिम प्राप्त गरेका,
- कार्यालय तथा फार्म परिसर, आवास गृहहरू निर्माण/मर्मत तथा सुधार।

प्याज (जात: रेड क्रियोल) को मूल बीउ उत्पादन

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- तरकारीको मूल बीउ उत्पादन-१९९१ के.जी.
- तरकारीको उन्नत बीउ उत्पादन-५६१ के.जी.

३.३.५ अलैंची विकास केन्द्र, इलाम

क) प्रमुख क्रियाकलापहरू

- स्थानीय तह, प्रदेश र सङ्घीय परियोजनामा कार्यरत कृषि प्राविधिकहरूलाई अलैंची खेती प्रविधि सम्बन्धी तालिम,
- कार्यालयको छात्रावास मर्मत तथा रङ्गरोगन,
- कर्मचारी आवास गृह जाने बाटो निर्माण,
- कृषकको अलैंची बगानमा अलैंची बगान व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम,
- टिस्युकल्चर बिरुवा उत्पादनको लागि अलैंची माउबोट सङ्कलन तथा रोपण,
- हाइटेक नर्सरीमा भेडे खुर्सानी तथा काँक्रा उत्पादन प्रदर्शन,
- सुकमेलको प्रथम नर्सरी स्थापना,
- मसलाबाली जर्मप्लाज्म सङ्कलन तथा सम्बर्द्धन (अलैंची, अदुवा, अकवरे खुर्सानी)।

ख) प्रतिफल/उपलब्धिहरू

- प्रथम नर्सरीबाट ५० हजार र दोस्रो नर्सरीबाट १ लाखभन्दा धेरै अलैंची बिरुवा उत्पादन भएको।
- अध्ययन अनुसन्धानको लागि करिब ५ हजार सुकमेलको बेर्ना तयार भएको।
- १ लाख अलैंची बिक्री योग्य बिरुवा उत्पादन गरिएको।
- ५ हजार एभोकाडो बिरुवा उत्पादन भएको।
- १ लाख अलैंची बिक्री योग्य बिरुवा तयार भएको।
- मसलाबाली जर्मप्लाज्म सङ्कलन तथा सम्बर्द्धन (अलैंची, अदुवा, अकवरे खुर्सानी) गरिएको।

३.३.६ स्रोतकेन्द्रहरूबाट उत्पादित स्रोत बीज/बेर्नाहरूको एकमुष्ट विवरण

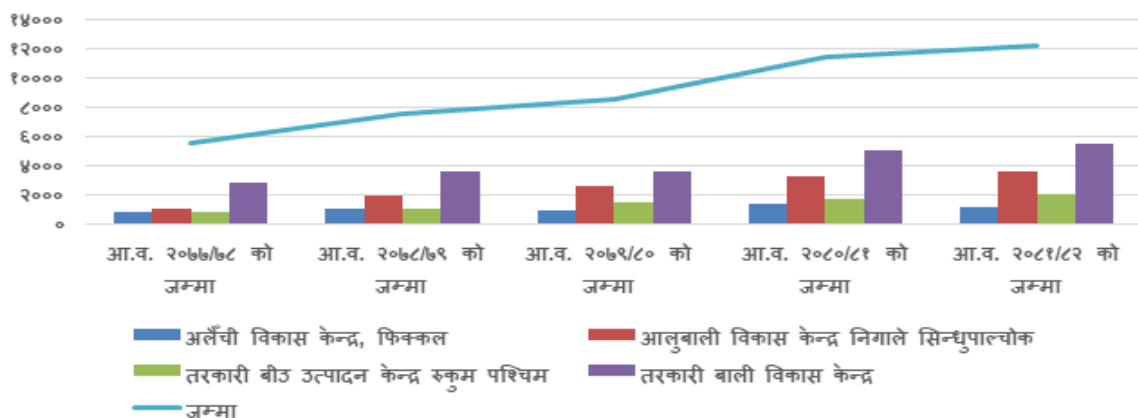
क्र. सं.	क्रियाकलाप	इकाई	उत्पादन	बिक्री (अधिल्लो आ.व. को स्टक बिक्रीसमेत)	मौज्दात	बिक्री मूल्य
१	तरकारी बेर्ना	सङ्ख्या	४३०६४७९	३६९७४७९	४३०६४७९	लहरे बाली १५/बेर्ना, हिउँदे बाली १.५/बेर्ना, प्याज ४० पैसा/बेर्ना, २.५/बेर्ना
२	सृजना गोलभेंडाको बीउ	के.जी.	२८.५	३५.०२	२८.५	१०५०००-११५०००/के.जी.
३	आलङ्कारिक फूल बीउ बेर्ना	सङ्ख्या	५५४१		५५४१	
४	बेसिक बीउ आलु उत्पादन	के.जी.	२०१००	१८०००	२०१००	७५ प्रति के.जी.

क्र. सं.	क्रियाकलाप	इकाई	उत्पादन	बिक्री (अघिल्लो आ.व. को स्टक बिक्रीसमेत)	मौज्दात	बिक्री मूल्य
५	टी.पी.एस. बियाँ उत्पादन	के.जी.	१९.५		१९.५	३५०००/के.जी.
६	पी.बि.एस. बियाँ उत्पादन	दाना	१०८२००	९०१५०	१०८२००	१८ प्रति दाना
७	विभिन्न तरकारी बालीहरूको मूल तथा उन्नत बीउ उत्पादन (अघिल्लो आ.व. को स्टक बिक्री)	के.जी.	३३८६	३१७२.९९	३३८६	प्याज मूल बीउ २०००/के.जी., रायो मूल बीउ १०००/के.जी., मूला/केराउ/सिमी मूल बीउ ३००-५००/के.जी., काँक्रो मूल बीउ ५०००/के.जी., स्वीसचाई/रामतोरिया/बोडि ३००/के.जी.
८	अलैंची बेर्ना उत्पादन	सङ्ख्या (हजारमा)	१५०		१५०	५ प्रति बेर्ना
९	आलु मूल बीउ	मे. टन	३	०.३	३	७० प्रति के.जी.
१०	एभोकाडो	सङ्ख्या	६०००		६०००	५० प्रति बेर्ना

३.३.७ राजश्व प्राप्तिको तुलनात्मक विवरण आ.व. २०७७-७८ देखि २०८१/८२ सम्म पछिल्लो ५ वर्षको (रु. हजारमा)

क्र. सं.	कार्यालय	आ.व. २०७७/७८ को जम्मा	आ.व. २०७८/७९ को जम्मा	आ.व. २०७९/८० को जम्मा	आ.व. २०८०/८१ को जम्मा	आ.व. २०८१/८२ को जम्मा
१	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल	७८९	१०३०	८८८.५४	१४२३.८१	११४४.
२	आलुबाली विकास केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	१०९४	१९३१	२५८१.०१४	३३००.०७९	३५५७.
३	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम पश्चिम	८६९	१०५०	१४९८.३८	१६६५.४१५९८	२०३७.
४	तरकारी बाली विकास केन्द्र	२८४१	३५७९	३६०६.५०७५	५०२१.९४८	५४६२.
	जम्मा	५५९३	७५९०	८५७४	११४११	१२२००

राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रमको विगत ५ वर्षको राजस्व संकलन

३.३.८ कार्यक्रम सञ्चालनमा देखिएका समस्याहरू

कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समाधानका प्रयासहरू
नीतिगत	
बीउ तथा बेर्नाको मूल्य समयानुकूल समायोजन नभएको सृजना गोलभेंडाको मूल्य बजार मूल्य अनुसार नहुनु	वार्षिक रूपमा मूल्य निर्धारण गर्नुपर्ने। केन्द्रलाई जानकारी गराएको। बजार मूल्य सङ्कलन गरी समय समयमा मूल्यमा हेरफेर गर्नु पर्ने। बजार मूल्य अनुसार मूल्य समायोजन हुनुपर्ने।
प्राविधिक	
<ul style="list-style-type: none"> अर्लैचीको मदरप्लान्ट उपलब्ध नभएको। तन्तु प्रजनन प्रयोगशालाबाट उत्पादित बिरुवाको लागि आवश्यक मदरकल्चर केन्द्रले उत्पादन गर्न नपाउनु। आ.वि.के. मा InVitro बिरुवा उत्पादनको लागि राष्ट्रिय आलुबाली अनुसन्धान कार्यक्रम खमलटारबाट आवश्यक Mother culture माग अनुसार उपलब्ध हुन नसकेको। बायोटेक्सिनसियनको दरबन्दी नरहेको 	<ul style="list-style-type: none"> अर्लैची विकास केन्द्रमा उत्पादन गर्न सुरु गरिएको। मापदण्ड परिवर्तन गर्नुपर्ने। NARC सँग समन्वय गरेको। यस वर्षबाट बासलात मार्फत माग पठाउन सुरु गरिएको। सेवा करारमा राखेको।
व्यवस्थापकीय	
फार्म केन्द्रहरूमा दरबन्दी अनुसार पदपूर्ति नभएकोले दैनिक कार्य सम्पादनमा असर परेको	कृषि विभागलाई समस्याका बारेमा जानकारी गराइएको।
माग तथा आवश्यकता बमोजिम तरकारी बालीहरूका बीउ तथा बेर्नाहरूको उत्पादनको लागि आवश्यक जमिनको अभाव।	जग्गा भाडामा लिई बीउ उत्पादन कार्य सुरु गरिएको।
आ.वि.के. निगालेमा डोरमेटोरी र कर्मचारी आवास भवन नपुग। र त.बी.उ.के. डोरमेटोरी भवन नपुग	आगामी आ.व. २०८२/८३ को कार्यक्रममा प्रस्ताव गरेको तर अन्तिम समयमा कार्यक्रम माथिबाट काटिएको।
सिँचाइ स्रोतको कमि जस्तै: बीउ बाली फुलिरहेको (Flowering+Seed Formation) अवस्थामा सिँचाइको चरम अभाव हुने	बैकल्पिक सिँचाइ प्रविधिका योजना (जस्तै: डिप बोरिङ, थोपा सिँचाइ प्रविधि) सञ्चालन गर्ने।

३.४ बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल

३.४.१ प्रमुख क्रियाकलाप तथा उपलब्धि

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलाप/कार्यक्रम	उपलब्धिहरू
१	मूल तथा प्रमाणित बीउ उत्पादकका लागि गुणस्तरीय बीउ उत्पादन, भण्डारण तथा बजारीकरण सम्बन्धी तालिम	विभिन्न जिल्लाका कृषक समूह, सहकारी, उद्यमी र कम्पनीका सदस्यहरू गरी २७ जनामा मूल तथा प्रमाणित बीउ उत्पादनको लागि गुणस्तरीय बीउ उत्पादन, भण्डारण तथा बजारीकरण सम्बन्धी विषयमा क्षमता अभिवृद्धि भएको।
२	बीउ चक्र सुदृढीकरणका लागि बीउ व्यवसायी तथा सरोकारवालाबीच अन्तरक्रिया	विभिन्न सरकारी, गैरसरकारी तथा बीउ उत्पादक कम्पनीका प्रतिनिधिसहितको उपस्थितिमा बीउ चक्र सुदृढीकरणबारे अन्तरक्रिया गरिएको।
३	सामुदायिक बीउ बैंक संघ नेपालसँगको समन्वयमा सामुदायिक बीउ बैंकहरूका प्रयास, उपलब्धि तथा आगामी कार्यदिशा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी	कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा रैथाने बाली प्रवर्द्धन कार्यमा संलग्न सामुदायिक बीउ बैंकबाट भए/गरेका प्रयास, उपलब्धि सम्बन्धमा सरोकारवालहरूबीच छलफलसहित गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो। उक्त गोष्ठीमा आगामी दिनमा सामुदायिक बीउ बैंकलाई अझै प्रभावकारी बनाउने सम्बन्धमा सुझाव सङ्कलन गरियो।
४	सङ्घीय सशर्त वित्तीय हस्तान्तरण भएका कार्यक्रमहरूको समीक्षा तथा अभिमुखीकरण गोष्ठी	मिति २०८१/०९/०९ गते तरहरा, सुनसरी, कोशी प्रदेश कृषि विकास निर्देशनालयको (NARC) सभाहलमा स्थानीय तहका ४३ जना तथा २०८२/०२/२२ गते कृषि विकास निर्देशनालय, गण्डकी प्रदेशको सभाहलमा स्थानीय तहका १९ जना प्राविधिक कर्मचारीहरूको सहभागितामा गोष्ठी सञ्चालन गरिएको थियो।
५	व्यावसायिक मकै खेती क्षेत्र विस्तार र बजार प्रवर्द्धन बारेमा उत्पादक, दाना उद्योग र सरोकारवालाबीच अन्तरक्रिया	खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण डिभिजन कार्यालय, विरगञ्ज, कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा, कृषि ज्ञान केन्द्र, स्थानीय तह, दाना उद्योगी, दाना सङ्कलन कर्ता र किसान सहित जम्मा ३८ जनाको उपस्थिति कार्यक्रममा व्यावसायिक मकै खेती क्षेत्र विस्तार र बजार प्रवर्द्धनमा सरोकारवालाहरूले खेल्नु पर्ने भूमिका र सुधार गर्नुपर्ने विषयमा छलफल गरिएको।
६	अनुमति प्राप्त स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई बीउ बिक्रीको आधारमा प्रोत्साहन अनुदान (धान २०० मे. टन, गहुँ ३०० मे. टन, मकै ५० मे. टन)	अनुमति प्राप्त स्रोत बीउ उत्पादकहरूलाई गहुँको बीउ बिक्रीको आधारमा प्रोत्साहन अनुदानको लागि ५ वटा बीउ उत्पादक संस्थाहरूले बीउ बिक्री गरी प्राप्त विवरणको आधारमा अनुदान वितरणको लागि मूल्याङ्कन भई कूल १४.९७९ मे.ट. बीउका लागि रु. ३४४५१७/(तीन लाख चौवालीस हजार पाँच सय सत्र) भुक्तानीको गरिएको।
७	प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाका बाली सम्बद्ध जोन तथा सुपरजोन इकाईहरूसँग फिल्ड तहमा पहिचान भएका समस्याहरू तथा सिकाइ आदान प्रदान सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी	कार्यक्रममा धान, मकै, गहुँ र दलहन सम्बद्ध फिल्डस्तरका समस्याहरू पहिचान भएको। बाली सम्बद्ध नार्कका वैज्ञानिकहरूबाट हाल विकास भएका नविनतम प्रविधिका बारेका जानकारी तथा PIU हरूबाट भई रहेका Best Practices हरूको सिकाइ आदान प्रदान भएको।
८	कृषि जैविक विविधता सर्भेक्षण तथा अभिलेखीकरण तालिम	स्थानीयस्तरका कृषि प्राविधिकहरूको जैविक विविधता सम्बन्धी रेकर्ड सङ्कलन तथा अभिलेखीकरण सीप क्षमतामा वृद्धि गर्ने उद्देश्य अनुरूप यस तालिम सञ्चालन गरिएको थियो।

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलाप/कार्यक्रम	उपलब्धिहरू
९	Plant Breeding and Genetics Society of Nepal (PBAGSoN) सँगको सहकार्यमा plant variety protection and farmers' right बारे सचेतना	Plant Breeding and Genetics Society of Nepal (PBAGSoN) सँगको सहकार्यमा plant variety protection and farmers' right बारे सचेतना कार्यक्रम अन्तर्गत मिति २०८१/०९/२२ र २३ गते वनस्पतिको जात संरक्षण र कृषक अधिकार विषयक अन्तरक्रिया गोष्ठी" सञ्चालन गरिएको थियो।
१०	रैथाने तथा कोदोजन्य बालीहरूको महत्त्वबारे सचेतना कार्यक्रम	कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयको कृषि संकाय, रामपुर, चितवनमा मिति २०८१/०८/२९ देखि २०८१/०९/०३ गतेसम्म आयोजना गरिएको कृषि प्रदर्शनी तथा कृषक मेला-२०८१ का अवसरमा विश्वविद्यालय र यस केन्द्रको सहकार्यमा " रैथाने तथा कोदोजन्य बाली प्रवर्द्धन विषयक अन्तरसम्वाद कार्यक्रम" आयोजना गरिएको थियो।
११	दलहन बाली उत्पादन प्रविधि सम्बन्धी स्थानीय तहका प्रविधिकलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम	स्थानीय तहका प्रविधिकहरू सहभागितामा सञ्चालन गरिएको तालिममा दलहन बाली खेती प्रविधि तथा अनुसन्धान केन्द्रबाट प्रचलित रोगकीरा, सहने जाता, क्षेत्र विशेष जात उत्पादनको अवस्था, विभिन्न समस्या, समाधान र जिज्ञाशाहरू प्रस्तुत दिएको तथा ग्रहण गरेको।
१२	धान गहुँ र मकै बालीका स्रोत संरक्षण प्रविधि सम्बन्धी स्थानीय तहका प्राविधिकलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम	स्थानीय तहका प्रविधिकहरू २० जनाको उपस्थितिमा सञ्चालन गरिएको तालिममा धान गहुँ र मकै बालीका स्रोत संरक्षण प्रविधि तथा अनुसन्धान केन्द्रबाट प्रचलित रोगकीरा, सहने जाता, क्षेत्र विशेष जात उत्पादनको अवस्था, विभिन्न समस्या, समाधान र जिज्ञाशाहरू प्रस्तुत दिइएको।
१३	राष्ट्रिय कृषि जैविक विविधता दिवस मनाउने तथा सप्ताहव्यापी कार्यक्रम मनाउने	"स्वस्थ जीवन र पर्यावरणका लागि कृषि जैविक विविधता" भन्ने नाराका साथ कृषि विभाग हरिहरभवन, ललितपुर परिसरमा करिब २०० जनाको सहभागितामा मिति २०८१/१०/०२ मूल समारोह कार्यक्रम तथा मिति २०८१/१०/०२ र ०३ गते कृषि जैविक विविधता तथा रैथाने बालीको उपज प्रदर्शनी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको। माघको पहिलो हप्ताभर कृषि जैविक विविधता संरक्षण र दिगो उपयोग बारे जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू आयोजना गरी मनाइएको।
१४	राष्ट्रिय धान दिवस तथा रोपाइँ महोत्सव	"धान बालीमा सघनता: खाद्यसुरक्षा र आत्मनिर्भरता" भन्ने मूल नाराका साथ २२औँ राष्ट्रिय धान दिवस तथा रोपाइँ महोत्सव २०८२, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् र राष्ट्रिय किसान आयोगको समन्वय एवम् सहकार्यमा राष्ट्रिय बाली विज्ञान अनुसन्धान केन्द्र, नार्क, खुमलटार परिसरमा मिति २०८२ असार १५ गते भव्यताका साथ आयोजना गरी मनाइएको। त्यस्तै नर्सरीमा धानको बेर्ना उत्पादन र सेवा दिएको कृषक/कृषक समूह/सहकारी संस्था, चैते धान उत्पादनमा उल्लेख्य योगदान दिने कृषक, रैथाने धानको संरक्षक र प्रवर्द्धक कृषक/कृषक समूह/सहकारी तथा धान बालीमा लामो समय काम गरी अनुसन्धान कार्यमा विशेष योगदान पुर्याएका वैज्ञानिकलाई पुरष्कृत एवम् सम्मान गरिएको।

३.४.२ अन्तर्गतका फार्महरूका प्रमुख गतिविधिहरू

१) कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
स्रोत बीउ उत्पादन कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> २५ हे. क्षेत्रफलमा धानबालीका ९ वटा जात उत्पादन गरी प्रशोधन गरी ल्याब परीक्षण मार रहेको। ११ हे. क्षेत्रफलमा मकै बालीको रामपुर कम्पोजित (खुलासेचित) तथा रामपुर हाइब्रिड १६ को बीउ उत्पादन गरिएको। १० हे. क्षेत्रफलमा गहुँ बालीको ४ जातहरूको बीउ उत्पादन तथा कटानी गरी भण्डारण गरिएको। २ हे. क्षेत्रफलमा तोरी बालीको प्रिती जातको बीउ उत्पादन तथा कटानी गरी भण्डारण गरिएको। १ हे. क्षेत्रफलमा मुसुरो बालीको शितल जातको स्रोत बीउ उत्पादन, कटानी गरी भण्डारण गरी राखिएको।
रैथाने जातको Diversity Block	<ul style="list-style-type: none"> ११५ जातको धानका रैथाने बाली Diversity Block मा लगाई संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गरिएको।
फार्म वरपरका स्थानहरूमा नयाँ प्रविधि/बीउ विजन सहयोग	<ul style="list-style-type: none"> समुसमुदायस्तरका बीउ उत्पादक कृषकहरूलाई गुणस्तरीय बीउ उत्पादन (खाद्यान्न बाली) सम्बन्धी जानकारी प्रदान भएको। स्थानीयस्तरका कृषक तथा अगुवा कृषकहरूले नेपाल सरकारको अनुमति प्राप्त संघ संस्थाहरूबाट उत्पादित बीउ प्रयोग गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका छन्।
हाइब्रिड उत्पादनका लागि In-bred Line उत्पादन कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> आगामी आ.व मा हाइब्रिड बीउ उत्पादन गर्ने बीउ कम्पनी तथा संघ संस्थाहरूलाई सरकारी तहबाट Inbred line (मूल बिउ) उत्पादन गरी बिक्री वितरण गर्ने,
धान/मकै/गहुँको जातीय प्रदर्शनी	<ul style="list-style-type: none"> गहुँमा CFET प्रदर्शनी कार्यक्रम: गहुँमा ७ वटा जातहरूको प्रदर्शनी सुरु गरिएको छ। ७ वटा जातहरूमध्ये ६ वटा जातहरू हाल Pipeline मा रहेका रहेका छन् (NL१४८८, NL१५०४, NL१५०९, BL५१८६, NL १६३६, NL१६२६) भने Check variety को रूपमा वाणगंगा गरी जम्मा ७ जातहरू प्रदर्शनीमा राखिएको थियो। मकैमा नेपाली हाइब्रिड प्रदर्शनी: (रामपुर हाइब्रिड १०, रामपुर हाइब्रिड १२, रामपुर हाइब्रिड १४, रामपुर हाइब्रिड १६, CAH १५११) राखी प्रदर्शनी सञ्चालन गरेको छ।
समुदायस्तर घुम्ती तालिम	<ul style="list-style-type: none"> समुदायस्तर कृषक वर्गहरू गुणस्तरीय बीउ पहिचान गरी आवश्यक समयमा बीउलाई प्रतिस्थापन गर्ने प्रतिबद्धता गरेका छन्।
मकै तथा गहुँ प्रविधि बीउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम	<ul style="list-style-type: none"> कृषि विकास फार्मको स्रोत बीउ बजारीकरणमा कृषि प्राविधिकमार्फत आफ्नो आफ्नो स्थानीय तहका बीउ उत्पादक समूह, सहकारी तथा बीउ कम्पनीहरूमा बजारीकरणका लागि सहयोग गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका थिए।
सरोकारवाला निकायहरूसँग बीउ उत्पादन व्यवस्थापन तथा बजारीकरण सम्बन्धी अन्तरक्रिया गोष्ठी	<ul style="list-style-type: none"> कृषि विकास फार्मको स्रोत बीउ बजारीकरणमा कृषि प्राविधिकमार्फत आफ्नो आफ्नो स्थानीय तहका बीउ उत्पादक समूह, सहकारी तथा बीउ कम्पनीहरूमा बजारीकरणका लागि सहयोग गर्ने प्रतिबद्धता जनाएका थिए।
फार्म जग्गामा नदि कटान रोक्न तटबन्धन निर्माण	<ul style="list-style-type: none"> कृषि विकास फार्मको बालीवस्तु तथा सार्वजनिक सम्पत्ति नदि कटान तथा डुबान हुनबाट जोगाउन तटबन्धन निर्माण गरी सुरक्षित गरिएको छ।
ठुलो गोदाम घर रङ्गरोगन, आवास घर मर्मत तथा रङ्गरोगन	<ul style="list-style-type: none"> ठुलो गोदाम घर तथा आवास घर रङ्गरोगन गरी भण्डारण तथा बसोबास गर्नका लागि उपयुक्त भएको छ।

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
Center of Excellence स्थापना कार्यक्रम	<p>Center of excellence अन्तर्गतका बीउ उत्पादन थप व्यवस्थित, कृषि मेसिनरी औजार सञ्चालनमा थप सहयोग तथा यस कृषि विकास फार्मको उद्देश्य पूर्ति गर्ने हेतुले तपसिल बमोजिमका कार्यहरू सञ्चालन गरिएको थियो।</p> <ol style="list-style-type: none"> बाटो ढलान: १२२ मिटर सिँचाइ कूलो RCC गरी निर्माण: १५५.८५ मिटर सिड ड्रम खरिद: ४० वटा (२०० किलो भण्डारण क्षमता भएको) भण्डारणका लागि काठको पिर्का: २५ वटा भण्डारण कक्षमा Aeration को लागि Fan खरिद: २५ वटा बल्ब: ८ वटा भण्डारण कक्षको लागि HDEP पाइप खरिद: ११ वटा (५५ मिटर) सिँचाइका लागि PVC पाइप खरिद: १० वटा (३० मिटर) शौचालय मर्मत: २ वटा

धान बालीको बीउ उत्पादन सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम

समुदायस्तर बीउ उत्पादन सम्बन्धी घुम्ती तालिम कार्यक्रम

रैथाने जातहरूको Diversity block

मकै तथा गहुँ प्रविधि बालीको बीउ उत्पादन प्रविधि तालिम कार्यक्रम

गहुँमा CFFT (Co-ordinated farmers field trial) जातीय प्रदर्शनी

मकैमा नेपाली हाइब्रिड जात प्रदर्शनी

मकैमा Inbred Line प्रदर्शनी कार्यक्रम

२२औँ राष्ट्रिय धान दिवस तथा रोपाइँ महोत्सव

२) कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
बीउ उत्पादन सम्बन्धी घुम्ती तालिम	बीउ उत्पादन सम्बन्धी घुम्ती तालिम (बेलौरी नगरपालिका कञ्चनपुरका ३० जना बीउ उत्पादक कृषकलाई तालिम)
तोरी स्रोत बीउ उत्पादन	तोरी स्रोत बीउ उत्पादनतर्फ ५३ हेक्टरमा तोरी स्रोत बीउ उपलब्ध हुने।
बीउ उत्पादन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी आवासीय तालिम प्रसारका लागि सिडकीट वितरण	७८ बीउ उत्पादनमा संलग्न जना कृषकहरूले बीउ उत्पादन सम्बन्धी ज्ञान हासिल गरेको कृषक माझ प्रसारण भएको।
स्रोत बीउ उत्पादन	<ul style="list-style-type: none"> गहुँको स्रोत बीउ २९८९९ के.जी. बिक्री वितरण गरिएकोमा २९३ हेक्टरमा स्रोत बीउ उपलब्ध भएको। मसुरोको स्रोत बीउ १४०१ के.जी. बिक्री गरिएकोमा ३५ हेक्टरमा स्रोत बीउ उपलब्ध हुने।

कार्यक्रम	प्रतिफल र उपलब्धि
	<ul style="list-style-type: none"> करिव ३८१६७ मे.ट. धानको विभिन्न जातको कच्चा बीउ उत्पादन भएको जस बाट करिव ७६३ हेक्टरमा स्रोत बीउ उपलब्ध हुने। १६०२ के.जी. बीउ उत्पादन भएकोले ५३ हेक्टरमा स्रोत बीउ उपलब्ध हुने
फार्म वरपरका स्थानहरूमा नयाँ प्रविधि/बीउविजन सहयोग कार्यक्रम	९४७ जना कृषकहरूलाई नयाँ जातको बीउ वितरण गरिएकोमा नयाँ जातको प्रचार-प्रसार भएको।
रैथाने बालीको फार्म तथा फार्म बाहिर प्रदर्शन	रैथाने बाली संरक्षण तथा प्रर्वद्धन हुने।

चैते धानको बीउ प्रमाणीकरण

फार्ममा बीउ उपचार तथा प्याकेजिङ

धानको बीउ भण्डारण

धानको बीउ उत्पादनमा बेजात निस्कासन

फार्म केन्द्रमा उत्पादित स्रोत बीउ उत्पादन र बिक्री वितरण (आ.व. २०८१/८२)

स्रोत बीउ बेर्ना	इकाई	चन्द्रडाँगी (मे. टन.)			सुन्दरपुर (मे. टन.)			
		उत्पादन	बिक्री	मौज्दात	उत्पादन		बिक्री	मौज्दात
धान	मे.ट.	५९.४५८ टन	बीउ-३५.३ खायन-७.८३	बीउ-७.३ खायन-९.०	३६१६७		३८१६७	०
मकै	मे.ट.	बीउ-१३.७१ टन र खायन ४ टन हाईब्रीड बीउ-५५	१२.७६२ टन (खायन)-अगिल्लो आ.व. को बिक्री वितरण	सबै मौज्दात रहेको	१६०२		१६०२	००
गहुँ	मे.ट.	११.९२५ टन	८.९४९ टन (बीउ)+ १.६० टन (खायन)	७	२९८९९		२९८९९	००
तोरी	मे.ट.	०.८ टन	०.६८५ टन	८.९५	६०६		५३७	६९
मसुरो	मे.ट.	०.२५५ टन	०.२५ टन	०.८	१४०१		१४०१	०
हैचा	मे.ट.	०.६४ टन	०.६४ टन (आफ्नै बारीमा)	०.२५५				

राजश्व प्राप्तिको तुलनात्मक विवरण आ.व. २०८१/८२ (रु. हजारमा)

क्र. सं.	कार्यालय	राजश्व (हजारमा रु.)				
		प्रथम त्रैमासिक अवधि	द्वितीय त्रैमासिक अवधि	तेस्रो त्रैमासिक अवधि	चौथो त्रैमासिक अवधि	वार्षिक जम्मा रु.
१	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	९८.६३	२५८५.८	५७९.०६	२८६५.४४	६१२९
२	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	२.७२	९४६.३६	१३१६.००	२५६७.६	४८३३
	कुल जम्मा	१०१.३४८५	३५३२.१५२	१८९५.०६	५५२१.५३९	११०५०.०९९५

३.५ राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर

क) प्रमुख क्रियाकलाप/उपलब्धिहरू

- १८ वटा कार्यालयको सहभागितामा Fruit Variety Characterization: Knowledge and Database Sharing Workshop सम्पन्न गरी फलफूलको जातीय दर्ताका लागि आवश्यक विवरण सङ्कलन भइरहेको।
- ५ वटा मुख्य फलफूल बालीहरू (आँप, लिची, केरा, मेवा, अम्बा) को Training Manual, ७ वटा मुख्य फलफूल बालीहरू (जुनार, सुन्तला, कागती, आँप, केरा, किवी, एभोकाडो) को Postharvest मापदण्ड तयार गरिएको।
- ६ वटा मुख्य फलफूल बालीको (स्याउ, सुन्तला, किवी, ओखर, एभोकाडो र केरा) प्राविधिक पुस्तक प्रकाशन गरिएको।
- सुन्तलाजात फलफूल बालीमा विभिन्न नर्सरीहरूबाट जाली घरभित्रका जम्मा ४०० वटा नमुना सङ्कलन गरी citrus greening परीक्षण गरिएको जसमा ४९ वटा नमुना +ve पाइएको।

- PCR परीक्षणमा पोजिटिभ नतिजा आएका सिन्धुली, गोर्खा, रामेछाप, नवलपरासी गरी जम्मा १० वटा नर्सरीहरूलाई स्वस्थ माउबोटसहित नर्सरी सुद्विकरण प्याकेज सहयोग कार्यक्रम सम्पन्न भएको।
- २० जना नर्सरी धनीहरूलाई ओखरको कलमी बिरुवा उत्पादन तथा व्यवस्थापन तालिम सम्पन्न गरिएको
- Geographic Indications का लागि चिउरी र लप्सी बाली छनौट गरी चिउरीको लागि चितवन (कालिका न.पा. १०,११) र मकवानपुर (राक्सिराङ् गा.पा.) साथै लप्सीको लागि दक्षिणकाली न.पा. ८,९ मा तथ्याङ्क सङ्कलन तथा सर्वेक्षणको काम सम्पन्न गरी सो सम्बन्धी पुस्तक प्रकाशन गरिएको।
- आ.व. २०८१/८२ मा हिउँदे तथा सुन्तलाजात फलफूलको ५१३९० वटा बेर्ना उत्पादन भई ५६७९८ वटा बेर्ना बिक्री वितरण भएको (अघिल्लो आ.व. को १३०३४ मौजुदा)।
- तीनपाते सुन्तलाको बीउ ३१७ कि.ग्रा., फल १००० कि.ग्रा. बिक्री वितरण भएको।
- फलफूल ९८४७ कि.ग्रा. तथा तरकारी १५३२ कि.ग्रा. बिक्री भएको।
- विभिन्न प्रदेश तथा स्थानीयस्तरका २५ जना कृषि प्राविधिकहरूलाई फलफूल बगैँचा तथा नर्सरी व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिएको।
- टिस्युकल्चर ल्याब सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरी PCR परीक्षण कार्य नियमित रूपमा भइरहेको। यस अवधिमा देशभरीबाट सुन्तलाजात फलफूलको Citrus Greening रोग पहिचानका लागि ४७९ वटा PCR परीक्षण गरिएको (+ve ११९), CTV पहिचानका लागि १९४ (+ve ६४) वटा ELISA परीक्षण गरिएको।
- १७१६०० वर्षे फलफूल बिरुवा उत्पादन, ४४०९४ वर्षे फलफूल बिरुवा बिक्री वितरण, २५२०० आलङ्कारिक बिरुवा उत्पादन, १६४७२ आलङ्कारिक बिरुवा बिक्री वितरण, ५४०.६ के.जी. तरकारी बीउ उत्पादन, ३०३५०० तरकारी बेर्ना उत्पादन तथा ३०२८८३ तरकारी बेर्ना बिक्री वितरण गरिएको।
- कृषि पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि स्याउ टिप्ने खाने १ हप्ते मेला सञ्चालन गरिएको।
- फार्म दिवस मनाउने तथा उत्कृष्ट कर्मचारी र कृषकलाई पुरस्कृत गर्ने कार्यक्रम भएको
- ६६९ (के.जी.) तरकारी बीउ उत्पादन भई ६४५ बिक्री भएको र २४ मौजुदा रहेको।
- ६१८० (के.जी.) आलुको बेसीक बीउ उत्पादन भई ६०९९.२७ केजी बिक्री वितरण भएको र ८१ के.जी. मौजुदा रहेको।
- ४३४९३८ तरकारी बिरुवा उत्पादन भई ४३३७१२ वटा बिक्री वितरण भएको।
- १८८८७ हिउँदे फलफूल बिरुवा उत्पादन भई १४८९२ वटा बिक्री वितरण भएको।
- फलफूल प्रशोधनशाला सञ्चालन गरी (ब्राण्डी, साईडर, वाईन उत्पादन तथा बिक्री) ३४२४ लि. बिक्री वितरण गरिएको।
- ताजा फलफूल ३६४५४.२ के.जी. उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको।
- सुन्तला र कागतीका २०००० विजु बिरुवा तथा ४५७०० कलमी बिरुवा उत्पादन। कूल ३८४८९ बिरुवा बिक्री वितरण भएको। वितरित बिरुवा रोपणवाट ७६ हेक्टर क्षेत्रफलमा सुन्तलाजात फलफूल बगैँचा स्थापना भई क्षेत्र विस्तार भएको
- विभिन्न ठाउँमा पहिरो नियन्त्रणको लागि ७७ मिटर रिटेनिङ्ग वाल निर्माण भएको। फार्म परिसरमा १४५ मिटर सिँचाइ कूलो निर्माण भई सिँचाइ सुविधा भएको।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहसँगको समन्वयमा पाल्पा, अर्घाखाँची, पर्वत, म्याग्दी र बागलुङ जिल्लाका २३ जना स्थानीय तहमा कार्यरत प्राविधिकहरूलाई सुन्तलाजात बगैँचा व्यवस्थापन तथा नर्सरी सम्बन्धी तालिम सम्पन्न गरिएको।

- पि.सी.आर. विधिवाट सिट्रस ग्रिनिङ्ग रोग लक्षित ५०० भन्दा बढी नमुना परीक्षण।
- ७ स्थानमा १३५ जना लाभान्वित हुने गरी स्थलगत तालिम सञ्चालन, ८ स्थानमा सुन्तला बगैँचा सुदृढीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरी ९ हेक्टर बगैँचा सुदृढीकरणमा सहयोग,
- आगामी आ.व. को लागि १ लाख ५० हजार रुटस्टक बिरुवा उत्पादन, सुन्तलाजात फलफूलको फिल्ड जिन बैंक स्थापना गरी २७ भन्दा बढी प्रजातीको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन।
- थप ५ रोपनी जग्गा प्राप्त।
- २ हेक्टर भेराइटल ब्लकमा कफी बगैँचा व्यवस्थापन गरिएको,
- अपुरो प्रशासनिक भवन निर्माण कार्य सम्पन्न,
- करिब ३६४ मि. सिँचाइ कूलो निर्माण गरिएको, ५२ मि. रिटेन्सन वाल निर्माण, ४२ मि. उकालो बाटो ढलान गर्ने कार्य सम्पन्न गरिएको।
- करिब ८०००० बिरुवा उत्पादनको लागि दोस्रो नर्सरीमा बेर्ना सारिएको,
- कफी खेती विषयक तालिम ४ वटा तालिम सम्पन्न गरिएको, विभिन्न जिल्लाका स्थानीय तहमा कार्यरत २० जना कृषि प्राविधिकहरूलाई पाँच दिने कफी तालिम सम्पन्न गरिएको।
- चालु आ.व.मा ६४ के.जी. कफी को बीउ र ५८६२५ बिरुवा बिक्री वितरण गरिएको।

फार्म केन्द्रमा उत्पादित स्रोत बीउ उत्पादन र बिक्री वितरण (आ.व. २०८१/८२)

कार्यालय	स्रोत बीउ बेर्ना उत्पादन र बिक्री परिमाण			
	स्रोत बीउ बेर्ना	उत्पादन सङ्ख्या	बिक्री सङ्ख्या	मौज्दात
उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर	<ul style="list-style-type: none"> • वर्षे फलफूल • आलङ्कारिक बिरुवा उत्पादन • तरकारी बेर्ना उत्पादन वितरण 	<ul style="list-style-type: none"> • १७१६०० • २५२०० • १६४६५१ 	<ul style="list-style-type: none"> • ४४०४९ • १६४७२ • १६४६५१ 	<ul style="list-style-type: none"> • १२७५५१ • ८७२८ • ०
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर	<ul style="list-style-type: none"> • हिउँदे फलफूल बिरुवा • वर्षे फलफूल • आलङ्कारिक बिरुवा • ताजा फलफूल (के.जी.) • तिनपाते बीउ (के.जी.) 	<ul style="list-style-type: none"> • ३६५०० • ३४७३२ • १६६४ • ९८४७ • ३१७ 	<ul style="list-style-type: none"> • २०४०२ • ३४७३२ • १६६४ • ९८४७ • ३१७ 	<ul style="list-style-type: none"> • १६०९८
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, माफा	<ul style="list-style-type: none"> • हिउँदे फलफूल बिरुवा • तरकारी बीउ उत्पादन (के.जी.) • आलुको बीउ उत्पादन (के.जी.) • फलफूल बिरुवा उत्पादन • ताजा फलफूल (के.जी.) 	<ul style="list-style-type: none"> • १८८८७ • ६६९ • ६५०० • १८००० • ३६४५४.२ 	<ul style="list-style-type: none"> • १५५१३ • ५७७ • ६०९९ • १५०९१ • ३६३८७.२ 	
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन	<ul style="list-style-type: none"> • वर्षे फलफूल बिरुवा • ताजा फलफूल उत्पादन 	<ul style="list-style-type: none"> • ७७८६७ • २३८८.५ 	<ul style="list-style-type: none"> • ३७८८५ • २३८८.५ 	<ul style="list-style-type: none"> • ३९९८२
कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	<ul style="list-style-type: none"> • कफी बिरुवा 	<ul style="list-style-type: none"> • ६३००० 	<ul style="list-style-type: none"> • ५८६२५ 	<ul style="list-style-type: none"> • ४३७५

प्रशासनिक भवन निर्माण सम्पन्न

समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुरमा हिउँदे फलफूलका बिरुवा बिक्री वितरण

PCR Positive आएका नर्सरीमा स्वस्थ माउबोटसहितको नर्सरी सुदृढीकरण कार्यक्रमको लागि अनुगमन/निरीक्षणका साथै नर्सरीधनीहरूसँग सम्झौता

समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुरमा हिउँदे फलफूलका बिरुवा बिक्री वितरण

तन्तु प्रजनन प्रयोगशालामा सञ्चालित गतिविधिहरू सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, पाल्पा

माउबोट संरक्षण तथा सम्वर्द्धन समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर

३.६ व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन

१. प्रमुख क्रियाकलाप/उपलब्धिहरू

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
प्रदेश तथा स्थानीयस्तरमा मौरी र च्याउ स्रोत केन्द्र स्थापना सम्बन्धी समन्वय तथा छलफल (तेस्रो त्रैमासिक)	कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशको कृषिसँग सम्बन्धित प्रादेशिक तथा स्थानीयस्तरका विभिन्न निकायहरूसँग छलफल भएको। मौरी चरन व्यवस्थापन, स्थानीय प्रजातिको संरक्षण, च्याउ बीउको गुणस्तर नियमन जस्ता क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकतामा राखी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने गरी छलफल गरिएको।
महको गुणस्तर सचेतना सम्बन्धी सूचना प्रवाह (वर्ष भरि)	देश भरिका १५० भन्दा बढी रेडियो स्टेशनमार्फत सूचना प्रसारण भई आम उपभोक्ता माझ महको गुणस्तर सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि भएको।
मौरी प्रवर्द्धन निर्देशक समितिको बैठक (दोस्रो त्रैमासिक)	मौरी सम्बन्धित विविध विषयमा अनुसन्धान, मह बजारीकरण, निर्यात सहजीकरण र चरन व्यवस्थापन जस्ता विषयमा छलफल भई आवश्यक निर्णय भएको
च्याउ उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण (१५ दिने अधिकृतस्तर र १५ दिने सहायकस्तर) (दोस्रो र तेस्रो त्रैमासिक)	स्थानीय तह र प्रदेश तहमा कार्यरत १४ जना अधिकृतहरू र १७ जना सहायकस्तरका कृषि प्राविधिकहरूलाई प्रशिक्षण गरी प्रादेशिक प्रशिक्षकको रूपमा विकास गरिएको
मौरीको रानुमा कृत्रिम गर्भाधान (Instrumental Insemination) तालिम (चौथो त्रैमासिक)	मिति २०८१/०३/१३ देखि २०८१/०३/१८ गतेसम्म विभिन्न विश्व विद्यालयका प्राध्यापक, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्का वैज्ञानिक, मौरीको क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारी र व्यावसायिक कृषक गरी २१ जनालाई तालिममार्फत गुणस्तरीय रानुको आवश्यकता र II queen उत्पादन गर्न सक्ने सीप प्रदान गरिएको।
निजी च्याउ बीउ उत्पादन प्रयोगशालाहरूलाई गुणस्तरीय च्याउ बीउ उत्पादन तालिम (चौथो त्रैमासिक)	२५ जना च्याउ बीउ प्रयोगशाला सञ्चालकहरूलाई गुणस्तरीय च्याउ बीउ उत्पादन, सङ्क्रमण व्यवस्थापन तथा च्याउ बीउको वैज्ञानिक भण्डारण तथा ढुवानी आदि विषयमा प्रशिक्षण गरी सीप अभिवृद्धि भएको।
राष्ट्रिय मह मेला आयोजना (दोस्रो त्रैमासिक)	काठमाडौंको भूकूटीमण्डपमा सञ्चालन भएको ५ दिने मह मेलामा २ लाख ५० हजारभन्दा बढी दर्शकले अवलोकन गरेका, करिब २५०० के.जी. मह लगायत अन्य मौरीजन्य उत्पादनहरूको बिक्री वितरण भएको। मौरीपालन प्रविधि, विभिन्न प्रजातिको मह, मह लगायत विभिन्न मौरीका उत्पादनहरूको ३० वटा स्टलमार्फत प्रदर्शनी भएको।
राष्ट्रिय च्याउ मेला आयोजना (चौथो त्रैमासिक)	२०८० पौष १५ गते ललितपुरको जावलाखेलमा सञ्चालन भएको १ दिने च्याउ मेलामा ५००० भन्दा बढी दर्शकले अवलोकन गरेका, च्याउ उत्पादनको नवीनतम प्रविधि, विभिन्न प्रजातिको च्याउ र च्याउबाट बनेको परिकारहरूको प्रदर्शन भएको, ३० वटा स्टलमार्फत प्रदर्शन भएको

रेशम विकास केन्द्र, खोपासी

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
कार्यालय परिसर तथा फार्म क्षेत्र व्यवस्थापन	फार्ममा रहेका किम्बुको बगैँचामा जात अनुसारको Tagging गरिएको

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
रेशम कीरापालन सम्बन्धित सात दिने अधिकृतस्तर तथा सहायकस्तर १५ दिने कृषक प्रशिक्षण तालिम सम्पन्न	कृषि ज्ञान केन्द्र, रेशम फर्म तथा स्थानीय तहको सिफारिसमा १८ जना अधिकृत र १७ जना सहायकस्तर कर्मचारीलाई रेशम कीरापालनसँग सम्बन्धित ज्ञान सीप क्षमता अभिवृद्धि गरिएको।
पकेट क्षेत्रमा रेशम कीरापालन तथा कोकन उत्पादन तालिम	६ वटा ६ वटा पकेटका कृषकहरूलाई तालिम सञ्चालन गरी सीप तथा क्षमता वृद्धि। तालिम सञ्चालन गरी सीप तथा क्षमता वृद्धि।
Buy-back guarantee system विकासका लागि सरोकारवीच अन्तरक्रिया	कोकन खरिद बिक्रीका लागि मूल्य शृङ्खलाका कर्ताहरू समन्वय
रेशम कीराको मातृस्रोत संरक्षण	३२ जातको Bivoltine र १ जातको Multivoltine गरी ३३ जातका शुद्ध मातृस्रोत संरक्षण तथा वर्णशङ्कर फूल उत्पादन र वितरण

मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
मौरीपालन सम्बन्धी प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम १५ दिने सहायकस्तर कर्मचारी, ७ दिने अधिकृतस्तर, ७ दिने सहायकस्तर)	संघ, प्रदेश र स्थानीय निकायमा कार्यरत ७२ जना (२३ जना, २६ जना र २३ जना) सहभागीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भई प्रशिक्षक तयार भएको।
मौरी व्यवसायीहरूका लागि स्वस्थ रानी उत्पादन तालिम २१ दिने	सातै प्रदेशबाट प्रतिनिधित्व हुने गरी विभिन्न जिल्लाका २१ (महिला ३, पुरुष १८) जना मौरी पालकको सहभागितामा तालिम सञ्चालन भएको। मौरीको आमा गोला, बाबु गोला छुनौट गर्न, नर्सरी गोलाको तयारी एवम् व्यवस्थापन गर्न, १ दिने लार्भा कलमी गर्न, नयाँ रानु उत्पादन गर्न र व्यवस्थापन गर्न सक्षम भएका।
मौरी व्यवसायीहरूका लागि मौरीजन्य उत्पादन प्रशोधन तथा बजारीकरण तालिम (१ हप्ते)	मिति २०८०/०६/०८ देखि २०८०/०६/१४ गते सञ्चालन तालिममा २२ जना (२ जना महिला र २० जना पुरुष) मधेश प्रदेश बाहेक सात वटै प्रदेशबाट कृषकहरू सहभागी भई तालिम सम्पन्न भएको
लक्ष्य नतोकेएका सम्पन्न मुख्य मुख्य गतिविधिहरू	
मौरी व्यवसायीहरूका लागि स्वस्थ रानी उत्पादन तालिम २१ दिने मौरी विकास केन्द्र गोदावरीको आयोजना र इन-इलम, हेल्भेटास नेपालको सहयोग अनुरूप स्थानीय स्रोत व्यक्ति विकासका लागि गुणस्तरीय रानु उत्पादन तालिम (मोडुल-३)	सुर्खेत, जाजरकोट र रौतहट जिल्लाका १५ (महिला ३, पुरुष १२) जना मौरी पालकको सहभागितामा तालिम सञ्चालन भएको।
मौरी स्रोतकेन्द्र स्थापना/घार निर्माण तालिम १५ दिने- डिभिजन वन कार्यालय, ओखलढुङ्गा (वन पैदावारमा आधारित युवा उद्यम विकास कार्यक्रम) र मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुरको आयोजना	ओखलढुङ्गा जिल्लाबाट आएका १० जना मौरी व्यवसायीहरूको सहभागितामा मौरी स्रोतकेन्द्र स्थापना घार निर्माण तालिम सम्पन्न भएको।

प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
मौरीपालन तालिम-रुबी भ्याली गाउँपालिका सेर्तुङ, धादिङको आयोजना र मौरी विकास केन्द्र गोदावरीको प्राविधिक सहयोगमा)	धादिङ जिल्लाको रुबी भ्याली गाउँपालिका १ र २, सेर्तुङका ६० जना (२५ महिला ३५ पुरुष) मौरी पालक कृषकहरूको सहभागितामा आधारभूत मौरीपालन तालिम सम्पन्न भएको।

रेशम विकास केन्द्रमा उत्पादित रेशम अण्डाको उत्पादन स्थिति (पछिल्लो ३ वर्षको)

फार्म/केन्द्र	आ.व.	स्रोत बीउ बेर्ना उत्पादन र बिक्री परिमाण			
		उत्पादन	बिक्री	मौज्दात	मौज्दात रहनुका कारण
रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	२०७८/७९	३०००	३१८	२६८२	रेशम कीराको अण्डाको माग कम भएको
	२०७९/८०	२७००	१५३	२५४७	
	२०८०/८१	९००	१३९	७६१	

कार्यक्रम सञ्चालनमा देखिएका समस्याहरू

समस्याको किसिम	कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समाधानका प्रयासहरू
नीतिगत	महको निर्यात सहज नहुनु र उत्पादित महले बजार नपाउनु	महको निर्यात सहजीकरण सम्बन्धी अध्ययन सुरुवात भएको। नेपालमा आयात हुने महको भन्सार महसुल ६०% ले बढाउनलाई अर्थ मन्त्रालयमा प्रस्ताव पठाइएको।
	च्याउको क्षेत्रमा प्रवर्द्धन तथा नियमनकारी कार्यको लागि मार्गदर्शन गर्ने नीतिको व्यवस्था नभएको।	च्याउ नीति निर्माणको लागि पहल गरिएको।
	च्याउ बीउ उत्पादन तथा वितरण सम्बन्धी मापदण्ड नभएकोले आन्तरिक एवम् आयातित बीउको गुणस्तर नियमन गर्न नसकिएको।	च्याउ बीउ गुणस्तर मापदण्डको निर्माणको लागि बीउविज्ञान गुण नियन्त्रण केन्द्रका प्रमुखको संयोजकत्वमा कार्यदल गठन गरी ड्राफ्ट तयार गरिएको।
	रेशमको मूल्य कम भएकोले कृषकहरूमा कम रुची। प्रदेशमा हस्तान्तरित रेशम फर्महरूको कार्यविवरण परिवर्तन भएको।	नयाँ मूल्य निर्धारणका लागि अनुरोध गरिएको। रेशम खेतीको पुनर्संरचना सम्बन्धी अध्ययन गरिएको।
प्राविधिक	मौरीको प्रजनन तथा वंश सुधार, उत्पादन, विविधिकरण सम्बन्धमा प्राविधिक दक्षता नभएको।	अन्तर्राष्ट्रिय विज्ञसहितको टोलीमार्फत नेपालमा मौरी वंश सुधार सम्बन्धी अध्ययन गरिएको। मौरी वंश सुधारका लागि मौरीको रानुमा कृत्रिम गर्भाधान तालिम सञ्चालन गरिएको। मौरी वंश सुधारका लागि नार्क र AFU सँगको सहकार्यमा पाँच वर्षे योजना तयार गरी यसै आ.व. मा उक्त कार्यक्रमको लागि बजेट विनियोजन गरिएको।
	मौरीका स्रोतकेन्द्रहरूको विश्वसनीयता, मूल्य एकरूपता र बिक्री वितरण गरिएका मौरीजन्य सामग्रीहरूको गुणस्तरीय एवम् सुलभ उपलब्धता हुन नसक्नु।	मौरी स्रोतकेन्द्र स्थापनाका लागि प्रदेश तथा स्थानीय स्तरमा सशर्त अनुदान हस्तान्तरण गरिएको।

समस्याको किसिम	कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य मुख्य समस्याहरू	समाधानका प्रयासहरू
	नक्कली महको कारोबारले मौरी व्यवसायीहरू हतोत्साही भएको र नेपालमा उत्पादित महको बजारीकरणको समस्या भएको	विभिन्न क्षेत्रका किसानहरूबाट महको नमुना सङ्कलन गरी परीक्षण गरिएको, महको उचित बजारीकरणका लागि केन्द्रीय मौरीपालन सहकारी संस्था र नेपाल मौरीपालक कृषक महासंघलाई राष्ट्रियस्तरको मह मार्ट स्थापना गर्न सहयोग गर्न बजेट विनियोजन गरिएको।
	विभिन्न च्याउ बीउको True to type culture/mother culture Maintain तथा नियमन गर्न नसकिएको।	राष्ट्रिय स्तरको च्याउ स्रोत केन्द्रमार्फत समग्र च्याउ क्षेत्रलाई नियमन गर्नका लागि खोपासीमा राष्ट्रियस्तरको च्याउ स्रोत केन्द्र स्थापनाको लागि अध्ययन गरी DPR सहितको योजना तयार गरिएको।
	कृषकस्तरमा कोया सुकाउने तथा धागो बनाउने मेसिन नभएकोले कोया बिग्रिने समस्या।	रेशमको मूल्य शृङ्खलामा आधारित खेती विकासका लागि कार्यक्रम राखिएको।
	रेशमको उत्पादन कम हुँदै जानु र रेशम खेतीबाट कृषक पलायन हुने अवस्था रहेको र प्राविधिक जनशक्तिको क्षमता विकासका अवसरहरूको कमि।	रेशमखेतीको पुनर्संरचना सम्बन्धी अध्ययन गरी सुझाव कार्यान्वयको लागि पहल गरिएको।
व्यवस्थापकीय	दरबन्दी अनुसार प्राविधिक जनशक्तिको पदपूर्ति नभएको	रिक्त दरबन्दी पदपूर्तिका लागि अनुरोध गरिएको मौजुदा कर्मचारीबाट काम गराइएको
	च्याउको दरबन्दी अनुसार प्राविधिक जनशक्तिको पदपूर्ति नभएकोले प्रभावकारी कार्यसम्पादन गर्न असहज भएको।	रिक्त दरबन्दी पदपूर्तिका लागि अनुरोध गरिएको। मौजुदा कर्मचारीबाट काम गराइएको।
	दक्ष जनशक्तिको अभाव, मातृस्रोत, ग्रेनेज प्रयोगशाला भवन तथा उपकरणहरू पुरानो र जीर्ण भई बिग्रिरहने, विद्युतीय भोल्टेज न्यून भई कोल्ड रुम सञ्चालनमा कठिनाई तथा उपकरण बिग्रिरहने	भएका स्रोतसाधनको मर्मत गरी तथा अन्य कार्यालयबाट सामानहरू मगाएर काम चलाइएको

३.७ केन्द्रीय प्रयोगशाला, हरिहरभवन

१. प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा उपलब्धिहरू

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
१	DSM निर्देशक समितिको बैठक	<ul style="list-style-type: none"> मिति २०८१/०६/११ गते सञ्चालित DSM प्राविधिक समितिको बैठकमा "डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन कार्यविधि २०८०" मा आवश्यक संशोधन तथा विभिन्न प्रयोगशालाहरूबाट प्राप्त सुझावहरू सङ्कलन गरी मिति २०८१/०७/२८ गते श्रीमान् सचिव डा. गोविन्द प्रसाद शर्माको अध्यक्षतामा सञ्चालित DSM निर्देशक समितिको बैठकमा गरिएको थियो। उक्त बैठकमा मिति २०८१/०६/११ गते "डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८०" को संशोधन सम्बन्धमा DSM प्राविधिक समितिको बैठकको निर्णयानुसार पेश हुन आएका संशोधन प्रस्तावहरू उपर छलफल गरी संशोधन गर्न प्रकृया अगाडि बढाउने निर्णय गरी मन्त्रीस्तरबाट "डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८१" स्वीकृत भई लागु भएको।

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
२	DSM प्राविधिक समितिको बैठक	डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन प्राविधिक समितिको बैठक मिति २०८२/०१/०५ मा सञ्चालन गरी आ. व. २०८२/८३ मा डिजिटल स्वायल म्याप कार्यक्रम सञ्चालनका लागि अनुसूची १ मा तोकिएका प्रयोगशालाहरूलाई माटोको नमुना सङ्कलन तथा परीक्षणका लागि स्थानीय तह तथा नमुना सङ्ख्या तोकि पत्राचार गरिएको।
३	ISO/IEC १७०२५:२०१७ सम्बन्धी प्रयोगशालाहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई तालिम	<ul style="list-style-type: none"> केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला एवम् विभिन्न माटो तथा मलखाद परीक्षण प्रयोगशालामा कार्यरत २० जना कर्मचारी (१४-केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला र ६-प्रादेशिक प्रयोगशाला) लाई ISO/IEC १७०२५:२०१७ सम्बन्धी ३ दिने तालिम मिति २०८१/१२/०६-०८ गते प्रयोगशालाको accreditation प्रकृया सम्बन्धी ज्ञान विकास तथा प्रयोगशालाको स्तर उन्नति गर्ने उद्देश्यले सम्पन्न गरिएको। १५ जना पुरुष एवम् ५ जना महिला कर्मचारीको सहभागिता रहेको।
४	प्राङ्गारिक मल परीक्षण तालिम	विभिन्न प्रादेशिक माटो तथा मल परीक्षण प्रयोगशालाहरूमा कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा प्रयोगशालाहरूको परीक्षण विधिमा एकरूपता कायम गर्न २०८२ वैशाख ८ देखि १२ गते सम्म सञ्चालन गरिएको तालिम १२ जनाको सहभागितामा सम्पन्न गरिएको।
५	सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय निकायका प्रयोगशाला परीक्षण हर्मोनाईजेशनको लागि क्रशचेक परीक्षण	माटो परीक्षण नतिजामा एकरूपता कायम गर्नका लागि प्रादेशिक माटो तथा मल परीक्षण प्रयोगशालाहरूमा माटोको नमुनाको क्रसचेक परीक्षण गर्न २-२ वटा नमुना पठाइएको तथा उक्त प्रयोगशालाले परीक्षण गरेको २ वटा माटो पूनः परीक्षण गर्नका लागि नमुनाहरू सङ्कलन गरी परीक्षण गरिएको।
६	प्रदेश तथा स्थानीयस्तरमा सञ्चालित माटो/मलखाद परीक्षण प्रयोगशालाको समस्या समाधान तथा अनुगमन	<ul style="list-style-type: none"> विदुर नगरपालिका, नुवाकोट जिल्लामा रहेको माटो परीक्षण प्रयोगशालाको अवलोकन गरी प्रयोगशालामा रहेका उपकरणहरू तथा Chemicals हरूको जानकारी लिइयो। हाल प्रयोगशालामा माटो जाँचको काम शुरु भई नसकेको भएता पनि माटो जाँच गर्न आवश्यक उपकरणहरूमा माटोको पीएच, प्राङ्गारिक पदार्थ, नाइट्रोजन, फस्फोरस, माटोको पोटास, माटोको बुनोट जाँच गर्ने उपकरणहरू भएको पाइयो। पाँचखाल नगरपालिका, काभ्रेमा माटो परीक्षण सेवा सञ्चालनको लागि जाइका नेपालले मेसिनरी सामग्रीहरू दिएको तर परीक्षण सम्बन्धी प्राविधिक ज्ञान नभएको हुनाले प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनमा नरहेको सन्दर्भमा तैहाका कर्मचारीलाई प्राविधिक सहयोग गरिएको।
७	रासायनिक तथा प्राङ्गारिक मल गुण नियन्त्रण कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> कृषि सामग्री कम्पनी लि. बाट प्राप्त ६ वटा युरिया, ३ वटा डिएपी तथा १ वटा पोटास मलको नमुनाको गुणस्तर परीक्षण। नुवाकोट, धादिङ, सर्लाही, कैलाली, सिन्धुली, तनहुँ, हेटौडा तथा चितवन जिल्लामा विभिन्न मल उत्पादक तथा एग्रोभेटहरूमा वेचविखन भइरहेको विभिन्न ब्राण्डका रासायनिक तथा प्राङ्गारिक मलको ४६ वटा नमुना सङ्कलन गरी परीक्षणको क्रममा रहेको।

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
८	माटोको नमुना सङ्कलन सम्बन्धी कृषकहरूलाई तालिम तथा माटो परीक्षण कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> मिति २०८१/०९/२ र ३ गते कीर्तिपुरका २०० जना कृषकहरूलाई माटोको नमुना सङ्कलन तालिम असल छिमेकी नेपालको सहकार्यमा सञ्चालन गरिएको। असल छिमेकी नेपालको सहकार्यमा कीर्तिपुरका २०१ जना कृषकहरूको माटो परीक्षण गरी माटोको परीक्षण नतिजाको आधारमा कृषकहरूलाई माटो स्वस्थता प्रमाणपत्र उपलब्ध गरियो।
९	माटो स्वस्थता प्रमाणपत्र छपाई	माटो परीक्षण पश्चात् परीक्षण नतिजाको आधारमा माटो सुधारका लागि मलखाद तथा अन्य माटो सुधार विधिहरू कृषकहरूलाई सिफारिस गर्नका लागि १००० प्रति माटो स्वस्थता प्रमाणपत्र छपाई गरियो।
१०	डिजिटल स्वायल म्याप सम्बन्धी माटो विश्लेषण तथ्याङ्क पुस्तिका आ. व. २०८०/८१ प्रकाशन	आ.व. २०८०/८१ मा यस प्रयोगशालाको माटो तथा मल परीक्षण शाखाले डिजिटल स्वायल म्याप सम्बन्धी गरेका मुख्य कार्यहरू तथा विभिन्न प्रादेशिक प्रयोगशालाहरूले आ. व. २०८०/८१ मा डिजिटल स्वायल म्याप कार्यक्रम अन्तर्गत नेपालका विभिन्न क्षेत्रहरूको माटोको अवस्थाबारे विश्लेषण गरिएको नतिजालाई कम्पाईल गरी विश्लेषणात्मक लेख तयारी गरी १०० थान पुस्तिका प्रकाशन गरिएको।
११	विषादी दुष्प्रभाव र उचित प्रयोग सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> ठिमी नगरपालिका तथा कागेश्वरी मनोहरा नगरपालिकामा मिति २०८१/१०/०९ र १० गते ७६ जना कृषकहरूलाई विषादीको उचित प्रयोग सम्बन्धी तालिम दिइयो र त्यस क्षेत्रमा उत्पादन हुने तरकारी बालीहरू (काउली र साग) को २३ वटा नमुना सङ्कलन गरी विषादी अवशेष परीक्षण गर्दा उक्त नमुना उपभोग योग्य रहेको पाइयो। विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण इकाईमा परीक्षण गरिएको केही तरकारी तथा फलफूलको नमुनाहरू उपयोग गर्न अयोग्य देखिएकोले विषादीको न्यनयोचित प्रयोग गर्न कृषकस्तरमा जनचेतना फैलाउन उज्यालो रेडियो नेटवर्कबाट जिङ्गल प्रसारण मिति २०८१/१०/२९ गते देखि २०८१/१२/०९ गतेसम्म (४० दिनसम्म) गरिएको थियो।
१२	बाली संरक्षण प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी प्राविधिक तालिम सञ्चालन	<ul style="list-style-type: none"> मिति २०८१/०९/२१ देखि २०८१/०९/२४ सम्म ४ दिने बाली संरक्षण प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी प्राविधिक तालिम सञ्चालन गरिएको। सहभागिता: संघ तथा प्रादेशिक बाली संरक्षण प्रयोगशालामा कार्यरत १४ जना कर्मचारीहरू <p>उक्त प्राविधिक तालिममा बाली संरक्षण प्रयोगशाला सञ्चालनार्थ प्रयोग हुने उपकरण तथा विभिन्न विधिहरूको बारेमा सहभागीलाई ज्ञान प्रदान गरिएको थियो भने उक्त तालिम पश्चात सहभागीहरूले सम्बन्धित प्रयोगशालाहरूमा आउने रोग कीरा तथा झारपातहरूको निदान गर्ने सम्बन्धी क्षमता विकास भएको छ।</p>
१३	विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण प्रयोगशाला, धरान, ढल्केवर, सुर्खेत, कावासोती, सिन्धुलीमा सरोकारवालाहरूबीच अन्तर्क्रियात्मक अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न गरी विधिवत रूपमा प्रयोगशालाको सेवा सुचारु गरिएको छ।

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
१४	RBPR प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी Hands on Training	<ul style="list-style-type: none"> बाली संरक्षण शाखा तथा विषादी अवशेष द्रुत परीक्षण एकाइहरूमा कार्यरत १२ जना (६ जना पुरुष र ६ जना महिला) प्राविधिकहरूलाई विषादी अवशेष परीक्षण सम्बन्धी तालिम मिति २०८१/११/२६ देखि २८ गतेसम्म सञ्चालन गरियो। उक्त तालिम प्राप्त ७ जनालाई ७ वटा RBPR प्रयोगशालाहरूमा नियुक्ति गरियो। संघ, प्रदेश र स्थानीय तह मातहतमा कार्यरत १० जना प्राविधिक कर्मचारीहरू (७ महिला र ३ पुरुष) लाई विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण इकाई, सुर्खेतमा मिति २०८१/१२/२६-२७ गते RBPR प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी Hands on Training सञ्चालन गरिएको थियो। सो तालिममा प्रशिक्षार्थीहरूलाई RBPR Lab handling का साथै विषादी अवशेष परीक्षण विधि सम्बन्धी प्रशिक्षण दिइयो।
१५	RBPR सञ्चालन समिति सदस्यहरूको कार्यशाला सञ्चालन	<p>१२ वटा विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण इकाईहरूमा RBPR सञ्चालन समिति सदस्यहरूको १२ वटा कार्यशालाहरू सञ्चालन गरियो।</p> <p>उक्त कार्यशालाहरूमा विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण कार्यक्रम सञ्चालन निर्देशिका २०७५ को दफा ६ को व्यवस्था बमोजिम ११ सदस्यीय सञ्चालक समिति गठन गरियो।</p>
१६	आकस्मिक बाली संरक्षण प्राविधिक निरीक्षण तथा अन्तरनिकाय अनुगमन कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> गण्डकी गाउँपालिका, गोरखामा देखिएको विषादी दुरुपयोगका सम्बन्धमा स्थलगत अध्ययन ८ वटा बालीहरूको नमुना सङ्कलन गरी विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण प्रयोगशाला, कालिमाटीमा पठाई सोको विश्लेषण नतिजा कार्यदललाई उपलब्ध गराइएको उक्त स्थानहरूबाट कालिमाटी थोक बजारमा आउने कृषि उपजहरूको १० दिनसम्म नियमित विषादी अवशेष परीक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइएको।
१७	Plant Pathology Laboratory Handbook: Standard Operating Procedures for Major Fungal Diseases of Vegetable Crops तयारी तथा छपाई	Plant Pathology Laboratory Handbook: Standard Operating Procedures for Major Fungal Diseases of Vegetable Crops मा विभिन्न तरकारी बालीहरूमा लाग्ने मुख्य दुःसीजन्य रोगहरूको विस्तृत विवरण सहित २५० थान छपाई गरिएको।
१८	बीउ विजन प्रयोगशालाहरूको अनुगमन निरीक्षण तथा प्राविधिक सहयोग	प्रदेशका बीउ विजन प्रयोगशालाहरूले सुधार गर्नुपर्ने आवश्यक कार्यहरू समावेश गरी विभिन्न मितिमा सो प्रयोगशालाहरूमा अनुगमन प्रतिवेदन पठाइएको।
१९	विभिन्न सरकारी, गैर सरकारी तथा निजीस्तरमा सञ्चालन भएका बीउ विजन परीक्षण प्रयोगशालाहरू बिचको कार्यशाला	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न सङ्घीय, प्रादेशिक तथा निजीस्तरमा सञ्चालन भएका बीउविजन प्रयोगशालाका प्रमुख एवम् प्रतिनिधिहरूबीच अनुभव आदान-प्रदान, समस्या पहिचान, समाधानका उपायहरू खोजीका निमित्त सञ्चालित कार्यशाला, बीउ विजन प्रयोगशालाको संक्षिप्त विवरण, मुख्य कार्यक्रमहरू, बीउ विश्लेषण सम्बन्धी विवरण, एवम् गुणस्तर व्यवस्थापन प्रणालीको व्यवस्था, विभिन्न प्रयोगशालाको समन्वय एवम् समस्या समाधानका उपायहरू समेटी सम्पूर्ण बीउ विजन प्रयोगशालाहरूद्वारा कार्यपत्र प्रस्तुति।

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
२०	बीउबिजन प्रयोगशालाको आन्तरिक अडिट (Internal audit)	<ul style="list-style-type: none"> प्रयोगशालाले गुणस्तर व्यवस्थापन प्रणाली एवम् प्रयोगशाला अन्तर्गतका एकाइहरूको नियमन गर्नको निमित्त प्रत्येक वर्ष आन्तरिक अडिट गराउनु पर्ने व्यवस्था बमोजिम मिति २०८२/०२/०७ र २०८२/०२/०८ गते आन्तरिक अडिट सञ्चालन गरिएको। or Improvement- ६, Compliance-१२५
२१	बीउबिजन प्रयोगशालाको पुनरावलोकन व्यवस्थापन बैठक (Management Review Meeting)	आन्तरिक अडिटमा देखिएका कमि-कमजोरी उपर सुधारात्मक कार्य सम्पन्न गरी मिति २०८२/०२/२३ गते व्यवस्थापन पुनरावलोकन बैठक (Management Review Meeting) सञ्चालन गरिएको।
२२	विभिन्न सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी स्तरमा सञ्चालन भएका बीउ परीक्षण प्रयोगशालाहरूमा बीउको Proficiency नमुना परीक्षण कार्यक्रम	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न सङ्घीय तथा प्रादेशिक बीउ बिजन प्रयोगशाला तथा निजीस्तरमा सञ्चालन भएका अनुमति प्राप्त १४ वटा बीउ बिजन प्रयोगशालाहरूमा पठाउनको निमित्त आ.व. २०८१/८२ को पहिलो त्रैमासिकमा गहुँको ३ वटा जातमा उमारशक्ति तथा ओजस परीक्षण र दोस्रो त्रैमासिकमा मूलाको ३ वटा जातको मध्यस्थ नमुना सङ्कलन गरी उमारशक्ति एवम् चिस्यान परीक्षण र तेस्रो त्रैमासिकमा धानको ३ वटा जातमा उमारशक्ति र चिस्यान परीक्षणको लागि पठाइएको। पहिलो, दोस्रो र तेस्रो त्रैमासिकको Inter-Laboratory Comparison Rating सम्पन्न गरी सो प्रयोगशालाहरूमा रिपोर्टड कार्य भइसकेको।
२३	विभिन्न प्रयोगशाला तथा बजारबाट सङ्कलन गरिएको नमुनाको क्रसचेक परीक्षण	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न सङ्घीय तथा प्रादेशिक बीउ बिजन प्रयोगशाला तथा निजीस्तरमा सञ्चालन भएका अनुमति प्राप्त बीउ बिजन प्रयोगशालाहरूबाट पहिलो त्रैमासिकमा १२४ नमुना, दोस्रो त्रैमासिकमा १४७ नमुना र तेस्रो त्रैमासिकमा ११७ क्रसचेक नमुना र चौथो त्रैमासिकमा १२३ नमुना सङ्कलन गरी सम्पूर्ण ५११ नमुनाहरूको परीक्षण कार्य सम्पन्न भइसकेको। क्रसचेक परीक्षण कार्य अन्तर्गत पहिलो, दोस्रो र तेस्रो त्रैमासिकमा Tolerance Test गरी रिपोर्टिङ कार्य सम्पन्न भएको। चौथो त्रैमासिकको नतिजा अद्यावधिक कार्य भइरहेको।
२४	धान, गहुँ र मकै बालीमा पाईने झारपातको बीउ नमुना सङ्कलन	<ul style="list-style-type: none"> गहुँबालीमा पाइने मुख्य मुख्य झारपातहरू (जस्तै: कुटिलकोशा (Vicia sativa), खेसरी (Lathyrus spp.), रगते झार (Phalaris minor), बेथे (Chenopodium album), आदि को बीउ नमुना सङ्कलन गरिएको। मकैबालीमा पाइने मुख्य झारपातहरू जस्तै: Cyperus rotundus (मोथे झार), Amaranthus spp (लट्टे), Bidens pilosa (कुरो), Chenopodium album (बेथे), Physalis minima (तितेपाती जस्तो देखिने झार) हरू सङ्कलन गरियो।
२५	ऐन नियमन तथा प्रमाणीकरण प्रयोजनको लागि विभिन्न सरोकारवालाबाट नमुना सङ्कलन तथा परीक्षण	<ul style="list-style-type: none"> कास्की तथा तनहुँ जिल्लास्थित विभिन्न एग्रोभेटहरूमा बिक्री वितरण भइरहेका बीउ बिजनहरूको न्यूनतम मापदण्ड बमोजिम भए नभएको अवस्थाबारे जानकारी लिइएको साथै परीक्षण प्रयोजनको लागि १६ वटा बालीहरूको बीउ नमुना सङ्कलन गरिएको साथै काभ्रे जिल्लाबाट सो कार्य सम्पन्न गरी जम्मा ९ वटा नमुना सङ्कलन गरिएको। सो नमुनाहरूको परीक्षण सम्पन्न भई रिपोर्ट अद्यावधिक भएको।

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
२६	फार्म केन्द्रहरूमा उत्पादित मूल बीउमा Vigor परीक्षण	<ul style="list-style-type: none"> कृषि अनुसन्धान निर्देशनालय, तरहरा, सुनसरी; उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर सर्लाही एवम् पहाडी बाली अनुसन्धान कार्यक्रम, काब्रे, दोलखा स्थित उक्त फर्म केन्द्रहरूबाट उत्पादित १३ वटा बालीहरूको मूल बीउ नमुना सङ्कलन कार्य गरिएको साथै सो नमुनाहरू ओजस परीक्षणको क्रममा रहेको।
२७	ISTA बाट प्राप्त मध्यस्त नमुना (Proficiency Sample) परीक्षण	अन्तराष्ट्रिय बीउ परीक्षण संस्था (ISTA) बाट यस आ.व. मा ५ पटक मध्यस्थ नमुना प्राप्त भएको थियो जस अन्तर्गत Trifolium hybridum, Triticum aestivum, Matthiola longipetala, Coriandrum sativum र Lactuca sativa को परीक्षण विश्लेषण कार्य गरी रिपोर्टिङ कार्य सम्पन्न गरिएको।
२८	प्रयोगशालामा गरिने परीक्षण एकरूपताका लागि Trend Analysis	प्रयोगशालामा कार्यरत सम्पूर्ण प्राविधिक कर्मचारीले गरिने परीक्षण कार्यमा एकरूपता ल्याउनका लागि Trend Analysis कार्य आ.व. २०८१/८२ मा तीन पटक सम्पन्न गरिएको।

विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाइहरूमा गरिएको परीक्षणको नतिजा (आ.व. २०८१/८२)

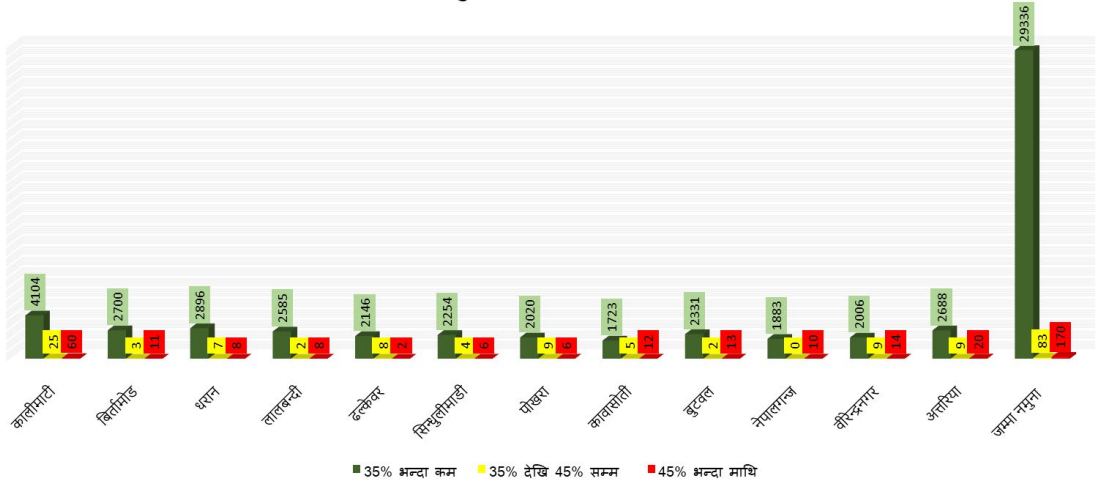
क्र.सं.	RBPR प्रयोगशाला एकाइहरू	AChE रुकावट प्रतिशत			जम्मा नमुना परीक्षण सङ्ख्या
		३५% भन्दा कम	३५% देखि ४५% सम्म	४५% भन्दा माथि	
१	बिर्तामोड, झापा	२७००	३	११	२७१४
२	धरान, सुनसरी	२८९६	७	८	२९११
३	लालबन्दी, सर्लाही	२५८५	२	८	२५९५
४	ढल्केवर, धनुषा	२१४६	८	२	२१५६
५	सिन्धुलीमाडी, सिन्धुली	२२५४	४	६	२२६४
६	कालीमाटी, काठमाडौं	४१०४	२५	६०	४१८९
७	पोखरा, कास्की	२०२०	९	६	२०३५
८	कावासोती, नवलपरासी (ब.सु.पू.)	१७२३	५	१२	१७४०
९	बुटवल, रूपन्देही	२३३१	२	१३	२३४६
१०	नेपालगन्ज, बाँके	१८८३	०	१०	१८९३
११	वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत	२००६	९	१४	२०२९
१२	अत्तरिया, कैलाली	२६८८	९	२०	२७१७
जम्मा नमुना परीक्षण सङ्ख्या		२९३३६	८३	१७०	२९६८९

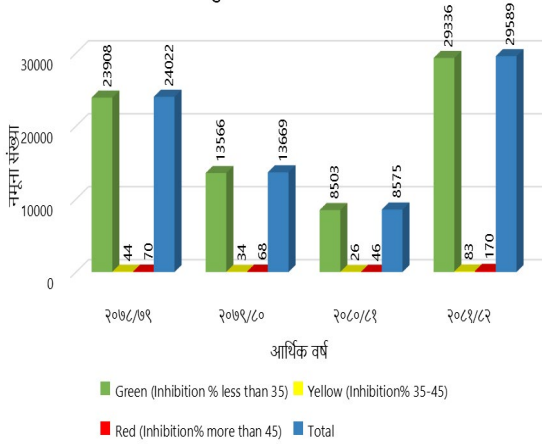
Trend Analysis

विषादी अवशेष द्रुत परीक्षणको क्रममा विषादी अवशेष देखिएका नमुनाका लटहरू विसर्जन

आ.व. ०८१/८२ मा विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण एकाईहरूमा गरिएको परीक्षणको नतिजा

विषादी अवशेष द्रुत विश्लेषण प्रयोगशाला परीक्षण सेवा

Inhibition < ३५ %

परीक्षण गरिएका नमुनाको

➤ यस वर्ष ९९.९४ %

Inhibition ३५-४५ %

परीक्षण गरिएका नमुनाको

➤ यस वर्ष ०.२८ %

Inhibition > ४५ %

परीक्षण गरिएका नमुनाको

➤ यस वर्ष ०.५७ %

आयोजनाका प्रमुख क्रियाकलाप र उपलब्धिहरू

४.१ रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना (बजेट उप-शीर्षक नं. ३१२०११०७)

रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना मूलत कैलाली जिल्लाको टिकापुर नगरपालिका, जानकी गाउँपालिका, लम्किचुहा नगरपालिका (वडा नं. ५ को थापापुर र वडा नं. ७ को हरढनि र चाँगाबारी) मा हाल कर्णाली नदिबाट भइरहेका परम्परागत सिंचाइ सुविधा विस्तार गर्ने उद्देश्यले विश्व बैंकको सहयोगमा सञ्चालनमा रहेको छ। आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रमा आधुनिक तरिकाबाट कृषि व्यवसाय सञ्चालनको लागि कम्पोनेन्ट २ मा कृषि उत्पादन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यस आयोजना अन्तर्गत आ.व. २०८१/८२ मा सञ्चालन भएका मुख्या क्रियाकलाप तथा उपलब्धिहरू तपसिल बमोजिम रहेको छ।

वार्षिक अवधिमा सञ्चालित कार्यक्रमको उपलब्धि विवरण

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	वार्षिक विनियोजित रकम रु. लाखमा	खर्च भएको अनुदान रकम रु. लाखमा	मुख्य मुख्य उपलब्धिहरू (क्षेत्रफल, उत्पादन, रोजगारी, मेसिनरी औजार, उपकरण तथा भौतिक संरचना लगायतको विवरण)
१	खाद्यान्न बाली क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम	१५	१४.४२	९.२७ हे. क्षेत्रफलमा चैते धान तथा ७८.३० हे. मा वसन्ते मकैको खेती विस्तार भएको हुँदा मकै तथा चैते धानको उत्पादनमा वृद्धि भएको छ।
२	आलु विकास (क्षेत्र विस्तार तथा भण्डारण समेत)	१५०	९३.२४	१८३ जना कृषकहरूले ८४.२ हेक्टर क्षेत्रफलमा आलु उत्पादन गरिएको।
३	मौसमी/वेमौसमी तरकारी बाली क्षेत्र विस्तारका लागि सहयोग कार्यक्रम	२५	२२.९८	३०९ जना लाभग्राहीले हिउँदे सिजनमा २७ हे. तथा वसन्त सिजनमा ३१ हे. क्षेत्रफलमा मौसमी/वेमौसमी तरकारी उत्पादन बिक्री गरी आमदानी गरिएको।
४	तरकारी बेर्ना उत्पादक फार्मलाई सहयोग कार्यक्रम	१५	१२.६१	९ जना बेर्ना उत्पादक कृषकले तरकारी तथा फलफूलको गुणस्तरीय बेर्ना उत्पादन, गरी वर्ष भरी बेर्ना सुपथ मूल्यमा बिक्री गरेको छन् र लाभग्राहीले अन्यभन्दा सुलभ दरमा बेर्ना प्राप्त गर्ने, गुणस्तरीय बेर्ना प्राप्त भएकोले उत्पादन लागत कम हुने जसले गर्दा उत्पादन तथा आमदानी बढ्ने।
५	बीज वृद्धि कार्यक्रम (धान, गहुँ, मकै, तोरी, मसुरो, आदि)	७०	६७.८७	१५ वटा सहकारी/समूहहरू धान/गहुँको बीउ ३६० हेक्टरमा उत्पादन र बिक्री वितरणमा सहभागी रहेको, यस वर्ष धानको ११४० टन, तथा गहुँको १३२० टन बीउको कारोबार भएकोले व्यवसाय विस्तार भएको र थप बीउको माग बढिरहेको छ। यस क्षेत्रमा उत्पादित बीउ कञ्चनपुर, बर्दिया, बाँके, दाङ, सुर्खेत, रूपन्देही, कपिलवस्तु, नवलपरासी, डोटी, तथा चितवन लगायतका ११ जिल्लामा निर्यात हुने गरेको-सहकारी र समूहसँग बीउ उत्पादनमा आबद्ध ४५१ जना कृषक लाभान्वित हुँदा, सहकारी तथा समूहहरूले १५ करोड बराबरको बीउको कारोबार गर्न सफल भएको, ८६० जनालाई प्रत्यक्ष रोजगार तथा अप्रत्यक्ष २० हजारभन्दा बढी कृषकको उन्नत बीउ उपलब्ध भएको कारणले उत्पादनमा तथा आमदानीमा वृद्धि भएको छ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	वार्षिक विनियोजित रकम रु. लाखमा	खर्च भएको अनुदान रकम रु. लाखमा	मुख्य मुख्य उपलब्धिहरू (क्षेत्रफल, उत्पादन, रोजगारी, मेसिनरी औजार, उपकरण तथा भौतिक संरचना लगायतको विवरण)
	केरा खेती सहयोग (उत्पादन/बजारीकरण) कार्यक्रम	४८	३७.६२	<p>६५ जना कृषकहरूको सहभागितामा ५६ हेक्टर क्षेत्रफल केरा खेती विस्तार भएको छ, जसले समग्रमा केराको उत्पादन वृद्धि भई केराको बजार माग पूरा हुने।</p>
	पशु उत्पादन प्रविधि प्रदर्शन सहयोग कार्यक्रम	९०	८४.८६	<p>१४७ जना कृषकहरूले उन्नत जातको बाखा, भैसी तथा बड्गुर पालन सुरु गरेको तथा उन्नत प्रविधिको गोठ/खोर लगायत डुड, टाढो निर्माण हुदा उत्पादन वृद्धि हुनुका साथै अन्य कृषकले उन्नत प्रविधिबारे जानकारी प्राप्त गरी अनुसरण गरेका छन्।</p>
	शीतभण्डार गृह निर्माण सहयोग	५२५	४६२	<p>BoQ बमोजिम हालसम्म ९२% भौतिक प्रगति सम्पन्न भएको, शीत भण्डार निर्माण सम्पन्न पश्चात् यस क्षेत्रका कृषकहरूले क्षेत्र बाहिर आलु भण्डारण गर्ने गरेकोमा-स्थानीयस्तरमा उत्पादन भण्डारण गर्न यातायात लागत कम हुने, वेमौसमी समयमा बिक्री गर्न पाइने, बीउको लागि भण्डारण गर्न सहज हुने, जसले कृषकहरूको लागत कम भई आमदानी बढ्ने हुँदा, कृषकहरू उत्पादन विस्तार गर्न उत्साहित हुने।</p>

४.२ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना

नेपाल सरकार, एसियाली विकास बैंक तथा विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यक्रमको लगानीमा नेपालका पहाडी क्षेत्रमा १० प्रजातिका फलफूल बालीको विकास तथा विस्तार गर्न नेपाल सरकारद्वारा पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना सञ्चालन गरिएको छ। आयोजनाको कूल लगानी ९३.४ मिलियन अमेरिकी डलर रहेको छ भने दातृ निकाय तथा नेपाल सरकारको देहाय अनुसारको सहलगानी यो योजना सञ्चालन रहेको छ।

लगानी स्रोत	लगानी रकम (अमेरिकी डलर)
एसियाली विकास बैंकको सहूलियतपूर्ण ऋण	६ करोड
एसियाली विकास बैंकको अनुदान	१ करोड
विश्व कृषि तथा खाद्य सुरक्षा कार्यको अनुदान	९० लाख
नेपाल सरकार	१ करोड ४४ लाख ५० हजार
जम्मा	९ करोड ३४ लाख ५० हजार

४.२.१ यस आयोजना अन्तर्गत आ.व. २०८१/८२ मा सञ्चालन भएका मुख्य क्रियाकलाप तथा उपलब्धिहरू

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
१.	फलफूल बालीको नयाँ बगैँचा स्थापना	१०६७.५५ हेक्टरका लागि सम्झौता भई कार्यान्वयनका क्रममा रहेको हालसम्म २५९.०५ हेक्टरमा नयाँ बगैँचा स्थापना भइसकेको र बाँकी क्षेत्रफलमा हिउँदे फलफूल बालीहरू जस्तै: स्याउ, ओखर, पिकान, आल्मोण्ड, आदिका विरुवा अभावका कारण बगैँचा स्थापना लागि सम्झौता भए तापनि रोपण हुन नसकेको।
२.	शीतोष्ण वागवानी विकास केन्द्र मार्फामा पूर्वाधार विकासको (CW०१AA)	शीतोष्ण वागवानी विकास केन्द्र, मार्फामा पूर्वाधार विकासको लागि बोलपत्र आव्हानबाट प्राप्त बोलपत्र स्वीकृत भई २०८२ असार ३१ गते आशयको सूचना प्रकाशन गरिएको सम्झौताको चरणमा रहेको।

क्र. सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलापहरू	प्रतिफल र उपलब्धि
३.	आयोजना लक्षित फलफूल बालीहरूको Package of Practice (PoP) तयारीको लागि व्यक्ति करार	आयोजना लक्षित १० वटा फलफूल बालीहरूको खेती प्रविधि पुस्तिका POP, तालिम म्यानुअल तयार भएको।
४.	नीजि फलफूल नर्सरी सुदृढीकरणका लागि पूरक अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन (Scheme ६)	प्रकाशित सूचना अनुसार प्राप्त कूल ७६ वटा प्रस्ताव मध्ये प्रारम्भिक स्कृनिङ्गमार्फत १३ वटा प्रस्ताव अन्तिम छनौट भई वार्ता तथा सम्झौताको चरणमा पुगेको।
	अगुवा कृषक परिचालन	अगुवा कृषक परिचालनको लागि कोशी-६५, बागमती-२८, गण्डकी-७५, र सुदूरपश्चिम-७९ गरी कूल २४७ जना छनौट भएको।
	नार्क अन्तर्गतका बागवानी विकास केन्द्रमा पूर्वाधार विकास (CW०२, CW०३ र CW०४)	नार्क अन्तर्गतका फार्महरूमा पूर्वाधार विकासको लागि बोलपत्र आव्हान भएको, बोलपत्र मूल्याङ्कन गरी एसियाली विकास बैकमा सहमतिको लागि पेश भएको।
	बागवानी स्रोत केन्द्र मालेपाटनमा पूर्वाधार विकास	पूर्वाधार निर्माणको लागि निर्माण सेवा प्रदायक छनौट तथा सम्झौता सम्पन्न भई कार्यको सुरुवात भएको।
	नर्सरी निरीक्षण (Technical Audit) तालिम	फलफूल बिरुवा उत्पादन तथा व्यवस्थापन प्राविधिक मापदण्ड सम्बन्धी मार्गदर्शन, २०८१ अनुसार आयोजना लक्षित फलफूल बिरुवा आपूर्ति गर्न सूचीकृत हुने नर्सरीहरूको निरीक्षण गर्न ४८ जना कृषि प्राविधिकहरूको ६ दिने तालिममार्फत क्षमता विकास गरिएको जसबाट गुणस्तरीय बिरुवा आपूर्ति सुनिश्चितता हुने।
	Training on Procurement and Financial Management	आयोजनाको कार्यरत कर्मचारीहरूलाई ADB Procurement Guidelines तथा Financial Management सम्बन्धी प्रावधानको जानकारी
	आयोजना लागु भएका स्थानीय तह तथा आयोजनाका प्राविधिकहरूलाई आयोजनाको कार्यविधि सम्बन्धी अभिमुखीकरण	आयोजना लागु भएका व्याच २ का स्थानीय तह तथा आयोजनाका प्राविधिकहरूलाई आयोजनाको कार्यविधि सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरी ४८ वटै स्थानीय तहमा स्थानीय तह समन्वय समिति गठन भएको।
	नर्सरी सूचीकरण	नर्सरी सूचीकरणको लागि ५ वटै आयोजना कार्यान्वयन एकाइबाट ६५ वटा नर्सरी सूचीकृत गरिएको।

४.२.२ लक्ष्य नतोकिएका अन्य सम्पादित कार्यहरूको प्रगति विवरण

क्र.स.	सम्पादित कामको विवरण	परिमाण	सम्पादित कामबाट प्राप्त उपलब्धिहरू
१	बिरुवा व्यवस्थापन तथा जातिय दर्ता प्रयास गरिएको	१६	स्याउ-७, ओखर-४, मेकाडमिया नट-१, सुन्तला-१ र एभोकाडो-३ वटा जात राष्ट्रिय बीउ विजन समितिबाट आयोजनाको सहजीकरणमा दर्ता भएको।
२	स्किम ३, ४ र ५ को कार्यविधिको मस्यौदा तयार	१	स्किम ३, ४ र ५ को लागि एकीकृत मस्यौदा तयार गरी छलफलको क्रममा रहेको।

क्र.स.	सम्पादित कामको विवरण	परिमाण	सम्पादित कामबाट प्राप्त उपलब्धिहरू
३	आयोजना अन्तर्गत सञ्चालन हुने कृषक पोषण पाठशाला सञ्चालनको लागि Training to Facilitators (TOF) तालिम सञ्चालन		कृषक पोषण पाठशाला सञ्चालनको लागि Training to Facilitators (TOF) ५ वटा तालिम सम्पन्न भएको आयोजना अन्तर्गत कृषक पोषण पाठशालामा सहभागी हुने कृषकको छनौटका आधार तथा विधि स्वीकृत भएको। FNS Manual को ड्राफ्ट तयार भई स्वीकृतिको क्रममा रहेको
४	Crop & Land Database Management Training	१	ब्याच १ का स्थानीय तहमा कार्यरत प्राविधिक र PIU का १५ जना कर्मचारीहरूलाई Crop & Land Database Management Systemको सफ्टवेयर सञ्चालन सम्बन्धी तालिममार्फत क्षमता विकास गरिएको।

४.२.३ आयोजनाको शुरुवातदेखि हालसम्मको एकमुष्ट भारित/वित्तीय लक्ष्य तथा प्रगतिको अवस्था र प्रमुख उपलब्धिहरूको सारांश

क्र. सं	विवरण	प्रगतिको अवस्था	
१	आयोजना दस्तावेज बमोजिम आयोजनाले हालसम्ममा हासिल गरिसक्नुपर्ने भारित र वित्तीय लक्ष्य प्रतिशत	भारित लक्ष्य : १०.९५	वित्तीय लक्ष्य : १०.९५
२	आयोजनाको हालसम्मको अवधिको कूल भारित र वित्तीय प्रगति प्रतिशत	भारित प्रगति : ७.९७	वित्तीय प्रगति : ४.३९
३	आयोजना दस्तावेज बमोजिम आयोजनाले हालसम्ममा सम्पादन गरेका प्रमुख कार्यक्रम/क्रियाकलाप	<ul style="list-style-type: none"> फलफूल बगैँचा स्थापना २५९.०५ हेक्टर आयोजना लक्षित बालीको Package of Practice (PoP) तयार भएको। 	
४	आयोजनाले हालसम्ममा सम्पादन गरेका प्रमुख कार्यक्रम/क्रियाकलापबाट प्राप्त उपलब्धिहरूको सारांश (परिमाणात्मक र विश्लेषणात्मक विवरण)	<ul style="list-style-type: none"> म ब्याच १ र २ अन्तर्गत २५९.०५ हेक्टरमा सुन्तला, ओखर, एभोकाडो, मेकाडेमिया नट र कागतीको बगैँचा स्थापना, १०६७ हेक्टरमा सम्झौता भई कार्यान्वयन भइरहेको PISC, FARMERS GROUP AND COOPERATIVE FACILITATION को लागि परामर्शदातामार्फत प्राविधिक जनशक्ति परिचालन भएको। 	
५	आयोजना कार्यान्वयनसँग सम्बन्धित प्रमुख समस्याहरूको सारांश	<ul style="list-style-type: none"> आयोजना लक्षित बालीहरूको बगैँचा स्थापनाका लागि आवश्यक गुणस्तरीय बिरुवाहरूको देशभित्र पर्याप्त उपलब्धता नहुनु तथा गुणस्तरीय बिरुवाहरूको बाहिरी मूलुकबाट बिरुवा/वेर्नाहरूको आयात नहुनु। आयोजना कार्यान्वयन एकाइमा कार्यरत कर्मचारी दोहोरो भूमिकामा परिचालन हुँदा आयोजनाका गतिविधि सञ्चालनमा तादम्यता ल्याउन जटिलता Credit gurantee fund (CGF) को कार्यान्वयन सम्बन्धमा स्पष्टता नहुनु। 	

ओखर तथा कागजी बदामको प्रविधि प्रदर्शनी कार्यक्रम, बैतडी

फलफूल बगैँचा स्थापनाको लागि तयारी, गण्डकी

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय वा अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमार्फत सञ्चालन गरिने वार्षिक कार्यक्रमहरू (आ.व. २०८१/८२)

५.१ संघबाट सञ्चालन गरिने कृषि विभाग र मातहातका कार्यालयहरूको कार्यक्रम, आयोजना तथा बजेट सारांश

क्र.सं.	बजेट उपशीर्षक	कार्यक्रम/आयोजना	रकम (रु.हजारमा)
१	३१२०१०११	कृषि विभाग	२९२९६३९
२	३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	१४७७०१
३	३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	२९८४९९
४	३१२०११०३	व्यावसायिक क्रीट विकास कार्यक्रम	१२८०३३
५	३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१५२५०१
६	३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	७६८०९
७	३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन	२८५७६२
८	३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	१३७३३६
९	३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	१४४२२१९
		जम्मा	५५८९४९९

५.२ संघमार्फत सञ्चालन गरिने कृषि विभाग र मातहातका कार्यालयहरूको कार्यक्रम/आयोजना तथा बजेटको विस्तृत विवरण (आ.व. २०८१/८२)

ब.उ.शी.नं.	आयोजना/कार्यक्रम	कार्यालय कोड नं.	कार्यालय	जिल्ला कोड	जिल्ला	बजेट (रु. हजारमा)
३१२०१०११	कृषि विभाग	३१२०१३४०१	कृषि विभाग	३४	ललितपुर	२९२९६३९
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१३४०६	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलावाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३४	ललितपुर	३१६५०

ब.उ.शी.नं.	आयोजना/कार्यक्रम	कार्यालय कोड नं.	कार्यालय	जिल्ला कोड	जिल्ला	बजेट (रु. हजारमा)
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१३४०४	तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार, ललितपुर	३४	ललितपुर	३४३७२
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१५१०१	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रकुम पश्चिम	५९	रकुम पश्चिम	१९३६०
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१२७०१	न्यूक्लियस बीउ आलु केन्द्र, निगाले, सिन्धुपाल्चोक	२७	सिन्धुपाल्चोक	३१५१०
३१२०११०१	राष्ट्रिय आलु, तरकारी तथा मसला विकास कार्यक्रम	३१२०१०३०१	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल, इलाम	३	इलाम	३०८०९
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१३५०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३५	काठमाडौं	३५८१८
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०११९०१	उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	१९	सर्लाही	५९४६०
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१३५०१	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३५	काठमाडौं	४९३१८
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१४१०१	शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, माफा, मुस्ताङ	४१	मुस्ताङ	९१७३७
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१५००१	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	५०	पाल्पा	३३२५९
३१२०११०२	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	३१२०१५२०१	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	५२	गुल्मी	२८९०७
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	३१२०१३४०७	व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	३४	ललितपुर	२८७९६.००
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	३१२०२३४०३	मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी, ललितपुर	३४	ललितपुर	३७०६४.००
३१२०११०३	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	३१२०१२६०१	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी, काभ्रे	२६	काभ्रेपलाञ्चोक	६२१७३.००
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३१२०१३४०५	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, श्रीमहल, ललितपुर	३४	ललितपुर	८०९४७
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३१२०७६०१	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर, कञ्चनपुर	७६	कञ्चनपुर	२८३७२
३१२०११०४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	३१२०११२०१	कृषि विकास फार्म, चन्द्रडाँगी, झापा	१२	झापा	४३१८२
३१२०११०५	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३१२०१३४०३	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	३४	ललितपुर	७६८०९
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन	३१२०१३४०९	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, हरिहरभवन, ललितपुर	३४	ललितपुर	११४८७९

ब.उ.शी.नं.	आयोजना/कार्यक्रम	कार्यालय कोड नं.	कार्यालय	जिल्ला कोड	जिल्ला	बजेट (रु. हजारमा)
३१२०११०६	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन	३१२०११७०१	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज, धनुषा	१७	धनुषा	१७०८८३
३१२०११०७	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना प्रणाली आधुनिकीकरण कृषि कार्यक्रम	३१२०१७७०१	रानी जमरा कुलरिया सिंचाइ आयोजना	३४	ललितपुर	१३७३३६
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	३१२०१३५०३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना केन्द्रीय आयोजना व्यवस्थापन एकाइ, कीर्तिपुर, काठमाडौं	३४	काठमाडौं	५७३७९०
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	३१२०१३४१०	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्	३४	ललितपुर	७०४८२
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, कोशी प्रदेश, मोरङ			१९३०७२
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, बागमती प्रदेश, मकवानपुर			११२७७४
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, राण्डकी प्रदेश, कास्की			२१७०४७
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, कर्णाली प्रदेश, सुर्खेत (७०१०१६८०५)			१३३१४७
३१२०१११३	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना		पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना आयोजना कार्यान्वयन एकाइ, सुदूरपश्चिम प्रदेश, डोटी			१४१९०७

५.३ प्रदेशमा सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरूको सारांश आ.व. २०८१/८२ (रु. हजारमा)

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	प्रदेशगत रकम (रु. लाखमा)	प्रदेश				कूल
			बागमती प्रदेश	गण्डकी प्रदेश	लुम्बिनी प्रदेश	कर्णाली प्रदेश	
३१२०१०११	कृषि विभाग १५२	२३१.५०	१४७१.७०	३०१.५०	१९०.२०	१७६.५०	१५४४.९०

५.४ प्रदेशमा आ.व. २०८१/८२ मा कृषितर्फको सशर्त वित्तीय हस्तान्तरित कार्यक्रमहरू

क्र.स.	कार्यक्रम	प्रदेश (बजेट रु. हजारमा)						
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम
१.	बीउबिजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम							
१.१	उन्नत बीउ उत्पादनमा प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रम	२९८०	११९९०	१९९९०	५०१०	१८९९०	२०००	८४९०
१.२	स्रोत बीउ उत्पादकका लागि पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग	२३००	४०००	४०००	२०००	४०००	१५००	२०००
१.३	उन्नत बीउ उत्पादकका लागि पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग	२०००	३०००	३०००	३०००	३०००	२०००	३०००
१.४	DESES कार्यन्वयन (उन्नत बीउको खेत निरीक्षण, बीउ विश्लेषण तथा लट प्रमाणीकरणका) लागि बीउबिजन प्रयोगशालामा प्राविधिक (JT/JTA-२) करार सहयोग (बीउबिजन प्रयोगशाला)	९००	९००	९००	९००	९००	९००	९००
१.५	कृषि विभाग/बीउबिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्रसँगको समन्वयमा जिल्लास्थित कृषि हेर्ने कार्यालय तथा प्रादेशिक बीउबिजन प्रयोगशालाहरूलाई बीउबिजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ तथा विद्युतीय बीउबिजन प्रणाली (DESES) सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम (कृषि विकास निर्देशनालय/बीउबिजन प्रयोगशाला)	४००	४००	४००	४००	४००	४००	४००
१.६	कृषि विभाग/बीउबिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्रसँगको समन्वयमा बीउ अनुदानमा सङ्घीय सशर्त कार्यक्रम रहेका स्थानीय तहहरूलाई बीउबिजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ तथा विद्युतीय बीउबिजन प्रणाली (DESES) सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम (कृषि विकास निर्देशनालय/बीउबिजन प्रयोगशाला)	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००

क्र.स.	कार्यक्रम	प्रदेश (बजेट रू. हजारमा)						
		कोशी	मधेश	बागमती	गण्डकी	लुम्बिनी	कर्णाली	सुदूरपश्चिम
१.७	बीउबिजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्रको समन्वयमा उन्नत बीउ उत्पादकहरूलाई DESES तथा गुणस्तर नियमन सम्बन्धी तालिम (प्रादेशिक बीउबिजन प्रयोगशाला)	५००	५००	५००	५००	५००	५००	५००
१.८	DESES कार्यन्वयनका लागि प्रादेशिक बीउबिजन प्रयोगशालालाई सहजीकरण सहयोग (बीउबिजन प्रयोगशाला)	३००	३००	३००	३००	३००	०	३००
२.	डिजिटल स्वायल म्याप व्यवस्थापन							
२.१	DSM update को लागि माटो नमुना सङ्कलन/परीक्षण तथा GPS प्रयोग सम्बन्धी प्राविधिक तालिम	४००	२००	२००	२००	२००	२००	२००
२.२	Soil Health Card छुपाई तथा वितरण	३००						
२.३	जनशक्ति सेवा करार प्रा.स.-१	९२०	४६०	४६०	४६०	४६०	४६०	४६०
२.४	प्रयोगशालाको लागि आवश्यक ग्लासवेयर, रसायन र सुरक्षा सामग्री खरिद	८००	४००	४००	४००	४००	३००	४००
२.६	प्रयोगशाला मसलन्द (विविध) खर्च	२००						
२.७	माटो नमुना सङ्कलन र परीक्षण कार्यक्रम	८००	५००	५००	५००	५००	२५०	५००
२.९	DSM कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	२००						
३.	बीउ उत्पादन, आपूर्ति तथा गुणस्तर सुदृढीकरण परियोजना	१७००						
४.	व्यावसायिक कीट विकास कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०	०
३.१	मौरी नक्ष सुधार कार्यक्रम सञ्चालनका लागि कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालयलाई सहयोग	०	०	४०००	०	०	०	०
४.	प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम							
४.१	प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	०	०	०	०	०	१००१०	०
	जम्मा	१५२००	२३१५०	३५१५०	१४१७०	३०१५०	११०२०	१७६५०

५.५ कृषि विभाग (३१२०१०११) बाट आ.व. २०८१/८२ मा स्थानीय तहमा स्थानीय तहमा सशर्त हस्तान्तरित कार्यक्रमहरू

क्र.सं.	क्रियाकलाप
१	बीउबिजन उत्पादन, आपूर्ति तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम
२	रैथाने बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम
३	कृषि स्नातक करार
४	कृषि तथा पशुपन्छी बजारीकारणका लागि कृषि एम्बुलेन्स
५	प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम
६	प्राङ्गारिक तथा जीवाणु मल प्रवर्द्धन कार्यक्रम
७	कागति प्रवर्द्धन कार्यक्रम
८	कृषि जैविक विविधता संरक्षण तथा सामुदायिक बीउ बैंक सुदृढीकरण कार्यक्रम
९	तरकारी खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१०	चैते धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम
११	पारिवारिक खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१२	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र
१३	मसिना तथा बास्नादार धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१४	मकै बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१५	साना सिँचाइ प्रवर्द्धन कार्यक्रम
१६	गुरु किसान छनौट तथा नमुना फार्म स्थापना सहयोग कार्यक्रम
१७	धान प्रशोधन केन्द्र निर्माण सहयोग
१८	फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन कार्यक्रम
१९	पारिवारिक खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम
२०	कृषि उपज बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम
२१	फलफूल बगैँचा व्यवस्थापन कार्यक्रम
२२	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र निर्माण
२३	दाना उद्योग निर्माण सहयोग
२४	व्यावसायिक तरकारी उत्पादन कार्यक्रम
२५	कृषि यान्त्रीकरण खरिद तथा जडान
२६	उत्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान
२७	फलफूल खेती प्रवर्द्धन कार्यक्रम-किबि खेती सहयोग
२८	मौरीपालन कार्यक्रम

क्र.सं.	क्रियाकलाप
२९	चक्लाबन्दी खेती विस्तार कार्यक्रम
३०	व्यावसायिक मौरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम
३१	रैथाने मौरी तथा कीट संरक्षण कार्यक्रम
३२	मार्सिधान प्रवर्द्धन कार्यक्रम
३३	स्याउ स्टोरका लागि कोल्ड च्याम्बर निर्माण
३४	कोल्ड च्याम्बर निर्माण
३५	हरित विद्यालय कार्यक्रम
३६	हिउँदे मकै प्रवर्द्धन कार्यक्रम
३७	नमुना सुन्तला बगैँचा स्थापनासहित गुरु किसान परिचालन र क्षेत्रफल विस्तार
३८	कृषि बजार पूर्वाधार निर्माण

अनुसूची १

१. सोह्रौँ योजनामा कृषि क्षेत्र

१.१ पृष्ठभूमि

सोह्रौँ योजनामा कृषिलाई प्रथम लगानीका क्षेत्रमध्येमा समावेश गरिएको छ। कूल जनसङ्ख्याको ६०.४% जनसङ्ख्या कृषिमा आधारित रहेको छ। ५७.३ प्रतिशत घरपरिवार कृषि पेशामा संलग्न रहेको र कूल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान २४.१२ प्रतिशत रहेको छ। कृषि क्षेत्रले ग्रामीण गरिवी निवारण, ग्रामीण रोजगारी, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा, व्यापार सन्तुलन एवम् देशको समग्र आर्थिक विकासमा प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ। कृषि उत्पादनमा मात्रै राज्यको स्रोतसाधनको उपयोग नगरी कृषि उत्पादनको प्रशोधन र बजारीकरण प्रणालीलाई सुदृढ गरी कृषि उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि गरी रोजगारी सृजना गरी यस क्षेत्रतर्फ युवालाई आकर्षित गराउन आवश्यक रहेको छ।

१.२ विद्यमान अवस्था

- दीर्घकालीन सोच, २१०० ले कृषि क्षेत्रको व्यावसायीकरण, आधुनिक तथा उच्च प्रविधिको प्रयोग र अनुसन्धान तथा विकासलाई प्रवर्द्धन गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ।
- विगतमा गरिएका प्रयासबाट प्रमुख कृषि बालीहरूको उत्पादकत्व आ.व. २०७९। ८० सम्म ३.४२ मे. टन प्रति हेक्टर पुगेको छ।
- सिँचाइयोग्य भूमिमध्ये करिब २५% भू-भागमा बाह्रै महिना सिँचाइ सुविधा पुगेको छ।
- प्रमुख खाद्यान्न बाली मध्ये धानको उत्पादन लक्ष्य अनुरूप हुन नसकेको तर गहुँ, फापर, कोदो र मकैको उत्पादन भने लक्ष्य उन्मुख रहेको छ।
- कूल आयतमा अत्यावश्यक वस्तु (कृषि उपज, जीवजन्तु र खाद्य पदार्थ) को अंश १५ प्रतिशत रहेको छ।
- कूल १५ लाख ५५ हजार हेक्टर जमिनमा सिँचाइ सुविधा पुर्याउन सक्ने गरी पूर्वाधारहरू निर्माण भएका छन्।

१.३ मुख्य सवाल तथा चुनौती

- कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन उत्पादनका साधन, कृषि पूर्वाधार (सडक, उर्जा तथा सिँचाइ लगायत) तथा प्रविधि र सामग्रीको सहज उपलब्धता सुनिश्चित गरी प्रभावकारी परिचालन गर्नु,
- खेतीयोग्य तथा बाँझो जमिनको उपयोग गर्नु,
- कृषि भूमिको खण्डीकरण तथा गैरकृषिमा प्रयोग न्यूनिकरण गर्नु,
- जलवायु परिवर्तन अनुकूल कृषि प्रणाली अबलम्बन गरी उत्थानशील उत्पादन प्रणाली स्थापना गर्नु,
- प्राकृतिक तथा वन्यजन्तुको बढ्दो अतिक्रमणबाट कृषि उत्पादनको संरक्षण गर्नु,
- कृषि उपजको ढुवानी, भण्डारण, प्रशोधन तथा बजारीकरणको लागि आवश्यक यातायात सेवा, सङ्कलन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र, गोदाम घर र प्रशोधन केन्द्रको विस्तार गर्नु,
- कृषि क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान र नव परिवर्तनका लागि आवश्यक स्रोत, प्रविधि र जनशक्तिको पर्याप्तता सुनिश्चित गर्नु,
- कृषि उपजको लागि तोकिएको न्यूनतम समर्थन मूल्य कार्यान्वयनलाई प्रभाकारी बनाउनु,
- कृषिमा दक्ष तथा शिक्षित युवाको आकर्षण वृद्धि गर्नु,

- कृषि उत्पादन लागत घटाई यसलाई प्रतिस्पर्धी र तुलनात्मक लाभको क्षेत्र बनाउनु,
- अनुदान तथा सहूलियतलाई उत्पादनमा आधारित बनाउँदै कृषिमा सहज कर्जा तथा बीमा सुविधाको सुनिश्चितता गर्नु,
- कृषिमा आधारित उद्योगमा आन्तरिक मूल्य शृङ्खला सृजना गर्न कृषक र उद्यमीबीचको पारस्परिक लाभको आधारमा असल व्यावसायिक सम्बन्ध स्थापना गर्नु।

१.४ रूपान्तरणकारी रणनीति

१. कृषि क्षेत्रको उत्पादन, उत्पादकत्व र प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

- तीनै तहका सरकारको समन्वयमा भूमिको व्यावहारिक गरी कृषियोग्य भूमिको संरक्षण गर्ने तथा बाँझो जमिनको उपयोग गर्ने,
- भूमि खण्डीकरण न्यूनिकरण र बृहत उत्पादन क्षेत्र स्थापना गरी कृषिको उत्पादन बढाउने,
- विशिष्टकृत उत्पादनका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्दै कृषि क्षेत्रमा पूर्वाधार विकास, यान्त्रीकरण, विविधिकरण र व्यावसायीकरण अभिवृद्धि गर्ने,
- व्यवस्थित तथा आधुनिक ढुवानी, भण्डारण तथा प्रशोधन सेवाको सुनिश्चितता गरी कृषि उपजको मूल्य अभिवृद्धि र बजारीकरण गर्ने,
- कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न आवश्यक सतह, भूमिगत र लिफ्ट सिँचाई प्रणालीको निर्माण, विकास र स्तरोन्नति गर्ने।

२. खाद्य प्रणाली रूपान्तरण एवम् आधारभूत खाद्य वस्तुहरूमा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्ने

- खाद्य सुरक्षालाई राष्ट्रिय सुरक्षाको आधारका रूपमा आत्मसात गर्दै मौजुदा खाद्य प्रणालीलाई रूपान्तरण गरी दिगो, समतामूलक र उत्थानशील बनाउने,
- खाद्यान्न न्युन हुने दुर्गम क्षेत्रमा कृषि उत्पादनका पकेट कार्यक्रम ल्याउने तथा विपन्न घरपरिवारहरूलाई सहूलियतदरमा नियमित रूपमा गुणस्तरीय खाद्यान्न आपूर्ति गर्ने,
- अन्नबाली, तरकारी र फलफूल लगायतका खाद्यान्नको सङ्कलन पश्चातको क्षति न्यूनिकरण र खाद्यान्नको गुणस्तर कायम गर्नका लागि सुरक्षित भण्डारण तथा आपूर्ति व्यवस्था गर्ने,
- स्थानीय तहसँगको समन्वयमा खाद्य आनिबानी परिष्कृत गर्ने र विभिन्न जातजाती, समुदाय तथा क्षेत्रका परम्परागत र स्थानीय खाद्य संस्कारको आदानप्रदानमार्फत खाद्य विविधताको संरक्षण गर्दै खाद्य विविधिकरण गर्ने,
- कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा लगानी, पूर्वाधार, कृषि सामग्री र उच्चतम प्रविधिको सुनिश्चितता गरी आधुनिकीकरण, विविधिकरण र व्यावसायीकरणमार्फत आधारभूत खाद्य वस्तुहरूमा आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि गर्ने।

३. उद्योग विकास र विस्तारमार्फत कूल ग्राहस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्ने

- वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्न कानुन संशोधनको माध्यबाट उपयुक्त लगानी वातावरण तयार गर्ने,
- गुणस्तरीय उत्पादनका लागि आवश्यक स्थानीय कच्चा पदार्थ, आधुनिक प्रविधिको प्रयोग, आवश्यक

जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने,

- कृषिजन्य साना, मझौला तथा घरेलु उद्योगहरूको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता एवम् तुलनात्मक लाभ भएका वस्तु तथा सेवाको पहिचान गरी व्यावसायिक उत्पादन प्रणालीको स्थापना तथा विकासमार्फत कूल गार्हस्थ उत्पादनमा योगदान अभिवृद्धि गर्ने।

४. अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार सन्तुलन कायम गर्ने

- अन्तर्राष्ट्रिय वायापर सन्तुलन कायम गर्नका लागि देशमा उत्पादित वस्तुको गुणस्तरमा वृद्धि गर्दै देशगत तथा वस्तुगत व्यापार विविधिकरण गर्ने
- आधुनिक प्रविधि एवम् स्वच्छ उर्जाको उपयोग गरी उत्पादन तथा पारवहन लागत कटौती गर्दै उत्पादकत्व तथा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्ने

५. अध्ययन, अनुसन्धान र विकासमा जोड दिने

- कृषि क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धानका लागि नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था,
- लगानी अभिवृद्धि र जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,
- अध्ययन, अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजा तथा सुझावलाई कृषि क्षेत्रको विकासमा उपयोग गर्ने।

६. सुशासन तथा संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने

७. सूचना प्रविधिको प्रयोगमा जोड दिने

१.५ प्रमुख कार्यक्रम

- भूमिको सदुपयोगमार्फत कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम,
- कृषि क्षेत्रप्रति आकर्षण अभिवृद्धि कार्यक्रम,
- उत्पादन तथा रोजगारी अभिवृद्धि गर्ने मोडेलमा आधारित कार्यक्रम,
- कृषिको आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण कार्यक्रम,
- समुदाय तथा निजी क्षेत्रको सहभागितामा आधारित कार्यक्रम,
- बीउबिजनको विकास, मल तथा कृषि औजारसम्बन्धी सुनिश्चितता कार्यक्रम,
- सिँचाई सुविधामार्फत कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि कार्यक्रम,
- पूर्व तयारीमार्फत कृषि जन्य क्षति व्यूनीकरण कार्यक्रम,
- स्वच्छ तथा पोषणयुक्त खाद्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम,
- औद्योगिक विकास तथा लगानी प्रोत्साहन कार्यक्रम,
- उद्योग सञ्चालनका लागि सहज वातावरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम,
- बजार प्रणालीको विकास तथा सुनिश्चितता कार्यक्रम,
- जलस्रोतको बहुआयमिक उपयोग कार्यक्रम,
- जल तथा मौसम सेवको आधुनिकीकरण कार्यक्रम,
- अध्ययन, अनुसन्धान तथा क्षमता विकास कार्यक्रम,
- सूचना प्रविधिको विकास र उपयोग।

१.६ परिणात्मक लक्ष्यहरू

क्र. सं.	परिसुचक	एकाइ	आ.व. २०७९/८०को अवस्था	आ.व. २०८५/८६ को लक्ष्य
१	उत्पादकत्व			
१.१	धान	मे. टन/हे.	३.७९	४.८४
१.२	मकै	मे. टन/हे.	३.२	४.५
१.३	गहुँ	मे. टन/हे.	२.९५	३.३४
१.४	आलु	मे. टन/हे.	१७.२	२१.९५
१.५	तरकारी	मे. टन/हे.	१४.३३	१६.६१
१.६	मसलाबाली	मे. टन/हे.	७.८६	९.११
१.७	फलफूल	मे. टन/हे.	१०.९४	१२.०८
१.८	दलहन	मे. टन/हे.	१.२५	१.४
१.९	तेलहन	मे. टन/हे.	१.१५	१.२७
२	उत्पादन			
२.१	स्रोत बीउ	मे. टन (हजारमा)	४.४	५.१
२.२	उन्नत जातका बीउ	मे. टन (हजारमा)	२७.२२	४३.८४
२.३	मह	मे. टन प्रति वर्ष	५४०६	६६००
२.४	च्याउ	मे. टन. प्रति वर्ष	१४३००	१८००००
२.५	दूध	हजार मे. टन	२५६६	३०५०
२.६	मासु	हजार मे. टन	५१२	५९०
२.७	अण्डा	करोड गोटा	१३३	१६०
२.८	माछा	हजार मे. टन	१०८	१३०
३	कृषियोग्य जमिनमध्ये बाह्रै महिना सिँचाइ हुने क्षेत्र	प्रतिशत	२५	५०
४	माटोको जैविक पदार्थको मात्रा	प्रतिशत	१.९६	२.५
५	उच्च खाद्य असुरक्षाको स्थितिमा रहेका परिवार	प्रतिशत	१.३	१
६	केन्द्रीय खाद्य स्वच्छता सूचना प्रणाली	सङ्ख्या	०	८
७	पशुपन्छीको नश्व सुधार	डोज (लाखमा)	७	११
८	वीर्य उत्पादन तथा वितरण	डोज (लाखमा)	९	१४
९	मत्स्य बिज उत्पादन तथा वितरण	सङ्ख्या (लाखमा)	५९५	८००
१०	पशुपन्छी खोप उत्पादन	डोज (लाखमा)	५३८	७००

अनुसूची-२

१. बीमालेख सम्बन्धी विवरण

१.१. बाली तथा पशुपन्थी बीमा सम्बन्धी विवरण

क) कृषि बीमा सुरुवात भएदेखि २०८१/८२ सम्मको अनुदान विवरण

आ.व.	बीमाङ्क	बीमाशुल्क	अनुदान	दाबी रकम	दाबी सङ्ख्या
२०७०/७१	१५२२२७४३.८०	८५५३१५.४०	४२७६५७.००		
२०७१/७२	१४८४५५००१.१३	८३३०१३८.९७	६२५०९३५.८६	१७४१४८२.२१	
२०७२/७३	४३८७२१०००.६८	२१६३३९९८.०१	१६२२५४९८.५१	९७३९८९८.००	
२०७३/७४	७७६२८३१३१.०९	३८५८८२२५.४९	२८९४११६९.१२	२९५७७७५८.४०	
२०७४/७५	६१४०२८१५१.५०	२९८९०५९७.९६	२२४१७९४८.४७	३७६९८२२७.५०	
२०७५/७६	११३३७३७९५२.०५	६४९१२४२०.८२	४८६८४३१५.६२	८६८०१४९८.२२	
२०७६/७७	१६०७०३४००६.९२	८२९२३५३२.७३	६२१९२६४९.५५	५९९९६७७५.३१	५६३.००
२०७७/७८	२९११८४७२२६.४४	१५३८५२०६५.७१	११५३८९०४९.२८	१०४०४७१७४.६३	१९२३.००
२०७८/७९	२४८३१०००००.००	१३९४०००००.००	१०४५०००००.००	७२०३४१३५८.२०	५९८०.००
२०७९/८०	४८३६२९७०९२.४०	२८६५४६८९५.११	२२९१९४१६१.५१	२५८१२२१६४.००	५४२४.००
२०८०/८१	६५५९१६२४९३९.६१	४२२४२६१५३.३	३३७९०४४३९.६	२४७१५८८७०.७	५७४३
२०८१/८२	१९२८४९१३२५	११२८६७११५.३	८८४३१२८३.३	२१९१०१०००	११२३

२. बाली बीमा विवरण

क्र. सं.	बीमा विवरण	आर्थिक वर्ष
		२०८१/८२
१	बीमा लेख जारी सङ्ख्या	१६७७
२	बीमाङ्क रकम (रु. लाखमा)	१९२८४.९१
३	बीमा प्रिमियम शुल्क (रु. लाखमा)	११२८.६७
४	अनुदान प्रिमियर (रु. लाखमा)	८८४.३१
५	कृषकले तिरेको प्रिमियर (रु. लाखमा)	२४४.३५
६	दाबी भुक्तानी (रु. लाखमा)	२१९१.०१
७	दाबी भुक्तानी बीमा लेख सङ्ख्या	११२३

३. बाली अनुसारको बीमा विवरण २०८१/८२

क्र. सं.	बाली	बीमालेख सङ्ख्या	बीमाबाट सुरक्षण गरिएको विजन	बीमाङ्क	बीमा शुल्क	अनुदान रकम	क्षेत्रफल हेक्टर
१	झागन फुट	४१	२९२२४	८२८२८५९८.०२	४०३६११९.२२	३२२८८९५.३७	२९.३३८४३६
२	आँप	२	१	३४९३९५६	१७४६९७	१३९७५७.६	६.७
३	मकै	२	१.००	३८९,४३१.००	२६,७९१.१३	२१,४३२.९०	१.३७३
४	धान	१००	८९.००	४५,५१८,६६०.८३	२,२७५,९६९.९१	१,८२०,७७५.९३	४४५.१९८२२१
५	अलैंची	३०	२३९,६०३.००	३१,०२३,९४९.०८	१,५४३,४९०.१४	१,१७७,६३०.४९	८१.८७
६	कफी	९	४८४५०	१८२९९०००	९०७५१२.५	७२६०१०	२८.४
७	बन्दा	८	१.००	५,५४४,५७०.००	३७८,३३७.२४	३०२,६६९.७९	९.३७
८	फर्सी	१		४०६८७१	२८४८०.९	२१६४४.७६	०.८१
९	टमाटर	१५	७	२१७२०७७८.११	१३८८६७०.२९	१११०९३६.२४	१६.२७९६५
१०	मौरीपालन	३८	२५०१	३२२८१६२०	१५९३४६१	१२७४७६८.८	०
११	उखु	२८९	२६५	१६१९६१५२५.४	८७२६६८३.११	६७८५५११.९५	८१९.८४३८
१२	विजवृद्धि	७	१५	१८४३२६१.२३	९२१६३.८	७३७३१.०४	१३.६१९४
१३	भण्टा	८	५	३५४३७६८.१५	२२०३९४.७६	१७४३२२.१३	१२.१७
१४	घिरौला	३	२	७८३१००	५४८१७	४३८५३.६	२.८४
१५	अन्य तरकारी	६	३	२९३५०७१.५	२०३३२१.५८	१६२६५७.२७	९.५६
१६	आलु	७०	५	८१०५८७३९.८	५६३४६१७.८५	४४१३१९४.२५	१९१.०५८३
१७	किन्नी	३४	३५७७	६२३७३६१६	३१०१८०७.५२	२३९८८५६.०३	३१.३८४७
१८	कागति	४४	१५१९३	४५१७४५००	२२४६६४४.८९	१७९७३१५.९२	१२२.३४५२
१९	सुन्तला	१३५	४८७२	१९६२६४२५१.४	९८१०९७३.६९	७७९९८४१.४५	१७४.३७७२५

क्र. सं.	बाली	बीमालेख सङ्ख्या	बीमाबाट सुरक्षण गरिएको विजन	बीमाङ्क	बीमा शुल्क	अनुदान रकम	क्षेत्रफल हेक्टर
२०	अन्य फल	९	७४१	६०११५८८.९४	२९२५०८.४७	२३४००६.७८	२३.८६
२१	गाहुँ	१००	२५	१५७२७८२४.४५	७८५५८१.४४	६२८४६५.१९	१००.०२८४
२२	तिते करेला	५	४	३०३२१००	२१११८५	१६८९४८	७.९२
२३	खुर्सानी	१८	१०	८८५००२५.०३	६०९६६०.१	४८५९८०.९१	९.७७२८१
२४	काक्रो	२७	७	११८९७४६६.१८	८२७१६८.७१	६६१७३४.९७	२०.५५७३
२५	लौका	१	१	१६२००००	११३४००	९०७२०	२.४
२६	च्याउ	१३	२०७७०	९६९६३३०	४८०९६४.५	३८४७७१.६	१२०९.६१८७४
२७	भिन्डी	१		१९१२५०	१३३८८	१०७१०.४	०.८५
२८	सिमी	५	३	६३९३६५.२८	४४६६७.४३	३५७३३.९४	३.६२
२९	स्याउ	२०	७८४४	२३४७१६८३४.४	११७३५८४३.२५	८६२५३२४	११६.१२५
३०	केरा	५८०	२४०१०२०	७५१२९०३६९.६	५०६१८३७७.८१	३९८८०५४६.३८	११८१.४८५०२८
३१	ओखर	१		७७०५००	३८५२५	३०८२०	३.७१
३२	दाल	४	२	५३५३७२	२१४१४.८८	१७१३१.९	२.२५५
३३	चिया	२२	१०३४५८२	६७२१५६२३.८	३३५९०४८.६९	२६८७२३८.९५	८१.५४६
३४	बोडी	९	५	३४५१४७९.८८	२३३९७६.५	१८६१८३.१४	१५.८०६६
३५	काउली	१४	६	१२३५१८२८.१२	८२४०२३.०३	६५९२१८.४२	३३.८३८१२५
३६	प्याज	४	३	३००११००.०१	२१००७९	१६८०६३.२	२.५१
३७	हरियो केराउ	१		२५०००	१२५०	१०००	०.२५
३८	मुला	१		२२०००	११००	८८०	०.१५
	जम्मा	१६७७	३८०८३७	११२८४१३२६	११२८६७११५.३	८८४३१२८३.३	४८१२.८४०१६

४. कृषि बीमा पोलिसीहरू

क्र. सं.	वर्गीकरण	बीमालेख	आधार	बिमादर %	कैफियत
१	बाली बीमा	तरकारी बाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित	७ (प्रति बाली)	
२	बाली बीमा	तरकारी बाली बीमालेख	लागतमा आधारित	५ (प्रति बाली)	
३	बाली बीमा	अन्नबाली बिज वृद्धि, चैतेधान बीमालेख	उत्पादनमा आधारित	५ (प्रति बाली)	
४	बाली बीमा	अन्नबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (धान, मकै, कोदो, जौ)	धान, गहु, मकै-५% (प्रति कोदो, जौ, बाली)-३% (प्रति बाली)	
५	बाली बीमा	दलनबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (मुंग, मास र गहत, चना, मसुरो, केराउ, बोडी, सिमी र भटमास, रहर)	मुंग, मास र गहत-३% (प्रति बाली) चना, मसुरो, केराउ, बोडी, सिमी र भटमास-४% (प्रति बाली) रहर-५% (प्रति बाली)	
६	बाली बीमा	मसलाबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (अदुवा)	७% (प्रति बाली)	
७	बाली बीमा	मसलाबाली बीमालेख	उत्पादनमा आधारित (बिसार)	५% (प्रति बाली)	
८	बाली बीमा	मसलाबाली बीमालेख	लागतमा आधारित (अलैची)	५% (प्रति बाली)	
९	बाली बीमा	फलफूलबाली बीमालेख	लागतमा आधारित (केरा)	६.७५% (प्रति बाली)	
१०	बाली बीमा	सुन्तलाजात फलफूल बीमालेख	लागत र उत्पादनमा आधारित (सुन्तला, जुनार, कागती,)	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-५% (प्रति बाली)	
११	बाली बीमा	कित्री खेती बीमालेख	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-५% (प्रति बाली)	
१२	बाली बीमा	ड्रगनफल बीमालेख	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-५% (प्रति बाली)	
१३	बाली बीमा	मौसम सुचकाङ्क बीमालेख (स्याउ)	उत्पादनमा आधारित	८% (प्रति बाली), असिना बाट रक्षावरण गर्नका लागि अतिरिक्त १% लाग्ने	हालसम्म यो बीमालेख शिखर इन्सुरेन्सबाट मात्र जारी भइरहेको

क्र. सं.	वर्गीकरण	बीमालेख	आधार	बिमादर %	कैफियत
१४	बाली बीमा	ओखर खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-७% (प्रति बाली)	
१५	बाली बीमा	आँप खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-७% (प्रति बाली)	
१६	बाली बीमा	स्याउ खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-७% (प्रति बाली)	
१७	बाली बीमा	उखु बीमालेखा	लागतमा आधारित	५% (प्रति बाली)	
१८	बाली बीमा	चिया बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-५% (प्रति बाली)	
१९	बाली बीमा	कफी बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-५% (प्रति बाली) उत्पादन-५% (प्रति बाली)	
२०	बाली बीमा	च्याउ बीमालेखा	लागतमा आधारित	५% (प्रति बाली)	
२१	पशुधन बीमा	पशुधन बीमालेखा (गाई, भैसी)	लागतमा आधारित	५% (प्रति पशुधन)	
२२	पन्धी बीमा	पन्धी बीमालेख	लागतमा आधारित (ब्रोइलर कुखुरा)	१.२५% (प्रति ब्याच)	
२३	पन्धी बीमा	पन्धी बीमालेख	लागतमा आधारित (लेयर्स/प्यारेन्ड, ग्रान्ड प्यारेन्ड, हॉस, टर्की, लौकाट, स्थानीय कुखुरा तथा अन्य घरायसी प्रयोजनका लागि पालिएका पन्धीहरू)	५% (प्रति ब्याच)	
२४	पन्धी बीमा	अष्ट्रिच बीमालेखा	लागतमा आधारित	२% (प्रति ब्याच)	
२५	माछा बीमा	माछा बीमालेखा	उत्पादनमा आधारित	माछाको ३%, पोखरीसमेतको बीमा गर्नु पर्ने अवस्थामा "सम्पत्ति बीमा निर्देशन-२०८०" मा व्यवस्था भए अनुसार	
२६	पशुधन बीमा	बाखा बीमालेखा	लागतमा आधारित	१ महिना (३१दिन) देखि ३ महिना (९० दिन) सम्म उमेरको पाठापाठी-७% (प्रति बाखा) ३ महिना (९१ दिन) देखि ५ वर्षसम्म उमेरको बाखाबाखीको-५% (प्रति बाखा) ५ वर्षभन्दा माथि ७ वर्ष उमेर सम्मको बाखाबाखीको-७% (प्रति बाखा)	
२७	मौरी बीमा	मौरी बीमालेखा	लागतमा आधारित	५% (प्रति घर)	
२८	पन्धी बीमा	कालिज बीमालेखा	लागतमा आधारित	२ देखि ५% (प्रति ब्याच)	

क्र. सं.	वर्गीकरण	बीमालेख	आधार	बिमादर %	कैफियत
२९	जडिबुटी बीमा	टिम्मुर खेती बीमालेखा	लागत र उत्पादनमा आधारित	लागत-३% (प्रति बाली) उत्पादन-५% (प्रति बाली)	
३०	जडिबुटी बीमा	मेन्था खेती बीमालेखा	उत्पादनमा आधारित	कच्चा पदार्थ उत्पादनमा-४% (प्रति बाली)सुगन्धित तेल उत्पादनमा-५% (प्रति बाली)	
३१	घाँस	घाँसे बीमालेखा	उत्पादनमा आधारित	घाँस उत्पादन-७% (प्रति बाली) घाँसेबाली बीजवृद्धी	
३२	बाली बीमा	सुचकांकमा आधारित बाढी बीमालेख (बखें धान)	उत्पादन-५% (प्रति बाली)	सगरमाथा-लुम्बिनी (सलिको) इन्सुरेन्स कम्पनी बाट मात्र भजनी न.पा. कैलालीको नदी प्रभावित क्षेत्रमा बीमालेख जारी गर्ने (बीमा शुल्कमा अनुदान नरहेको)	
३३	बाली बीमा	मौसम सुचकाङ्क बीमालेख (धान बाली)	उत्पादन-७% (प्रति बाली)	शिखर इन्सुरेन्स कम्पनी बाट मात्र कर्णाली नदी बहाव क्षेत्र वरिपरी खेती योग्य जमिनमा (बर्दिया जिल्ला) तथा कैलाली जिल्ला, गोदावरी न.पा स्थित खुटिया खोलाको बहाव क्षेत्र वरीपरी खेती योग्य जमिनमा लगाइएको धान	

कार्यालय	प्राविधिकतर्फ						प्रशासनतर्फ						जम्मा		
	रापत्रांकित			राजपत्र अनंकित			रापत्रांकित			राजपत्र अनंकित				श्रेणी विहीन	
	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	प्रथम	द्वितीय	तृतीय		ह.स.चा.	का.स.
	०	१	६	७	१	१	०	०	०	१	१	१		३	६
उष्ण प्रदेशीय बागवानी केन्द्र, नवलपुर, सर्लाही	०	१	६	७	१	१	०	०	०	१	१	१	३	६	
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर, काठमाडौं	०	१	६	२	३	०	०	०	१	१	१	२	७	२३	
शीतोष्ण बागवानी केन्द्र, माफा, सुस्ताङ	०	१	३	४	०	०	०	०	१	१	१	१	४	१५	
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन, पाल्पा	०	१	२	२	०	०	०	०	१	१	१	१	४	१२	
कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	०	१	२	३	१	१	०	०	१	१	१	१	४	१४	
कूल दरबन्दी	१२	४४	१०९	७१	१९	३	१	३	३०	३०	४५	८५	४४९		

१. विभाग अन्तर्गत राजश्व विवरण आ.व. २०८१/८२

(रु. हजारमा)

विभाग/केन्द्र/आयोजना		राजश्व (रु. हजारमा)				
		प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	वार्षिक
अ.	केन्द्रस्तर प्रथम प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P1)					
१	कृषि विभाग	०	०	०	०	०
१.१	कृषि विभाग	०	०	०	०	०
२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	०	०	०	०	०
२.१	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र	०	०	०	०	०
२.२	कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नक्टाझीज	०	०	०	०	०
३	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास कार्यक्रम	२४४२.८	५१४४.९	२१८०.६	२६८२.	१२४५०.३
३.१	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलाबाली विकास केन्द्र	०	०	०	०	२५१.
३.२	तरकारी बाली विकास केन्द्र, खुमलटार	८२६.७	१९८१.३	१३७२.५	१२८१.९	५४६२.४
३.३	तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्र, रुकुम	११९०.५	५५१.४	१६७.१	१२७.६	२०३६.६
३.४	आलुबाली विकास केन्द्र, निगाले	३६९.७	२५२२.	६४०.	२४.९	३५५६.६
३.५	अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल	५५.९	९०.३	१.	९९६.७	११४३.८
४	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१०१.३	३५३२.२	१८९५.१	५५२१.५	११०५०.१
४.१	बाली विकास तथा कृषि जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	०	०	०	८८.५	८८.५
४.२	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर	९८.६	२५८५.८	५७९.१	२८६५.४	६१२८.९
४.३	कृषि विकास फार्म, चन्द्राङ्गी	२.७	९४६.४	१३१६.	२५६७.६	४८३२.७
५	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम	८७६३.४	३३७१.६	६६४०.१	१६३२५.८	३५१००.९

विभाग/केन्द्र/आयोजना		राजध (रु. हजारमा)				
		प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	वार्षिक
५.१	राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	०.	०.	०.	०.	०.
५.२	उष्ण प्रदेशीय बागवानी विकास केन्द्र, नवलपुर	७४८.५	६२३.८	३६३४.५	७००२.५	१२००९.३
५.३	समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तिपुर	१९९१.७	२५३०.१	१६९१.	३९९४.३	१०२०७.
५.४	शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, माफा	५७६२.४	११५.१	१११२.९	२१८३.	९१७३.५
५.६	सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन	२६०.८	९२.४	१४३.	३१४६.	३६४२.२
५.७	कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	०.	१०.१	५८.८	०.	६८.९
६	रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	३६.	०.	०.	०.	३६.
६.१	रानी जमरा कूलरीया सिँचाइ आयोजना	३६.	०.	०.	०.	३६.
७	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	०	०	०	०	०
७.१	पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	०	०	०	०	०
अ.		११३४३.६	१२०४८.६	१०७१५.७	२४५२९.४	५८६३७.४
आ	केन्द्रस्तर दोस्रो प्राथमिकतामा परेका आयोजनाहरू (P2)					
१	व्यावसायिक किट विकास कार्यक्रम	१६.	०.	०.	५०४.९	५२०.९
१.१	व्यावसायिक किट विकास केन्द्र	०.	०.	०.	०.	०.
१.२	सौरी विकास केन्द्र, गोदावरी	१६.	०.	०.	३१५.८	३३१.८
१.३	रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	०.	०.	०.	१८९.२	१८९.२
२	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	०.	०.	०.	०.	५२१.३
२.१	केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला	०.	६७.९	६०.३	३९३.	५२१.३
आ		१६.	०.	०.	५०४.९	१०४२.२
	कृषि विभाग र मातहतका निकायहरूको जम्मा	११३५९.६	१२०४८.६	१०७१५.७	२५०३४.३	५९६७९.५

अनुसूची-५

१. विभाग अन्तर्गत विभिन्न कार्यालयहरूको बेरजु विवरण (रु.) आ.व. २०८१/८२

अ.	कार्यालय/निर्देशनालय	बेरजु (रु.)			फलयौट हुन बाँकी बेरजु रकम
		आ.व. २०८१/८२ सम्मको बेरजु रकम रु.	आ.व. २०८१/८२ वार्षिक बेरजु फलयौट रकम रु.	हालसम्मको फलयौट प्रतिशत	
१	कृषि विभाग सङ्घीय, प्रदेश तथा स्थानीयसमेत कृषि विभाग	२४९७१९२७.५९	२०१३०४२७.००	८०.६१	४८४१५००.५९
२	कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम कृषि पूर्वाधार विकास तथा कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र कृषि यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन केन्द्र, नकटाझीज	१३९९८५२४.८	०	०.००	१३९९८५२४.८०
३	राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलावाली विकास कार्यक्रम राष्ट्रिय आलु तरकारी तथा मसलावाली विकास केन्द्र, कीर्तिपुर तरकारी वाली विकास केन्द्र, खुमलटार	७४६८१८७.७४	९९८१४७	३७.४३	७४६८१८७.७४
	आलुवाली विकास केन्द्र, निगाले अलैंची विकास केन्द्र, फिक्कल	६५३०३३७.०६	०	०.००	६५३०३३७.०६
४	बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम बाली विकास तथा जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	२६६६८९४.३७	९९८१४७	३७.४३	१६६८७४७.३७
	कृषि विकास फार्म, सुन्दरपुर कृषि विकास फार्म, चन्द्राङ्गी	१८७५०४६.९५	९९८१४७	५३.२३	८७६८९९.९५
५	राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र, कीर्तिपुर	३६०१०३.४२	०	०.००	३६०१०३.४२
	उष्ण प्रदेशीय बागवानी विकास केन्द्र, नवलपुर	१६२४९६.००	०	०.००	१६२४९६.००
		७५०	०	०.००	७५०.००
		५७४२०६.९७	८१७१२	१४.२३	४९२४९४.९७
		३७५९३४.९७	०	०.००	३७५९३४.९७
		१६६२३७.००	८१७१२	४९.१५	८४५२५.००
		३२०३५.००	०.०	०.००	३२०३५.००
		४५४३२४८०.५	१५३४५९	०.३४	४५२७९०२१.५०
		१००१५५७५.२९	०	०.००	१००१५५७५.२९
		२०५९०५४२.४५	०	०.००	२०५९०५४२.४५

कार्यालय/निर्देशनालय	बेरुजु (रु.)			फछर्यौट हुन बाँकी बेरुजु रकम
	आ.व. २०८१/८२ सम्मको बेरुजु रकम रु.	आ.व. २०८१/८२ वार्षिक बेरुजु फछर्यौट रकम रु.	हालसम्मको फछर्यौट प्रतिशत	
समशीतोष्ण बागवानी केन्द्र, कीर्तीपुर	३४९१३४.९२	०	०.००	३४९१३४.९२
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा	१७८६२.३३	०	०.००	१७८६२.३३
सुन्तलाजात फलफूल विकास केन्द्र, तानसेन	२०८०४.८२	१५३४५.९	७३.४९	५५३४५.८२
कफी विकास केन्द्र, गुल्मी	१४२५०५६०.६९	०	०.००	१४२५०५६०.६९
रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना, कृषि का.का.ए., कैलाली	२२५३९.८७.३२	११३९३३८	५०.५५	१११४६४९.३२
रानी जमरा कुलरिया सिँचाइ आयोजना कृषि कार्यक्रम कार्यान्वयन एकाइ, कैलाली	२२५३९८७.३२	११३९३३८.	५०.५५	१११४६४९.३२
९ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	६५०९९७	०	०.००	६५०९९७
९ पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना	६५०९९७	०	०.००	६५०९९७
अ.	१०४४१०१८.५५	२२५०३०८३.००	१८३.१६	६८०४९३६.५५
१ व्यावसायिक किट विकास कार्यक्रम	१६०२०७२.५७५	११०३९७.२५	६.८९	१४९१६७५.३३
व्यावसायिक कीट विकास केन्द्र, हरिहरभवन	४०१६८३.८१	११०३९७	२७.४८	२९१२८६.५६
मौरी विकास केन्द्र, गोदावरी	२३,४९६.४४	०	०.००	२३४९६.४४
रेशम विकास केन्द्र, खोपासी	११७६८९२.३३	०	०.००	११७६८९२.३३
केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला कार्यक्रम	२७४३२१४२.३६	२२०६४०४९	८०.४३	५३६८०९३.३६
केन्द्रीय कृषि प्रयोगशाला	२७४३२१४२.३६	२२०६४०४९.००	८०.४३	५३६८०९३.३६
आ.	२९०३४२१४.९४	२२१७४४४६.२५	७६.३७	६८५१७६८.६९
कृषि विभाग र मातहतका निकायहरूको जम्मा	११९५८३२३३.४९	४४६७७५२९.२५	३७.३६	७४९०५७०४.२४
साविक जिल्ला कृषि विकास कार्यालय र क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरूको कूल बेरुजु	३७१५३४५३७.००	५६०००.००	०.०२	३७१४७८५३७
समाप्त भएका आयोजनाहरूको कूल बेरुजु	२१०९४०००	०	०.००	२१०९४०००
कूल जम्मा	५१२२१७७०.४९	४४७३३५२९.२५	३७.३८	४६७४७८२४१.२४

अनुसूची-६

१. वैदेशिक तालिम, गोष्ठी, सेमिनारमा सहभागीहरूको मनोनयन विवरण २०८१/८२

क्र. स.	नाम, थर	पद	कार्यालय	कार्यक्रमको प्रकार	भ्रमण कार्यक्रम/तालिमको विषय	अवधि (दिन)
१	अनुशा कार्की	कृषि अर्थ विज्ञ	कृषि विभाग	Thailand	Go organic : The Challenges of Organic Production and Marketing	६
२	कलसराम चौधरी	वरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ	कृषि विभाग	इन्डोनेसिया	इन्डोनेसियाको बालीमा हुने अध्ययन, अवलोकन भ्रमण	७
३	राजेन्द्र कोइराला	उपमहानिर्देशक	कृषि विभाग	Philippines	उच्च मूल्य कृषि उपजहरूको मूल्य शृङ्खला विकास सम्बन्धी अध्ययन भ्रमण	७
४	ई. जगन्नाथ तिवारी	उपमहानिर्देशक	कृषि विभाग	Italy	Global Innovation Challenge on Sustainable Agricultural to be held at FAO Headquarters Field School (FFS) For small-scale Producers	३

अनुसूची-७

१. कृषि विभागका महानिर्देशकज्यूहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम, थर	देखि	सम्म
१	श्री गंगाराम सिजापति	२०१०/०४/२९	२०१२/०७/०७
२	श्री चन्द्रवीर गुरुड	२०१२/०७/०८	२०१७/११/२१
३	श्री जानकी प्रसाद प्रधान	२०१७/११/२२	२०२३/०५/०१
४ क	श्री थीरबहादुरसिंह (पशु विकास तथा पशु चिकित्सा)	२०२३/०५/०८	२०२९/०७/१४
४ ख	श्री शम्भुराम सिंह (फलोद्यान विभाग)	२०२३/०७/१६	२०२९/०७/२४
४ ग	श्री रोहीत बहादुर थापा (मत्स्य विभाग)	२०२३/०५/०८	२०२९/०७/२४
४ घ	श्री वसन्त प्रसाद भट्टराई (कृषि प्रसार विभाग)	२०२३/०५/०८	२०२९/०७/२४
४ ङ	श्री नेत्रबहादुर बस्नेत (कृषि शिक्षा तथा अनुसन्धान विभाग)	२०२३/०५/०८	२०२९/०६/२४
५	श्री नेत्रबहादुर बस्नेत (कृषि विभाग)	२०२९/०६/२५	२०३१/०३/०५
६	श्री बेदबहादुर खड्का	२०३१/०३/१०	२०३४/०७/१०
७	श्री शिवबहादुर नेपाली	२०३४/०७/११	२०३६/०८/१६
८	श्री पृथुनरसिंह राणा	२०३६/०८/१७	२०३८/०८/१३
९	श्री पुरुषोत्तम प्रसाद गोर्खाली	२०३८/०८/१४	२०४४/१०/२८
१०	श्री सिद्धिनाथ रेग्मी	२०४४/१०/२९	२०४७/११/०१
११	श्री रामचन्द्र गुप्ता	२०४७/११/०२	२०४८/०५/१२
१२	श्री माणिकलाल प्रधान	२०४८/०५/१४	२०४९/०४/०३
१३	डा. उदय सिंह	२०४९/०४/०१	२०४९/०७/१७
१४	श्री जगदिश चन्द्र गौतम	२०४९/०७/२४	२०५१/०५/०९
१५	डा. सुरेन्द्र कुमार श्रेष्ठ	२०५१/०५/१०	२०५२/०३/३२
१६	श्री रामबदन प्रधान	२०५२/०४/०१	२०५२/१२/२५
१७	श्री टेकबहादुर श्रेष्ठ	२०५२/१२/२६	२०५५/०२/३१
१८	श्री रामबदन प्रधान	२०५५/०३/०१	२०५६/०५/२१
१९	श्री रामलखन प्रसाद धामी	२०५६/०६/०१	२०५६/१०/१६
२०	श्री आशेश्वर झा	२०५६/१०/१७	२०५८/०५/२४
२१	श्री भैरवराज कैनी	२०५८/०५/२५	२०५९/१२/०४
२२	श्री शंकरलाल चौधरी	२०५९/१०/२१	२०६०/०३/३१
२३	श्री शिवसुन्दर श्रेष्ठ	२०६०/०४/०१	२०६२/१२/०४
२४	डा. दीपबहादुर स्वार	२०६२/१२/०५	२०६३/०४/११
२५	श्री शिवसुन्दर श्रेष्ठ	२०६३/०४/११	२०६३/०६/२२
२६	डा. दीपबहादुर स्वार	२०६३/०६/२३	२०६४/०६/२४
२७	श्री भरत प्रसाद उपाध्याय	२०६४/०८/२२	२०६५/०८/२०
२८	श्री फुल्गेन प्रधान	२०६५/०८/२६	२०६६/०५/११
२९	श्री विजय कुमार मल्लिक	२०६६/०५/१५	२०६८/०४/२९
३०	डा. श्यामकिशोर शाह	२०६८/०५/०२	२०६९/०४/०३

क्र.सं.	नाम, थर	देखि	सम्म
३१	श्री ख्याम शर्मा पौडेल	२०६९/०४/०४	२०७०/०१/१२
३२	श्री लीलाराम पौडेल	२०७०/०१/१३	२०७०/१०/०६
३३	डा. युवकध्वज जि.सी.	२०७१/०१/१५	२०७३/१०/१२
३४	श्री डिलाराम भण्डारी	२०७३/१०/१९	२०७४/०४/३२
३५	डा. डिल्ली राम शर्मा	२०७४/०४/३२	२०७५/०३/११
३६	श्री सूर्य प्रसाद पौडेल	२०७५/०३/११	२०७६/०८/११
३७	श्री निरु दाहाल पाण्डे	२०७६/०८/१८	२०७७/०१/२८
३८	डा. रेवतीरमण पौडेल	२०७७/०४/२५	२०७७/०६/०६
३९	डा. गोविन्द प्रसाद शर्मा	२०७७/०६/०६	२०७८/०४/२५
४०	श्री जानुका पण्डित (निमित्त महानिर्देशक)	२०७८/०४/२५	२०७८/०८/१९
४१	डा. रेवतीरमण पौडेल	२०७८/०८/२०	२०७९/१०/१८
४२	डा. हरिबहादुर के.सी. (निमित्त महानिर्देशक)	२०७९/१०/१८	२०७९/१२/२२
४३	डा. हरिबहादुर के.सी.	२०७९/१२/२३	२०८१/०२/२४
४४	डा. नरहरी प्रसाद घिमिरे	२०८१/०२/२४	२०८१/०६/२९
४५	नि.ई. जगन्नाथ तिवारी	२०८१/०७/०१	२०८१/०९/०६
४६	श्री प्रकाश कुमार सन्जेल	२०८१/०९/०७	हालसम्म

अनुसूची-८

Technical Cooperation Project Implementation Progress Status Review Forum (Model template)

Section	Item	Details to be Filled
A. General Information		
	Name of the TCP	Strengthening the capacities of Government counterparts and relevant stakeholders for increasing productivity and building climate resilient agriculture through nature-based solutions in Asia Project.
	TCP Reference No	TCP/RAS/3907
	Date of Agreement	June, 2023
	Donor Partners	Food And Agriculture Organization
	Implementing Agency / Office	Central Agricultural Laboratory, Hariharbhawan
	Project Director (Name & Designation) Focal Person:	Dr. Shanta Karki, Chief, Central Agricultural Laboratory, Hariharbhawan
	Contact Details (Phone / Email)	9840595449 shantakyoto@gmail.com
	Implementation Area (Province/District/Local Level)	All Nepal
	Implementation Period (Start – End Date)	June, 2023 to December, 2025
B. Background & Rationale		
	Background of TCP (In Brief)	Climate change is reducing crop yields, raising food prices, and increasing pest and disease spread by creating favorable conditions for insects and invasive species. Asia is highly vulnerable, especially developing countries like Bangladesh, Cambodia, Nepal, and Viet Nam, which lack sufficient capacity and resources to manage these impacts. Although bio-pesticide use is growing, it faces problems such as limited supply, quality issues, and regulatory barriers. To respond, FAO launched a regional Technical Cooperation Programme to promote safer, climate-resilient farming through Nature-Based Solutions, capacity building, improved diagnostics and labs, and support for local bio-pesticide and biological control production.
	Problem Statement / Need	Excessive and unsafe use of chemical pesticides, limited capacity for biological control and IPM, weak institutional and technical skills, rising pest pressure, and lack of safe alternatives for smallholder farmers created an urgent need to promote nature-based pest management and strengthen national capacities for sustainable crop protection.
	Justification of TCP	Nepal required rapid technical support to address excessive pesticide use and weak national capacity in biological control and IPM. TCP was appropriate as it provided catalytic funding and technical expertise to strengthen institutions, build human capacity, promote nature-based pest management solutions, and support national and regional priorities for sustainable and safe crop protection.

Section	Item	Details to be Filled
C. Objectives & Expected Results		
	Overall Objective	The objective of this project is to unlock the potential of NBSs, new opportunities and solutions to address some of our toughest challenges posed by climate changes (for out breaking invasive pests) and chemical pesticides.
	Specific Objectives	<ul style="list-style-type: none"> • To strengthen capacity to achieve an economic growth in important sector of agricultural production from the adoption of sustainable nature-friendly agricultural technology and practices, achieving SDG 2 (Zero Hunger), SDG 3 (Good Health and Well-Being), SDG 5 (Gender Equality) and SDG 13 (Climate Action); • To increase knowledge and skills on formulation, registration and application of bio-pesticides; • To enhance national capacity for invasive pests response plan (prevention and preparedness); and • To create awareness among the farmers, Government agencies, policy makers and the general people to switch-over to NBSs for the pest management requirements in the face of climate change
	Expected Outputs / Results	<ol style="list-style-type: none"> 1. Strengthened pesticide registration capacity and enforcement of regulation focusing NBSs. 2. National capacities for major invasive pest prevention and preparedness strengthened in the context of climate change using NBSs. 3. Strengthened lab facilities and technical capacity for sustainable mass production of bio-pesticides, storage, transport and their application. 4. Enhanced awareness of growers and consumers to increase their capacity to reduce risks and choose safer crop products and improve resilience to climate risks.
D. Major Activities		
	Activity 1	Review and propose improvements in national legislation and regulations in view of effective management of pesticides and risk reduction focusing NBSs
	Activity 2	Development of a guideline for registration of microbial pest control products for use
	Activity 3	Design curricula and conduct country training on registration and regulation of bio-pesticides tailored to the context of target countries
	Activity 4	Strengthening national capacities for invasive pests' prevention, preparedness and response using nature-friendly crop protection technology and measures
	Activity 5	Organization of regional training on climate-smart crop protection focusing on NBS
	Activity 6	Mitigating risks of climate change in agriculture sector through Climate-Smart Agriculture (CSA)
	Activity 7	Strengthening provincial/regional plant protection laboratory facilities and capacity for information repository, diagnostic services, production of foundation materials for mass multiplication of bio-pesticides
	Activity 8	Mass production technology of bio-pesticides, storage, transport and application of use
	Activity 9	Preparation of field guide on production, storage, transport and application of bio-pesticides
	Activity 10	Document success stories and good practices on NBSs and disseminate to entire society

Section	Item	Details to be Filled
	Activity 11	Develop ICT materials (printed materials, newspaper articles, video/audio jingles etc.) for launching mass media campaign on pesticide problems and NBSs in collaboration with Civil Society, Farmers' union, NGOs and Academic institutions
	Activity 12	Launch mass media campaign to create awareness on pesticide-related adverse health effects and environmental risks and withdrawal notices (phased-out pesticides in the market)
	Activity 13	Development of awareness materials for climate-resilient agriculture (CRA)
E. Target Group & Beneficiaries		
	Target Group	Farmers, Extension workers
	Direct Primary Beneficiary	Farmers (smallholder farmers, including women and youth) Farmer groups / Farmer Field School (FFS) participants Local biocontrol/biopesticide producers
	Direct Secondary Beneficiary	Extension workers Government counterparts (Ministries, Plant Protection Institute, etc.) Laboratory technicians IPM Resource Centres and research institutions, Universities
	Indirect Beneficiary	Rural communities Consumers (through reduced pesticide residues and safer food) Private sector actors (bio-input enterprises)
	Criteria for Beneficiary Selection	Engagement in agriculture and pest management Priority to smallholder farmers Inclusion of women and youth Located in project target countries/areas (Bangladesh, Cambodia, Nepal, Vietnam) Willingness to adopt nature-based solutions and IPM practices
F. Budget Information		
	Total Budget Amount (In \$)	94374
	Grant Amount	94374
	Contribution Amount	0
	- GoN	0
	- Beneficiaries	0
G. Implementation Arrangement		
	Implementation Modality / Structure	Training programmes (including Farmer Field Schools and IPM training), Demonstration plots, Capacity development of government staff and technicians, Regional coordination and knowledge sharing among participating countries
	Coordinating & Partner Agencies	Ministry of Agriculture and Livestock Development (MoALD) Department of Agriculture (DoA) Central Agricultural Laboratory National Agricultural Research and Extension Institutions IPM Resource Centres

Section	Item	Details to be Filled
H. Monitoring & Evaluation		
	Monitoring Mechanism	Monitoring was carried out through FAO's project management and reporting system. Regular progress reporting by national project teams to FAO. Field monitoring visits by FAO technical officers and national counterparts.
	Key Performance Indicators (KPIs)	Number of farmers trained (including women and youth). Number of extension staff and technicians trained. Number of Farmer Field Schools (FFS) established and functioning. Number of demonstration plots established. Level of adoption of IPM and nature-based pest management practices. Reduction in chemical pesticide use. Increased availability and use of biopesticides/biocontrol agents. Improved knowledge and skills of farmers and technicians. Strengthened institutional capacity of national plant protection services.
I. Major Outcomes		
	Activity 1	Mass production technology of biopesticide, storage, transportation, application and use of biopesticides
	Activity 2	Awareness Training on risk mitigation of climate change in agriculture through climate smart agriculture
	Activity 3	Training on Sustainable Crop Management (Mandarin Orange): Nature-Based Solutions for Resilient Farming
	Activity 4	Bio Pesticide Registration Guideline
	Activity 5	Extension Material Publication on Nature based solutions; Trichoderma, Biochar, Pollinators
	Activity 6	Monitoring and assess of the Community IPM Resource Centers for biopesticide (<i>Trichoderma spp.</i>) production at Baradi, Tanahun and Rampur, Chitwan
	Activity 7	Regional workshop Climate Smart Crop Protection Focusing on Nature-Based Solutions (NbS)
	Activity 8	Strengthening the capacities of Government counterparts and relevant stakeholders for increasing productivity and building resilient agriculture through nature-based solutions in Asia Project
	Activity 9	Strengthening the Community IPM Centers to enhance biopesticide production at community level.
J. Sustainability & Exit Strategy		
	Sustainability Measures	Capacity development of farmers and institutions, promotion of biopesticides and IPM, integration into national systems, and continued use of FFS and training materials.
	Development measure	Strengthening technical, institutional and coordination capacities; supporting bio-input production; and improving safe pest management practices.
	Upscaling measures	Replication in new areas, training-of-trainers approach, integration into national programmes, regional knowledge sharing, and linkage with future projects and policies.

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्ध्री विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग

हरिहरभवन, ललितपुर

फोन: ०१-५५२१०७६, ५५२१६८८

वेबसाइट: www.doanepal.gov.np

इमेल: doa.agri2014@gmail.com